

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra obecné antropologie

Bc. Eliška Ručková

**Představy o kráse ženského těla ve veřejném
prostoru první republiky**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **PhDr. Lucie Storchová, Ph.D.**

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně a použité prameny a literatura byly řádně citovány. Současně dávám svolení k tomu, aby byla tato práce zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 24. června 2015

Eliška Ručková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Lucii Storchové, Ph.D., za cenné a podnětné připomínky a rady a zodpovědné vedení práce.

Obsah

Abstrakt	5
Úvod	7
1. Teoretická východiska pro analýzu	9
1.1. Ideál ženské krásy z pohledu sociálních věd	10
1.2. Krása z genderové perspektivy	15
1.3. Tělo a tělesnost v sociálních vědách	17
1.4. Prezentace ideálu ženské krásy v médiích	22
2. Cíle práce a metodologie	27
3. Zrození moderní ženy	29
4. Dobové prameny	32
5. Norma krásného těla	38
5.1. Krása	38
5.1.1. Co je podstatou krásy ženy?	38
5.1.2. Důvody, proč pěstovat krásu těla	48
5.1.3. Touha po kráse – povinnost každé ženy	50
5.1.4. Demokratizace krásy	52
5.2. Fyzická krása: Ideální ženské tělo a jeho proporce	55
5.2.1. Tvář	55
5.2.2. Tělo	60
5.3. Disciplinace těla	76
5.3.1. Pěstění těla cvičením (sportovní činnost)	76
5.4. Krása pohybu a postoje	83
5.5. Kulturní modifikace těla	88
5.5.1. Oděv	89
5.5.2. Kosmetika	97
5.5.3. Účesy	101
6. Závěr	105
Seznam použité literatury	108

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá obrazem ženské krásy, respektive tím, jak na ni bylo nahlíženo a co bylo chápáno jako její podstata v období první republiky. Základním předpokladem, z něhož vycházím je, že ideál krásy je kulturně, společensky a historicky podmíněný stejně jako samotné její hodnocení. Cílem, který si tato práce klade, je analýza a vzájemné srovnání představ o kráse v ženských magazínech české produkce, které vycházely ve 20. a 30. letech minulého století, což je doba, v níž se již média v českém prostředí na utváření a reprodukci normativní femininity, stereotypů a standardů vzhledu významně podílela. Právě díky rozvoji masové informační technologie mohlo dojít k šíření ideálního obrazu ženské krásy mezi veřejnost a vzory ženskosti se tímto způsobem staly součástí každodenního života společnosti.

Klíčová slova: ideál ženské krásy, tělo, mýtus krásy, gender, genderové stereotypy, média

Abstract

The presented thesis deals with the portrayal of female beauty or rather of how it was seen and what was believed to be the essence of it in the time of the first republic. The basic presumption I work with is that the ideal of beauty is culturally, socially and historically conditioned as well as is its appraisal. A goal of this paper is to analyze and to compare images of beauty described in woman magazines of the Czech production which were published during 20s and 30s of last century, a period in which the media already have been contributing to the creation and reproduction of normative femininity, stereotypes and standards of physical appearance significantly. Now the development of mass communication technology could lead to the spread of the ideal image of female beauty among the public and so in this way patterns of femininity became the part of everyday life in society.

Key words: ideal of female beauty, body, beauty myth, gender, gender stereotypes, media

Úvod

„A lovely girl is an accident; a beautiful woman is an achievement.”¹

- Vogue, 1935

Tato prostá věta, která se objevila v jednom ze světově nejznámějších a nejprodávanějších magazínů, překvapivě přesně vystihuje, co je předmětem této práce, na jejímž počátku stál můj zájem o procesy utváření normativů krásy, které jsou významnou součástí mediálního diskurzu dnešní doby.

Očekávání spjatá s krásou jsou genderově podmíněná. S tzv. „krásným pohlavím“ je ztotožňována žena, což je velmi zřetelně patrné zejména u těch médií, která se orientují na specifickou čtenářskou obec – jedná se o ženské magazíny. Ty na přelomu 19. a zejména pak 20. století spolu s reklamou, kinem a módními fotografiemi rozšířily ideální normy krásy mezi širokou veřejnost a vzory ženskosti se tímto způsobem staly součástí každodenního života. Ačkoliv již od konce 19. století narůstal náklad ženského tisku, bylo to teprve meziválečné období, které prakticky v celé Evropě znamenalo naprostý boom široké palety společenských magazínů pro ženy, a české prostředí nebylo výjimkou. Kult krásy tak již nebyl výsadou pouze horní vrstvy obyvatelstva, ale rozšířil se mezi všechny vrstvy společnosti.

Předkládaná práce se zaměřuje na obraz ženské krásy, respektive jak na ni bylo nahlíženo a co bylo chápáno jako její podstata v období významného rozšíření tohoto typu periodik na českém území a to od poloviny 20. do poloviny 30. let minulého století. Právě od této doby lze magazíny pro ženy považovat za prvořadé tvůrce a šířitele norem pro disciplinaci ženského těla. Cílem mého zájmu je konkrétně reflexe kultu krásy, jaké významy a stereotypy jednotlivá sdělení v tisku obsahují. Mou snahou je vysledovat způsoby, jak tato periodika ženskou krásu prezentují, jaké charakteristiky jsou s tímto obrazem spojovány, zda a jakými způsoby mohou nebo mají ženy krásy dosahovat a jaké argumenty pro zkrášlování magazíny uvádějí.

První kapitola slouží coby teoretické východisko pro samotnou práci, v níž nejprve představím blíže koncept mýtu krásy jako součást genderové socializace a reprodukce stereotypů. Následně se v ní zaměřím na některé mezioborové přístupy, které s ním

¹ Vogue, 1935. In: Lipovetsky; Pokorný, 2000: s. 155, v překladu autorů: “Hezké děvče se rodí náhodou, krásná žena vzniká úsilím.”

souvisí, a prostor bude rovněž věnován způsobům jeho mediálního zprostředkování, které je vzhledem k pramenům využitých pro analýzu zcela zásadní. Z toho důvodu se více zaměřím právě na ženské magazíny.

Následující kapitola bude věnována stanovení cílů, metodologii práce a také představení výzkumných otázek, poté stručně představím dobové prameny související se zvoleným tématem a také postavení ženy v dobovém kontextu.

Navazující kapitola pak již nabízí samotnou analýzu dobového tisku a je za tím účelem rozčleněná do několika samostatných oddílů věnovaných problematice obecného definování krásy ženy v magazínech, ideálním tělesným proporcím a rozličným způsobům, jakými se potencionální čtenářka může krásnou stát, či svou krásu zvýšit.

Závěrečná část práce si klade za cíl shrnutí jednotlivých zjištění a zodpovězení stanovených výzkumných otázek.

1. Teoretická východiska pro analýzu

O „ideálu krásy“ nemůžeme říci, že se jedná o univerzální, transhistoricky neměnný jev, jelikož je proměnlivý napříč řadou kultur i v průběhu času. Jedná se o sociální konstrukt, který do určité míry podléhá potřebám a požadavkům konkrétní společnosti. V minulosti bychom našli epochy, kdy byla krása spojována s duchovnem a harmonií těla a duše. Moderní západní společnost však oproti tomu klade větší důraz na krásu fyzickou, krásu těla. Tento tlak je přitom více orientován na ženy, na něž je ohledně vzhledu mířena řada požadavků.

Zvýšení tlaku nejen na ženy, ale na jedince obecně, můžeme hledat v modernizaci, v jejímž průběhu došlo k určitému společenskému posunu v chápání jednotlivce, a to směrem k individualizaci. Norbert Elias,² Zygmunt Bauman³ nebo Michel Foucault⁴ poukázali na skutečnost, že tato individualizace je doprovázena tlakem na sebekontrolu a sebezpozorování – jedinec je zodpovědný za své chování, musí se ovládat, aby ve společnosti uspěl. Řada diskurzů člověka nabádá, jak se má chovat, jak má vypadat a žít, aby byl zdravý, šťastný, produktivní, ale také krásný, což je stereotyp, kterému ve zvýšené míře čelí v současnosti právě zejména ženy. Samotné fyzické tělo je tak rovněž konstruktem společnosti, respektive společnost konstruuje těla a člověk se stává produktem společenských norem.⁵

Důvod, proč se v této práci zaměřuji výhradně na femininitu a ženskou krásu, je tak dán jednak tím, že na ženy je ohledně jejich vzhledu vyvíjen velký tlak a bývají ztotožňovány s „krásným pohlavím“⁶, ale také tím, že ve vybraných pramenech, kterými jsou výhradně magazíny pro ženy, není „negenderovaná krása“ nijak reflektována, přestože vznikaly v době vrcholící emancipace.

V souvislosti s krásou se nabízí několik různých oblastí, v nichž figuruje: jednak je to krása týkající se výlučně těla samotného a jeho případných modifikací (sem spadají zejména dobové požadavky na míry a s tím související propagace fyzických aktivit, či případně dietetiky), dále je to krása, kterou můžeme označit jako dekorativní (zaměřující se na vnější zkrášlování těla pomocí kosmetiky, oděvu, úpravy účesu), případně krása

² Šubrt, 1996

³ Bauman, 2002

⁴ Foucault, 2000

⁵ Bauman, 2002: s. 64-65

⁶ Lipovetsky, Pokorný, 2000: s. 97-98

vnitřní, vycházející z charakteru, osobnosti a chování. Předmětem mého zájmu však budou především první dva typy z tohoto vymezení – krása těla a jeho kulturní modifikace, které jsou v pramenech zastoupeny nejvýrazněji.

Cílem této kapitoly není podat vyčerpávající přehled prací k tématu krásy či tělesnosti, které je samo o sobě velmi široké. Ráda bych na tomto místě představila a srovnala některé z přístupů badatelek a badatelů, kteří se zabývali nejen krásou, jejíž rozbor je ústředním předmětem této práce, ale také oblastmi, které s ní úzce souvisí, a kteří pro mě byli inspirací či z jejichž konceptů vycházím.

Nejprve se zaměřím na ideál krásy, coby ústřední koncept zvoleného tématu, a jeho kulturně historické kořeny. V navazující podkapitole se zastavím u problematiky genderové socializace, jíž jsou představy o kráse součástí, dále na vývoj sociálněvědních oborů či směrů zabývajících se tematikou tělesnosti, přičemž se soustředím především na ty autory, kteří měli na vývoj diskurzu o tělesnosti největší vliv a zejména pak na ty práce, které se staly východiskem pro mou analýzu a z jejichž konceptů vycházím. Závěrečná část této kapitoly je pak věnovaná teoretickým konceptům vztahujícím se k mediálnímu prostoru a specifikům, kterými se vyznačují zejména magazíny vědomě cílené především na čtenářky.

1.1. Ideál ženské krásy z pohledu sociálních věd

Vzhledem k tématu této práce vyvstává na začátku zcela elementární a zdánlivě jednoduchá otázka: co je krása a jak ji můžeme definovat? Pojem krásy je velmi obecný a najít jednotnou, univerzálně platnou definici by bylo obtížné, přestože se o to v minulosti pokoušela řada vzdělců a myslitelů. Marcia Eaton přesto rozlišuje dva základní přístupy k pojmu krása, které označuje jako *kantovský* a *kontextuální*. První spočívá v přesvědčení, že přisuzování krásy je bezprostřední a odvisí od přímé osobní reakce, přičemž okolní faktory (kognitivní nebo etické) nejsou pro toto vnímání podstatné. Navíc se vztahuje výhradně na oceňování vlastností, které jsou vnímatelné smysly, čímž se omezuje pouze na fyzický ideál krásy. Oproti tomu kontextuální krása vychází z předpokladu, že estetické posuzování se přímo odvíjí od hodnot a postojů společnosti, ve které žijeme.⁷

⁷ Eaton, 2008

Ideál krásy je komplexní kulturní fenomén a pro tuto práci je základním výchozím předpokladem, že jeho hodnocení je kulturně a společensky podmíněné,⁸ ve smyslu, který vystihuje kontextualistické pojetí popsané Marciou Eaton, které uvádím výše. Posuzování fyzické krásy může variovat s ohledem na kulturu, historické období, společenskou vrstvu, prostředí, věk, nebo gender.

Americká feministická autorka Naomi Wolf, jejíž kniha *Mýtus krásy*⁹ vzbudila pozornost a teoretickou diskuzi o ideálu ženské krásy mezi obory jakými je sociologie, filosofie, biologie i antropologie, popisuje „ideál ženské krásy“ jako společensky vytvářený fyzický standard, který je těžko dosažitelný. Přesto je však vydáván za cosi přirozeného, co je společné všem lidem, a krása je podle ní na základě toho prezentována jako objektivně existující, univerzální a neměnná kategorie. Podle Wolf je však ideál ženské krásy mýtem (ve smyslu že je sociálně konstruovaný), neboť neexistují žádné přirozené příčiny, na základě kterých by měly být nějaké konkrétní rysy považovány za krásné. Wolf současně upozorňuje na proměnlivost ideálu krásy, který západní společnost často odvozuje od Platóna nebo od biologické determinace, evoluce a sexuality – muži bojují o ženy, jejichž krása koreluje s jejich plodností.¹⁰

Moderní podoba mýtu krásy podle Wolf souvisí s průmyslovou revolucí, která díky rozvoji masové informační technologie umožnila šíření ideálního obrazu ženské krásy mezi širokou veřejnost. Feministická pozice autorky se výrazně projevuje zejména v názoru, že mýtus krásy byl vytvořen muži v reakci na emancipaci a z obavy ze ztráty jejich dominantního postavení, když se ženy začaly prosazovat mimo domácí sféru v zaměstnání

⁸ Odborníci z řad oborů biologie nebo psychologie považují hodnocení fyzického vzhledu spíše za biologicky než kulturně podmíněné. Vnímání krásy v jejich pojetí může být viděno jako biologická adaptace umožňující přežití našich genů a jejich předání dalším generacím. Při výběru partnera hraje roli umocnění signálů odkazujících na plodnost, čímž je například vysvětlováno, proč je s krásou spojováno často mládí coby nejproduktivnější období z hlediska fertility, proč je ke zkrášlování využíváno kosmetických produktů, jakými je rtěnka nebo tvářenka (pro umocnění signálů značících vzrušení), či proč v hodnocení krásy hraje roli poměr pasu a boků (koeficient 0.7 značí fertilitu a zdraví). Krása je z tohoto pohledu viděna jako univerzální hodnota vycházející z biologické danosti reprodukce. S tímto přístupem lze nicméně polemizovat, vezmeme-li v potaz rozličné kultury, které nevyznávají shodný ideál krásy. Stejně tak i v západní kultuře se ideál krásy proměňuje a vyvíjí, jako tomu bylo například ve 20. letech, kdy byl za krásný považován u žen spíše chlapecký typ postavy, což se o desetiletí později opět proměnilo. Viz Etoff, Nancy L. *Proč krása vládne světem*. 1. vyd. Praha: Columbus, 2002

⁹ Wolf, Naomi. *Mýtus krásy: jako sú obrazy krásy zneužívané proti ženám*. 1. Vyd.. Bratislava: Aspekt, 2000

¹⁰ *Ibid.*: s. 15-16

a veřejném životě. Proto v mýtu krásy vidí Wolf nástroj ovládnutí žen, využívající obrazy krásy k jejich podmanění a k utlumení pokroku, kterého v rámci feminismu dosáhly.¹¹

Ideál krásy vnímá jako výraz mocenských vztahů, v nichž je ženám přisuzována hodnota podle jejich naplnění tělesného standardu, který je sociálně konstruovaný. Nepředepisuje však podle Wolf pouze standard vzhledu, ale především chování. Vlastnosti, které jsou v určitém období považovány za krásné, jsou pouhými symboly chování, které je u žen spatřováno jako žádoucí.¹² Hlavní problém šíření ideálu krásy spatřuje Wolf ve skutečnosti, že předkládá jedinou normativní podobu krásy.¹³

Přístup Naomi Wolf je ukázkou feministické kritiky ideálu ženské krásy, v rámci níž bývá tato autorka také často citována. Ačkoliv osobně nezastávám její stanovisko, že mýtus krásy slouží jako nástroj oprese žen, Wolf poukázala na řadu souvislostí mýtu krásy a jeho reprodukce, přičemž hlavní roli přisuzuje médiím. Do doby jejich rozšíření nebyla žena vystavena ideálu krásy v takové míře, jako je tomu v případě moderních médií, zejména pak ženských časopisů. Tím, že byly ženy dlouho dobu izolované od okolního světa i jedna od druhé, staly se na modelech krásy nabízených v ženských časopisech podle Wolf závislé.¹⁴

Názor, že ideál krásy nevykazuje transhistorickou trvalost, ale jedná se o historický fenomén a společenskou instituci, zastává také Gilles Lipovetsky, který se tomuto tématu věnuje v několika publikacích.¹⁵ Kult krásy spojuje s objevem *krásného pohlaví* a historickým momentem, od kterého vzestup významu ženské krásy odvozuje, je společenské vyčlenění bohaté vrstvy, jehož důsledkem byl vznik kategorie žen oproštěných od práce. „Nastupuje novověké pojetí, jehož rysem je redefinice krásy jako striktně tělesné charakteristiky, jako svébytné hodnoty, která nesouvisí s žádnou mravní hodnotou. Krása od této chvíle poukazuje výhradně k sobě samé, chápe se jako ryze tělesná vlastnost, jejíž hodnota je pouze estetická a sexuální.“¹⁶ Z hlediska hierarchie vzhledu se žena ocitla na jejím vrcholu, ale přesto tento estetický triumf reálné hierarchické vztahy mezi muži a ženami nezměnil, a ženy tak zůstávaly mužům podřízeny.

¹¹ Ibid., s. 12

¹² Ibid.: s. 15

¹³ Ibid., s. 311

¹⁴ Ibid., s. 169

¹⁵ Srov. Lipovetsky, Gilles. *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. V českém jazyce vyd. 2. Praha: Prostor, 2010. Nebo. Lipovetsky, Gilles a Pokorný, Martin. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2000.

¹⁶ Lipovetsky, 2000: s. 118

Do 19. století se tato diference týkala zejména vyšších vrstev společnosti, což prolomilo rozšíření sdělovacích prostředků, přes něž tato ideologie s konkrétními normami a idoly krásy pronikla do každodenního života celé společnosti. „S rozkvětem ženského tisku ve velkém se objevuje nový způsob, jak hovořit o ženském vzhledu. (...) Počínaje dvacátým stoletím se hlavním šířitelem estetických technik ve společnosti stávají ženské časopisy. (...) Články i fotografie svým poselstvím podporují definici žen jako pohlaví určeného ke kráse. (...) Krása se spojuje s konzumenstvím, péče o tělo získává společenské uznání, prosazuje se reklamní rétorika a voluntaristické výzvy: to vše společně utváří demokratický věk krásného pohlaví.“¹⁷ Podle Lipovetského se jedná o *konečné* stadium krásy a masové rozšíření estetického ideálu těla (zejména ženského) stejně jako takřka neomezená nabídka způsobů, jak krásy dosáhnout, jsou znakem *demokratizace krásy* a jejího rozšíření do všech vrstev společnosti a všech jejích věkových skupin. Zájem o zkrášlovací praktiky a spotřeba kosmetických výrobků se během 20. a 30. let zvyšoval. Objevily se také nové produkty, jako rtěnka, opalovací olej nebo lak na nehty. Hlavním cílem zkrášlovacích praktik byla v tomto období podle Lipovetského rafinovanost ve smyslu vnější úpravy vzhledu pro docílení připodobnění se vzoru, který předkládají reklamy a magazíny. Ačkoliv se v nich prosazuje ideál individuální autonomie, narůstá současně požadavek konformity s vyobrazenými nebo popsányými modely vzhledu a tlak ohledně norem ženského těla od počátku 20. století narůstá.¹⁸ V českém prostředí 20. a 30. let můžeme tento proces sledovat ve stále se zvyšující nabídce jak samotných časopisů, které jsou orientované na různé skupiny žen, tak v samotných článcích a inzerci, které se svou rétorikou snaží bořit limity bránící v dosažení krásy. Prohlašují, že krásná může být každá žena, pokud o sebe pečuje a pokud k tomu volí konkrétní nabízené produkty. Krása je tak již v tomto období s konzumenstvím přímo spjata.

Lipovetsky podobně jako Naomi Wolf spatřuje v ideálu krásy nástroj oprese: „V okamžiku, kdy dávné domácí, sexuální a náboženské ideologie ztratily schopnost ženy společensky ovládat, představovaly pobídky ke kráse poslední prostředek, jak obnovit tradiční hierarchii pohlaví, jak ženy „odkázat, kam patří“ a navrátit je do postavení bytostí, jejichž existenci zajišťuje především to, jak se ve společnosti jeví, než to, co činí. Kultu krásy se podařilo ženy psychicky a tělesně zlomit, obrat je o sebedůvěru a pohlit je

¹⁷ Ibid., s. 147-148

¹⁸ Ibid., s. 129

estetickými a narcistickými zájmy. (...) Po uvěznění v domácnosti nastalo vězení estetické, které umožňuje obnovit tradiční podřízenost žen.”¹⁹

U Pierra Bourdieu bychom našli rovněž reflexi vlivu androcentrického mocenského řádu na ženskou krásu, přičemž se zaměřuje na strukturální pozadí vzniku a udržování tělesných norem a ideálu krásy.²⁰ Ženy jsou společností vedené k tomu, aby na sebe pohlížely jako na estetické předměty, musí dbát na to, jak vypadají, jaké mají držení těla, jak se oblékají. Bourdieu v tom vidí spojení s oblastmi zájmů, které jsou ženám přisuzovány, a které často nějakým způsobem souvisí s estetikou. Konkrétně v magazínech pro ženy se to odráží v rubrikách a tématech, která tato periodika čtenářkám přinášejí (zkrášlování, cvičení, vaření, zařizování interiéru aj.), ale také v tom, jak jsou ženy oslovovány a nabádány, aby o svůj vzhled pečovaly. Každý jedinec si podvědomě osvojuje schémata hodnocení (včetně hodnocení krásy), která jsou společností udržována. Tato schémata vycházejí podle autora ze struktury mužského řádu, který je společností všeobecně přijímán a na jehož základě se mohou zejména tělesné odchylky jevit jako objektivně existující, přirozené difference, ačkoliv jsou to právě ta schémata, která tyto difference naturalizují. Stejně tak i způsoby užívání samotného těla jsou pak diferencované, a pokud neodpovídají příslušnému rodu, mohou být vnímány jako nepřipustné. Tímto způsobem se podle autora mužský řád prostřednictvím nevyslovených příkazů provázejících každodenní činnosti vepisuje do těl, přičemž v sobě tyto konkrétní tělesné projevy obsahují charakteristiky, které jsou pro daný rod žádoucí. Netýká se to pouze způsobů, jakými se člověk pohybuje, ale také například oděvu, který může mít vedlejší účinek v podobě omezení pohybu, na což autor poukazuje pouze v případě žen (například sukně omezuje způsob, jak se její nositelka posadí, a podpatky zase jak dlouhé kroky bude při chůzi dělat). Ženská zkušenost těla je formou všeobecné zkušenosti těla pro druhého, tzn. je neustále vystavená objektivizaci skrze pohled druhých. „Tím, že mužská nadvláda dělá z žen symbolické předměty, jejichž bytí (esse) je bytím viděným (percipi), staví je do situace permanentní fyzické nejistoty, či spíše symbolické závislosti: žena existuje především skrze – a pro – pohled těch druhých, neboli jako přístupná, přitažlivá,

¹⁹ Ibid., s.130

²⁰ Podle Pierra Bourdieu nespočívá vztah k tělu a jeho hodnocení pouze na subjektivní představě, kterou o něm máme, ale do každé interakce se prostřednictvím schémat vnímání a hodnocení, která jsou vepsaná do těl všech aktérů, kteří se na této interakci podílí, zapojuje celá sociální struktura. Ta vstupuje mezi samotného aktéra a jeho vlastní tělo. Na základě toho se formují představy, které u ostatních aktérovo tělo vyvolá i způsob, jak na tyto představy bude aktér sám reagovat. Viz Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2000. 145 s.

disponibilní věc. (...) Takzvaná „ženskost“ přitom často není nic jiného než určité nadbíhání ať už skutečným nebo předpokládaným požadavkům mužů, jež má především posílit jejich ego.²¹

Renzetti a Curran problematizují normy krásy předávané zejména prostřednictvím magazínů, přičemž se stejně jako již zmínění autoři přiklání ke studiím, které vychází z předpokladu, že normy krásy se kulturně i historicky liší. Tyto normativní standardy vzhledu jsou dle jejich názoru rovněž podmíněny genderově a ženy jsou v západní společnosti hodnoceny podle toho, do jaké míry idealizovanému obrazu krásné ženy odpovídají či nikoliv podstatně více nežli muži, což má vliv na utváření jejich identity a způsob, jakým samy sebe i ostatní ženy vnímají a posuzují z hlediska vzhledu.²² Tím lze částečně vysvětlit, proč články v magazínech pro ženy, které píše ženy, přejímají a reprodukuje normy vycházející z androcentrického pohledu na ženskou krásu, jak se o tom zmiňuje Wolf nebo Bourdieu.

Gender a genderová socializace má na pojmání krásy zásadní vliv. Pro pochopení nejen samotného ideálu, ale také toho, proč jsou s ním spojovány především ženy, proto považují za důležité, se v následující podkapitole zmínit o genderové socializaci a stereotypch, které z ní plynou a projevují se v dobových magazínech pro ženy.

1.2. Krása z genderové perspektivy

Prostřednictvím genderové socializace se každý jedinec stává součástí společnosti a v rámci tohoto procesu přejímá představy, které jsou s daným rodem spojovány. Pro tuto práci je důležitá skutečnost, že v důsledku genderové socializace vznikají stereotypy spojené s pohlavím. Magazíny pro ženy tyto stereotypy nejen reprodukuje, ale na jejich utváření se rovněž podílejí.

Gender je kategorií, která s sebou nese společensky utvářené představy o tom, co je „maskulinita“ a co „femininita“ a jaké charakteristiky se s nimi pojí. Rozdílná očekávání jsou patrná také v případě fyzického vzhledu – krása a péče o vzhled je v západní společnosti často připisována především ženám, které jsou v důsledku toho častěji než muži na základě vzhledu také hodnoceny.

Přesto byly v sociálních vědách až do 60. let minulého století rozdíly z hlediska pohlaví často ospravedlňované argumenty na základě biologie. Sociální procesy, které se

²¹ Bourdieu, 2000: s. 61

²² Renzetti, Curran, 2003: s. 517

na rozdílech a nerovnosti pohlaví podílely, zůstávaly po dlouhou dobu nereflektované.²³ V diskurzu o vztazích mezi opačnými pohlavími se tak vžilo rozlišování mezi tzv. soukromou a veřejnou sférou, což Bryan Fay považuje za elementární rámeček, na základě něhož je náš každodenní život strukturován, napomáhá vytvářet a udržovat mravní prostředí, diktovat normy, povinnosti a hranice chování.²⁴ Koncept oddělených sfér vychází z předpokladu, že genderové role připisované mužům a ženám byly od 18. století vystavené polarizaci, v rámci které byla mužům připisována sféra veřejná, kam bychom mohli zařadit politiku a placenou práci, zatímco ženám byla přisuzována sféra veřejná omezená na péči o domácnost, rodinu a děti. Role muže a ženy byly v rámci tohoto rozdělení sice vnímány jako komplementární, nicméně byla to mužská zkušenost, která byla vnímaná jako norma, zatímco ta ženská byla ignorována nebo viděna jako pouhá deviace od mužské normy.²⁵ Vyhrazení soukromé sféry ženám bylo tak po dlouhou dobu ospravedlňováno přirozeností a žena byla z této pozice podřízena muži.

Tyto představy a také skutečnost, že ženy nebyly vnímány jako historické aktérky, byly vystaveny kritice především ze strany feministických teorií, které se prezentovaly ve stále větší míře široké veřejnosti a za jejichž vrchol lze považovat vznik dějin žen, které se coby obor etabloval v 60. letech minulého století. Právě v této době se také začal užívat termín *gender*, jehož cílem bylo vymezit se vůči *pohlaví*. Jako analytická a diferencní kategorie se však začal používat až ve druhé polovině 80. let 20. století a v historické vědě se jím rozumí historicky a kulturně specifická kategorie o vnímaných pohlavních diferencích sloužící jako způsob vyjádření mocenských vztahů a organizace společnosti.²⁶

Každá kultura se vyznačuje souborem obecných představ o tom, co je femininita a krása, a které charakteristiky je naplňují. Tyto představy jsou zakotveny ve společenských institucích, skrze které se předávají (ať už se jedná o rodinu, náboženství, ekonomiku, politický systém, vzdělávací systém, nebo také média).²⁷ Pro přenášení genderově podmíněných očekávání je proto klíčová socializace, která může mít “podobu vědomého úsilí, které posiluje genderová očekávání explicitními odměnami, či tresty,”²⁸ a je celoživotním procesem.

²³ Currie, Raoul, 1992: s. 1-36

²⁴ Elsthain, 1999: s. 20-21

²⁵ Currie, Raoul, 1992: s. 1-36

²⁶ Storchová, 2014: s. 194

²⁷ Frith, Shaw, Cheng, 2005

²⁸ Renzetti Curran, 2003: s. 93

Sandra Bem tento proces předávání institucionalizovaných vzorců genderové diferenciaci označuje pojmem “optická skla kultury” spočívající v tom, že každá společnost v sobě nese zdánlivě skryté předpoklady toho, jak by její členové měli jednat, co by měli cítit, jak uvažovat a také jak by měli vypadat. “Tyto předpoklady jsou zabudovány do kulturních diskurzů, společenských institucí i duševního ustrojení jednotlivců, čímž se generaci po generaci neviditelně, ale systematicky reprodukuje určité vzorce myšlení a chování.”²⁹ Genderová skla jsou jedním z prostředků produkujících genderovou polarizaci, androcentrismus a biologický esencialismus.³⁰ Tyto optiky tak mají přímý vliv na to, jak jsou muži a ženy formováni do kulturou tvořených stereotypních podob.

1.3. Tělo a tělesnost v sociálních vědách

Kulturně podmíněné nejsou jen sociální (genderové) role ale, jak uvádí například Judith Butler, biologické tělo je stejně jako maskulinita a femininita diskurzivně vyjednávané prostřednictvím performativních aktů, kterými jedinec (respektive jeho tělo) prochází a tím se utváří. Tělesnost jako taková je tak v tomto pojetí rovněž předmětem sociální konstrukce.³¹

Mezi teoretickými debatami se však podobně jako v případě genderu objevuje tenze mezi konstruktivismem, jehož představitelé se shodují na tom, že tělo je výsledkem diskurzivních procesů nebo kontextů, a jeho odpůrci, zastánci esencialismu, kteří naopak zastávají tezi, že tělo dané výhradně biologickým základem, je nezávislé na sociálním kontextu a jedná se o univerzální fyzickou entitu. Většina badatelů se však shoduje, že akceptovat materiální, biologický základ těla je sice důležité, ale stejně tak je nutné brát v potaz skutečnost, že je tělo modifikováno na základě různých sociálních kontextů.³² Takový přístup ostatně aplikuje metodologie dějin těla, která je „charakteristická sledováním principu vzájemného ovlivňování biologických konstant lidství, tedy lidského těla a vlivu kultury, spolupůsobících na utváření lidské individuality, podob interakce mezi společnostmi a jedincem i konstituování sociálních a kulturních struktur samotných. Podobně jako podléhal vlivu historické proměny kultury a idejí pouhý anatomický model

²⁹ Renzetti Curran, 2003: s. 103

³⁰ Renzetti Curran, 2003: s. 104

³¹ Butler, 2003: s. 6-8

³² Nettleton, Watson, 2005: s. 8

lidského těla, je i samo lidské tělo entitou podléhající historickým proměnám kulturních vzorců a systémů.”³³

Podle Philippa Sarasina nelze tělo považovat za univerzální, společný princip lidství, jelikož je vždy společností upravované a formované a tím také svým způsobem “umělé”.³⁴ Tento přístup je pro vědecké pojmání těla zcela zásadní, jelikož je-li tělo kategorií, která je de facto sociálním produktem, pak nás to musí nutně přivést k logickému závěru, že je samotné tělo a jeho pojmání proměnlivé v závislosti na historickém vývoji společnosti. Jak uvádí Daniela Tinková: „Právě proměna chápání a interpretace těla v různých kulturních, sociálních i historických kontextech nabízí příhodný terén pro antropologický pohled v rámci historické práce. (...) Tato „objektivně existující rozprostraněná hmota“, již nazýváme tělem, tedy pro nás skýtá ideální materiál či téma, na němž lze studovat procesy či postupy utváření „objektivního“ (tzv. „objektivizace“). Tělo tak lze považovat za modelový „historicky podmíněný sociální konstrukt“.³⁵

Pro historický výzkum byla inspirací řada antropologických konceptů tělesnosti. Tělo jako specifický předmět antropologického bádání postuloval ve svém eseji vydaném poprvé roku 1936 pod názvem *Les Techniques du Corps* (česky *Techniky těla*)³⁶ Marcel Mauss. Termínem *techniky těla* rozumí způsoby, jakými lidé v různých společnostech používají podle tradice svá těla. Znamená to, že každá společnost má vlastní zvyklosti, co se užívání těla týká – důležitá je přitom vedle tradice pohybu také jeho efektivnost. Tělo je tedy jakýsi první a nejpřirozenější instrument, kterým člověk disponuje, ale jehož používání je kulturně kódované. V tomto ohledu poukazuje Mauss na společensky se měnící činnosti jako je chůze, běhání, plavání a řadu dalších. Způsoby pohybu, nebo lépe zvyklosti, označované v jeho díle pojmem *habitus*, přejímají lidé v průběhu celého života a mohou tak variovat nejen společnost od společnosti, ale i mezi jednotlivými individui v rámci jedné kultury. Nejvýraznější vliv má na náš pohyb výchova, a to u dětí stejně jako u dospělých, kteří imitují ty projevy, které vidí jako úspěšné a předvádí je lidé, ve které mají důvěru nebo kterým se chtějí připodobnit. Z hlediska této práce je pro mě zásadní Maussův poznatek, že značná část pohybů není přirozená, ale musíme se jim učit - klasickými příklady, které uvádí, jsou například způsoby, jak si sedají muži a jak ženy, že při stolování nepokládáme lokty na stůl atp. Magazíny pro ženy prostřednictvím článků

³³ Lenderová, Hanulík, Tinková, 2013: s. 14

³⁴ Sarasin, 2003: s. 102

³⁵ Nodl; Tinková, 2007: s. 14

³⁶ Mauss, 1992: s. 455-472

zabývajících se například správným postojem nebo pohybem jsou nástrojem, který konkrétní pohybové normy reprodukuje. Pohlaví je jedním z principů, na jejichž základě je možné techniky těla klasifikovat (jako další uvádí Mauss věk a účinnost), ačkoliv autor nevyklučuje ani jeho fyziologickou a biologickou podmíněnost. Právě naopak, jsme vystaveni řadě fyziopsychosociologických aktivit, které jsou více či méně habituálně zakotvené a vycházejí z tradice společnosti a kultury, jíž jsme součástí. Důvodem, proč se tyto aktivity stávají tak snadno součástí projevu jednotlivce, je skutečnost, že jsou vytvořeny společenskou autoritou (často za nějakým účelem), která jejich přejímání vyžaduje a každé naše jednání má silnou sociální kauzalitu.³⁷

Koncept tělesnosti byl v antropologii později rozpracován Mary Douglas, v jejímž pojetí je tělo nositelem naší kultury. Z toho důvodu se Douglas nezabývá pouze fyzickou tělesností člověka, ale zajímá se o veškeré každodenní rituály, kterým tělo podrobujeme, jak jej oblékáme, co jíme, jak gestikulujeme. Na rozdíl od Mause se vedle teoretického rozpracování konceptu tělesnosti Douglas zaměřuje i na empirický výzkum, přičemž tělo vnímá jako nositele naší kultury, což znamená, že i každá individuální tělesná zkušenost je kulturně determinovaná. Souvisí to podle ní s kulturně kódovaným imperativem péče o vlastní tělo, koncepcemi stravování, spánkového režimu, pohybového režimu, normami pro tělesný vývoj atp. (což jsou témata, která se v dobových magazínech české produkce často opakují). Douglas vidí tělo jako výrazový prostředek kultury, která se promítá v tělech jejích členů.³⁸

Pierre Bourdieu, inspirovaný pracemi Mause, více reflektuje rozdíl mezi tělesnou zkušeností mužů a žen, která podle něj v západních společnostech vychází z obecně převažujícího androcentrického vidění, jež je vnímané jako neutrální a z toho důvodu nevyžaduje často žádné legitimující diskurzy. Mužský řád se postupně vepisuje nejen do našeho chování, ale i do těl za doprovodu argumentace biologickými odlišnostmi, které jsou předkládané jako důvod sociálních diferencí. Obecnou charakteristikou pro popis ženského těla a jeho projevů bývá „ženskost“, kterou Bourdieu ostře kritizuje jako pojem skrývající požadavky mužů, mající posílit jejich nadřazenou roli ve společnosti. „Ženy, nepřetržitě vystavené pohledu těch druhých jsou odsouzeny neustále zakoušet rozdíl mezi tělem skutečným, k němuž jsou připoutané, a tělem ideálním, jemuž se neúnavně snaží

³⁷ Z toho důvodu je dle mého názoru důležité při analýze jednotlivých článků zohlednit, kým jsou konkrétní texty psány nebo čí názory případně obsahují a jaké jsou argumenty pro prosazování dané normy.

³⁸ Kaščík, Obertová, 2012: s. 3-4

připodobnit. Protože ke svému bytí potřebují pohled druhého, jejich chování se neustále řídí tím, že předem odhadují, jak bude jejich tělesný zjev, jejich způsob držení a prezentace těla oceněn.³⁹ Bourdieu se zde dotýká několika otázek, které si klade také tato práce. Jednak je to zjistit, jaké představy o fyzické kráse těla se v magazínech objevují a pak jakým způsobem je modelová čtenářka v podstatě motivována k jejich dosažení, nebo jaké uvádějí časopisy důvody pro to, aby měla krásy dosahovat.

Z českého prostředí je jedním z klíčových východisek této práce, které mi pomohlo zejména v rozčlenění tématu do jednotlivých kapitol, koncept těla v pojetí Soukupa a Balcerové, který je rozpracován v eseji *Antropologie těla*⁴⁰ U lidského těla lze rozlišovat mezi jeho organickou a kulturní dimenzí, která se dále strukturuje. Tělo můžeme v rámci jeho kulturní dimenze nahlížet jako artefakt, normu a význam skrze příslušné procesy upravování, disciplinace a semiotizace, přičemž takto vymezené struktury odpovídají kulturně antropologickému přístupu k tělu. Pro první úroveň platí, že „každá známá kultura adaptuje lidská těla svých příslušníků takovým způsobem, aby odpovídala standardním představám o lidském vzhledu. Do této strukturální úrovně proto patří nejen všechny typy úprav lidského těla od změny morfologie po modifikaci zevnějšku pomocí kosmetiky či oblékání. Jinými slovy, každý jedinec se rodí do nadindividuálního kulturního kontextu, kterému musí přizpůsobit vzhled svého těla.”⁴¹ Z hlediska disciplinace těla lze uvažovat o veškerých návycích, kterým je lidské tělo vystavováno v průběhu socializace (v jejímž rámci přebíráme také genderové stereotypy), a v souvislosti se vztahem jedince a společnosti se neustále proměňuje. Do disciplinace těla tak můžeme zařadit nejen fyzické aktivity např. v podobě sportu, ale také požadavky společnosti na běžný pohyb a chování. Poslední z uvažovaných rovin, semiotizace těla, nastává výhradně s vlivem kultury a spočívá v tom, že jednotlivým částem těla je přikládán konkrétní význam, což se nemusí nutně u jednotlivých kultur shodovat. Tyto významy „nacházejí svůj výraz například v představách o kráse, dokonalosti, patřičnosti a podobně. Jejich základ tvoří hodnotový systém kultury. Lze říci, že právě semiotizace lidského těla a jeho částí dává základ pro disciplinaci a úpravy lidského těla. Jinými slovy, považujeme ideovou složku kultury za její zdaleka nejdůležitější součást, která nachází svůj výraz na úrovni sociokulturních regulativů a artefaktů.”⁴²

³⁹ Bourdieu, 2000

⁴⁰ Soukup, Balcerová 2011

⁴¹ Ibid.: s. 33

⁴² Ibid.: s. 39-40

V rámci sociálních věd je tělo předmětem zájmu řady dalších oborů jakými je filosofie, sociologie, nebo genderová studia, které na některé dosud uvedené koncepty tělesnosti navazují. Sandra Lee Bartky se zaměřila vedle sociálně konstruovaných norem těla také na různé kategorie disciplinačních technik, které jsou již orientované výhradně na tělo ženské. Jedná se o praktiky, jež produkují tělo dle určité normy, čili jistých rozměrů a proporcí; dále praktiky posilující repertoár gest a tělesných projevů specifických pro ženy a praktiky, které se soustředí na tělo jako předmět ozdoby. Do první skupiny tak lze zařadit fyzické aktivity podporující formování těla a diety, do druhé způsoby vyjadřování, výrazu tváře, chůze, pohybů atp. a do třetí kategorie způsoby zkrášlování jakými jsou líčení, úprava vlasů, oděv, péstění pleti aj.⁴³ Bartky v těchto technikách spatřuje způsob oddělení mužské a ženské tělesnosti, respektive požadavků na ně. Image těla je nejvíce prezentován v médiích (v současnosti stále více ve vizuální podobě) a femininita je podle Bartky vystavovaná na odiv takovým způsobem, že se jí musí účastnit všechny ženy bez ohledu na věk, rasu či třídní zařazení v rámci dané společnosti.⁴⁴ Bartky přejímá Foucaultův koncept tzv. „poslušného těla“, které je podle ní s větším důrazem vyžadováno u žen, u kterých se očekává specifický tělesný projev a vzhled.⁴⁵

Rovněž Susan Bordo navazuje na některé koncepty Michela Foucaulta a zaměřuje se na kulturní praktiky nakládání s tělem (zejména tedy ženským) v současné kultuře. Nesnaží se přitom o kritiku těchto praktik samotných (imperativem štíhlosti, plastických operací apod.), ale chce ukázat, proč jsou podle ní logickým vyústěním a reakcí na představy přítomné v západních společnostech. Praktiky, které mají za cíl tělo zkrášlovat, či ho nějak formovat (například prostřednictvím diet a cvičení) jsou podle Bordo dokladem toho, jak se kulturní reprezentace homogenizují a jak jsou tyto obrazy následně normalizovány. Ženy jsou se svými těly konfrontovány na každodenní bázi – jejich život je soustředěn kolem tělesnosti, na čemž se řada feministických autorek shoduje. Ve Foucaultově interpretaci mechanismu moci a kontroly vidí tělesný ideál krásy, který je muži využíván k ovládnutí žen, které podléhají sociální konstrukci ženského těla jako křehkého a orientovaného na život v domácnosti. Jsou tak produktem sociálně trénovaného, *poslušného těla*.⁴⁶

⁴³ Bartky, 1990: s. 65-71

⁴⁴ Ibid.: s. 75-80

⁴⁵ Ibid.: s. 95-96

⁴⁶ Bordo, 1993: s. 12

V rámci české historiografie bývá obvykle sledován méně radikální směr, přičemž pro potřeby této práce jsem čerpala zejména z publikací Mileny Lenderové a Daniely Tinkové. Kniha *Dějiny těla – prameny, koncepty, historiografie*,⁴⁷ na které se obě spolupodílely jako editorky, je souborem esejů k dějinám těla od středověku do počátku 20. století vzniklých při příležitosti konference českých historiků k dějinám těla v roce 2011, která se měla zaměřit především na metodologické koncepty a historické prameny a měla shrnout dosavadní bádání v této oblasti. V úvodu publikace se autorky a autor zamýšlejí nad vývojem historického bádání o těle pod vlivem genderových studií. „Tělo v soudobém diskursu sociálněvědního bádání nepředstavuje neměnný fyzický objekt, důraz je naopak kladen na proměnu a vývoj funkcí, které tělo může nabývat ve vztahu jedince a společnosti. Z tohoto důvodu se bádání o těle rozvíjí především na bázi mezioborových přístupů a širokého spektra zkoumaných témat a užívaných metod (...). V historii je pak tělo pojímáno jako proměnlivý historický objekt – neustále konstruovaný a rekonstruovaný fenomén, neoddělitelný od kulturního kontextu, do něhož se jeho nositel zrodil, v němž žil a zemřel. Každá společnost je dle tohoto přístupu charakteristická svým vlastním viděním těla.”⁴⁸

Média, a ženské časopisy coby jejich druh především, jsou z hlediska těchto teorií prostředkem, pomocí kterého se ideály o krásném těle nejen předávají, ale také upevňují.

1.4. Presentace ideálu ženské krásy v médiích

Média tvoří důležitou součást našeho každodenního života, jsou zásadní pro prezentaci představ o kráse, a současně se významně podílejí na jejich utváření. Vliv médií na společnost a její jednotlivce je některými badateli a badatelkami považován za zcela zásadní (to je případ např. Frankfurtské školy), jinými je naopak vyzdvihována schopnost jednotlivce kriticky mediální obsahy hodnotit.⁴⁹ Podle Fialové však „průměrná populace není schopna nebo nemá motivaci kriticky hodnotit obsah předkládaný médiu a tak přijímá vše, co je jí nabízeno.”⁵⁰

⁴⁷ Lenderová, M.; Hanulík, V.; Tinková, D. (eds.). *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený kostelec: Pavel Mervart, 2013

⁴⁸ Ibid.: s. 25

⁴⁹ Kubálková; Wenerholm-Čáslavská, 2009: s. 9

⁵⁰ Fialová, 2001: s. 189

Média mají jistý vliv a moc podílet se na utváření reality – nastolují agendu veřejného mínění (zjednodušeně „agenda setting“). „Zdroj moci médií tvoří nejen samotné uspořádání informací, ale také možnost některé prvky sociální reality vůbec nereflektovat, nebo o jistých jevech a skupinách informovat zjednodušujícím či stereotypním způsobem.“⁵¹ A genderové stereotypy nejsou výjimkou.

Genderové stereotypy v médiích se projevují především pravidelností v zobrazování určitých témat, což je vedle mediální logiky⁵² podmíněno také dominantní ideologií společnosti. Mediální analýzy sledují, jakým způsobem média ovlivňují zpřístupňování sociální reality publiku, neboť jsou klíčovým nástrojem vyjednávání významů. Na tomto základě dochází k upevnování představ o daných tématech a asociací, které s nimi souvisejí. Média se tak podílejí na stereotypních představách o mužích a ženách, mají moc je posilovat a utvrzovat.⁵³ Ferguson například uvádí: „Došla jsem k závěru, že ženské časopisy kolektivně tvoří sociální instituci, která buduje a udržuje kult ženskosti. Při propagování kultu se tyto časopisy nespokojí s pouhým zobrazováním role ženy ve společnosti. Samy o sobě představují jeden ze zdrojů definice této role a socializace do této role.“⁵⁴

Takový dopad na hodnotové postoje celé společnosti bývá označován pojmem sociálně-psychologické sekundární efekty médií, a přestože není mým cílem v této práci odhalit konkrétní dopad médií na hodnoty příjemců, jedná se o důležité východisko, které je nutné si uvědomit. Média jsou nejen obrazem hodnot společnosti, ale spolupodílejí se na jejich formování.

Ačkoliv bychom již na konci 19. století mohli sledovat nárůst nákladu ženského tisku, který doprovázel období rozvoje emancipačních skupin, v období 20. a 30. let nabízelo české prostředí již širokou paletu nejrůznějších titulů periodik, které byly cílené právě na ženy a jejichž zaměření bylo různorodé – najít bychom v nich mohli témata podobná magazínům životního stylu, která se prodávají dnes, např. cvičení, výzdoba interiéru, partnerské vztahy aj. V prvních desetiletích 20. století proto podle mého názoru můžeme vidět počátek zrodu magazínů pro ženy lifestyleového zaměření. Situace se však

⁵¹ Kubálková; Wenerholm Čáslavská, 2009: s. 10

⁵² Pojmem mediální logika bývá označováno vše, co se dostává do médií a je zpracováno a organizováno nikoli podle svého obsahu, ale podle principů produkce, které jsou médiím vlastní. Viz Kubálková, Wenerholm Čáslavská. *Gender, média a reklama: možnosti (samo)regulace genderových stereotypů v médiích a reklamě*. Praha: Otevřená společnost - Centrum ProEquality, 2009

⁵³ Kubálková; Wenerholm Čáslavská, 2009: s. 11-12, 47

⁵⁴ Ferguson, 1985. In: Grogan, 2000: s. 85

změnila po roce 1948, kdy se magazíny pro ženy staly součástí stranické propagandy, ve které byla ústřední postavou žena dělnice.⁵⁵

Média, a magazíny pro ženy obzvláště, jsou významným genderovým socializačním prostředkem definujícím, jak (ne)má žena vypadat, jak se (ne)má chovat. Ženy jsou nabádané k tomu, aby byly upravené, omlazovaly se a pečovaly o sebe. Magazíny v tomto ohledu působí jako návod, jak dosáhnout ideálu, který je v nich prezentován. Tímto způsobem se tisk velkou měrou podílí na utváření normativní femininity, je nositelem stereotypů a zdrojem standardů, modelů a norem, které jsou většinou společností přijímané jako obecně platné.⁵⁶ Média poskytují výklady sociální reality a představy o ní stejně tak, jako odrážejí normy vymezované veřejně sdílenou soustavou významů. Jsou tedy do jisté míry nástrojem moci.⁵⁷ V tomto smyslu chápe média například Michel Foucault, podle kterého jde o způsob uplatňování moderní moci.⁵⁸

Některými autory a autorkami jsou proto zejména ženské magazíny považované za stěžejní prostor, v němž dochází k utváření normativní femininity a z toho důvodu jsou jimi tato periodika vnímána jako opresivní. „Ostrá feministická kritika (...) tak zaznívala jako odpověď na komerční reprezentace ženství, jež byly vnímány jako výsledek působení dominantní (patriarchální) ideologie. Důležité v tomto ohledu je i upozornění na strukturální povahu dominantní ideologie (...). Jedná se o zdánlivý protiklad, jestliže to jsou často samy ženy, kdo reprodukuje patriarchální ideologii.”⁵⁹ Jako příklad uvádí autorka vysoké procento žen pracujících v redakcích ženským magazínů, které androcentrické hledisko přejímají, což se odráží ve článcích, které samy produkují, což je případ také dobových pramenů podrobených analýze v předkládané práci. Procento žen, které do magazínů v této době přispívají, je sice nižší, než je tomu v případě současných časopisů tohoto žánru, nicméně jejich hledisko a tedy i obsah článků se výrazně neliší od příspěvků jejich mužských kolegů.

Média slibují, že bude-li žena štíhlá a upravená, dostane se jí obdivu, uznání a žádoucí pozornosti potencionálních partnerů. Podle Crook normy vzhledu podvědomě

⁵⁵ Borůvková [online]

⁵⁶ McQuail, 2009: s. 87

⁵⁷ ibid., s. 21

⁵⁸ Foucault, 2000: s. 282

⁵⁹ Binková, 2004: s. 3

přejímáme a bereme je jako samozřejmé, normální a standardní, jelikož média usměřňují naše preference.⁶⁰

Zobrazováním ženského těla v současných médiích se zabývala Sarah Grogan. Tlak na ženy, pokud jde o dosažení určitého typu postavy, je podle jejích zjištění podstatně větší než na muže. Pomocí obsahové analýzy zjistila, že zatímco muži bývají v médiích zobrazováni ve standardní (průměrné) hmotnosti, obrazy žen jsou naopak abnormálně štíhlé.⁶¹

Současný ženský tisk lze podle Osvaldové rozdělit do tří základních skupin. První tvoří časopisy konzervativního proudu, podporující patriarchální strukturu společnosti, vyzdvihující u žen zejména pracovitost v rámci domácího prostředí, mateřství a péči o rodinu. Druhou skupinou jsou magazíny o životním stylu věnující se módě, které kladou velký důraz také na inzertní sekci. Vedle toho nabízejí témata týkající se kosmetického zkrášlování, péče o sebe a partnerských vztahů. Posledními jsou časopisy pro ženy, které reflektují více také společenské dění a pozici ženy v něm, zabývají se otázkami feminismu a emancipace, tématy jako je uplatnění žen v zaměstnání, kritizují přehnaný důraz na vzhled u žen atp. Autorka ovšem zdůrazňuje, že i v tomto případě je postoj časopisů často ambivalentní a ačkoliv zařazují materiály o emancipaci, v jiných článcích dochází k petrifikaci kritizovaného.⁶²

Periodika orientovaná zejména na ženskou čtenářskou obec jsou specifická z hlediska svého obsahu i jazykových prostředků. Kladou důraz na témata, která jsou stereotypně považována za ženská a mají tak genderovou vazbu. Mezi nejčastější stereotypní témata podle Osvaldové patří zejména móda, kosmetika, diety, portréty populárních osobností, zařízení bytu, vedení domácnosti nebo vaření a jejich obsah se periodicky opakuje v závislosti na ročním období. Naopak velmi slabě (pokud vůbec) jsou zastoupena témata považovaná za mužská jako je politika, sportovní zpravodajství, ekonomika. Kultura je Osvaldovou považována za neutrální.⁶³ Přestože se autorka zaměřuje na magazíny, které jsou k dostání v současnosti, podobnost ve srovnání s časopisy z období první republiky je patrná. Podobné je to také s jazykovými prostředky, které tento typ periodika využívá – převládá subjektivní přístup, častá je výpověď v 1. osobě jednotného čísla, ženské tvary sloves i adjektiv jsou používány namísto neutrálních.

⁶⁰ Crook, 1995: s. 54

⁶¹ Grogan, 2000

⁶² Osvaldová 2004: s. 73-76

⁶³ Ibid.: s. 74-100

Články se na čtenářky obrazejí oslovením, vyžadují pomyslnou nebo reálnou odezvu (například v podobě zaslání dotazů, příspěví do diskuze atp.), texty jsou na rozdíl od informačních sdělení silně kontaktní. Ve větší míře než je tomu u jiných druhů periodik jsou využívány zvolací, tázací i rozkazovací věty a magazíny si vytvářejí vlastní ustálené fráze, které se opakovaně objevují.⁶⁴ Lexikální repertoár je sémanticky stereotypní, což se podle Kubákové a Wenwerlholm Čáslavské projevuje často se opakujícími výrazy spojenými se stereotypem ženskosti jako je svěžest, půvab, přirozenost, elegance. Kromě toho jsou také výrazně zastoupena deminutiva.⁶⁵

Typická je pro tento druh periodik také určitá ambivalence v jejich postoji – na jednu stranu píší o tématech, které podle feministických teorií udržují ženy v podřízeném postavení mužům (zejména témata zabývající se vzhledem, péčí o domácnost), ale v jiných článcích naopak tento pohled kritizují.⁶⁶

Pro mnoho recipientek jsou magazíny důvěryhodným pramenem, který dotváří jejich vlastní identitu. Je to dáno tím, co již bylo řečeno na samotném začátku této kapitoly a co je rovněž klíčovým východiskem mého přístupu ke zvoleným pramenům – média utvářejí společenskou realitu a normy pro potřeby veřejného, obecně přijímaného diskurzu. Jsou používána jako rozhodující zdroj standardů a nápodobných modelů.⁶⁷

⁶⁴ Ibid.: s. 75

⁶⁵ Kubáková; Wenerholm Čáslavská: s. 52

⁶⁶ Osvaldová 2004: s. 73-76

⁶⁷ Ibid.: s. 101

2. Cíle práce a metodologie

Hlavním cílem této práce je za využití konceptů používaných v dosavadním společenskovědním bádání o kráse a kultu těla popsat, jak byla v prvorepublikovém tisku prezentována krása ženy. Na základě srovnání vybraných titulů magazínů bych ráda poukázala na specifika, kterými se reprezentace krásy v jejich podání vyznačují. Za tímto účelem jsem proto stanovila následující výzkumné otázky.

- 1.) Jak je ve zvolených periodických definována a konceptualizována krása ženy? Co bylo chápáno jako její podstata? Čím se od sebe jednotlivá pojetí krásy liší a co je shodné?
- 2.) Jakou roli hraje tělo v konceptualizacích ženské krásy?
- 3.) Jaká existuje vazba mezi koncepty tělesné krásy a zdraví?
- 4.) Objevují se kromě zdraví i jiné zásadní formativní ideologie, které měly vliv na pojetí krásy ženy ve vybraných dobových materiálech?
- 5.) Jak se mělo ženské tělo kulturně modifikovat, aby bylo považováno za krásné? Jak se mělo disciplinovat?
- 6.) Jaké se objevují argumenty pro zkrášlování a jaké účely mělo plnit?
- 7.) Pomocí jakých jazykových prostředků se ve vybraných materiálech popisuje ženská krása?

Základními kritérii při výběru pramenů pro analýzu bylo (samozřejmě vyjma období, ve kterém byla periodika vydávána a jejich typu), aby se alespoň v části svých článků a příspěvků zabývaly tematikou ženské krásy a těmi aspekty, jež byly stručně uvedeny výše (jedná se tedy o podtémata spadající do fyzické a dekorativní krásy těla). Magazíny podrobím srovnání, pokusím se zjistit, co mají společné a v čem se naopak liší. Interpretovat je proto budu nejen z hlediska obsahové stránky jednotlivých příspěvků, ale také z hlediska toho, jak s danou tematikou nakládají a jakým způsobem je čtenářům (resp. čtenářkám) podávají z hlediska jazykového.

Za tímto účelem proto využiji sociologickou metodu diskurzivní analýzy, která oproti analýze obsahové umožňuje podrobné kvalitativní zkoumání pramenů. Předmětem diskurzivní analýzy je v pojetí Charlese Antakiho identifikace činitelů skrývajících se za daty a jejich interpretace na celospolečenské úrovni, přičemž se zaměřuje na jazyk a jeho vztah

ke světu.⁶⁸ Diskurzem můžeme rozumět prakticky jakoukoli výpověď, na níž pohlížíme nejen jako na soubor jazykových pravidel či prostředek komunikace nebo významové reprezentace. Diskurzivní analýza mu přisuzuje produktivní charakter v tom smyslu, že se podílí na vytváření reality a proto je důraz kladen na sociální a historický kontext.⁶⁹ Využívat budu v analýze základní postupy, které diskurzivní analýza nabízí, a to deskripci ve smyslu formálního aspektu textu z hlediska lingvistiky, interpretaci v podobě rozboru diskurzivní praxe a také explanaci. K běžně rozšířenému věděni o světě budu přistupovat kriticky a budu se snažit zohlednit jeho kulturní a historickou specifickou.⁷⁰

Podrobné zkoumání diskurzu umožňuje poodhalit témata, na které kladou prameny důraz, jakými pojmy se vyjadřuje ženská krása, jaký byl diskurz o genderovém uspořádání v dané době, jakým stylem jsou texty psané, které jejich prvky jsou akcentované a které naopak opomíjené. Dobové prameny jsem v průběhu výběru nejprve podrobila hrubé analýze, při které jsem se soustředila především na témata, která jsou s krásou spojená a teprve následně jsem se zaměřila na hlubší analýzu jednotlivých příspěvků. Tento postup umožňuje doplnit obecnou představu o dobovém socio-kulturním prostředí a postavení ženy v něm, kterému se věnuji v následující kapitole.

⁶⁸ Antaki, CH. et al. 2003. Discourse Analysis Means Doing Analysis: A Critique Of Six Analytic Shortcomings. In Vašát, Petr. Kritická diskursivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi. AntropoWebzin [online]. 2008, 2-3/2008 [cit. 2015-06-05]. Dostupné na: <http://antropologie.zcu.cz/kriticka-diskursivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi>

⁶⁹ Růžička, 2014: s. 76

⁷⁰ Vašát, 2008 [online]

3. Zrození moderní ženy

Jak uvádí Růžena Grebeníčková, již koncem 19. století docházelo v českém prostředí k tematizování estetiky pohybu těla a v prvních desetiletích 20. století nabývalo na intenzitě tematizování samotné tělesnosti pod vlivem vzniku organizovaného národního tělovýchovného hnutí s ideálem krásného harmonického člověka, který se projevoval estetickým přístupem k projevům těla a tělesného pohybu.⁷¹ Rozmach pohybových aktivit v průběhu celého 19. století, zpočátku zejména coby prevence nejrůznějších chorob a jako doplněk ozdravných lázeňských kúr, byl jedním z předpokladů pro proměnu přístupu k ženskému tělu. „Sport a tělovýchova, aktivity doprovázené vlasteneckou rétorikou, ovlivnily významným a několikerým způsobem postavení ženy. Především do značné míry narušily stereotyp o somatické méněcennosti ženy – žena se chopila většiny sportů, které provozovali muži, s výjimkou těch nejdrušnějších a nejsurovějších.“⁷²

Tento přístup byl odrazem souboru proměn probíhajících od 18. století a to na úrovni sociální struktury, politické ideologie i ekonomiky Českých zemí. Do této doby lze datovat upevnění tzv. konceptu oddělených sfér, podle kterého mužům náležela sféra veřejná, tedy především oblast politické činnosti a placené práce, zatímco ženám místo v privátní sféře domácnosti, ve které měly roli hlavně coby matky, pečovatelky o rodinu a byly finančně závislé na svých manželech. To je podle Abrams jeden z důvodů, proč je 1. polovina 19. století řadou historiků a historiček viděna jako období prohloubení rozdílů mezi pohlavími.⁷³

Industrializace, urbanizace a emancipace jsou jen některé z procesů, které toto období charakterizují, nicméně v debatě o postavení žen ve společnosti měla zásadní podíl nepochybně zejména první vlna feminismu ve druhé polovině 19. století, jejíž představitelky a představitelé začali umístění ženy v ideologii oddělených sfér zpochybňovat.⁷⁴

V českém prostředí docházelo k významným změnám přibližně od 60. let 19. století, v souvislosti se zakládáním ženských spolků, v rámci kterých se ženy věnovaly dobročinnosti, usilovaly o vyšší vzdělání i zaměstnání. Od roku 1905, kdy vznikl v rámci Českého klubu žen Výbor pro volební právo žen, se české ženy v čele s Františkou

⁷¹ Grebeníčková, 1997: s. 8-12

⁷² Lenderová, Jiránek, Macková. 2009: s. 367

⁷³ Abrams, 2005: s. 7-17

⁷⁴ Ibid.

Plamínkovou snažily o úpravu volebního zákona, který by umožnil ženám aktivně se účastnit svobodných voleb, čehož se podařilo docílit až roku 1919.⁷⁵ České ženské hnutí se vyznačovalo národní angažovaností, s čímž souvisela také podpora vlastenecky smýšlejících mužů. Období první světové války, během něhož ženy převzaly část rolí přisuzovaných do té doby mužům, rovněž napomohlo otevřít pro ně nová pole působnosti v zaměstnání i vzdělání. Péče o rodinu a domácnost byly nicméně stále viděny jako hlavní úlohy, které mají ženy naplňovat, což se odráží v dobovém tisku.

Ten představoval vhodný prostor pro rozšíření i podporu diskuze o ženské otázce (významné byly v této snaze také vznikající periodika pro ženy jako *Ženské listy*⁷⁶ nebo *Ženský svět*⁷⁷), avšak nové technologie masové produkce v podobě dagerotypie a fotografie současně představovaly možnost reprodukovat obrazy a ideály ženské krásy a tím vytvářet a upevňovat tzv. „mýtus krásy a ženskosti“, coby kvalit, která objektivně a univerzálně existuje. Ačkoliv se tak ženám otevřela řada možností (ať už se jedná o volební právo, zaměstnání, vzdělání nebo způsoby trávení volného času) s rozmachem moderních médií se současně zvýšil tlak na ženy z hlediska toho, jak mají vypadat a ženská tělesnost se více stala součástí veřejné diskuze.

Vznikaly publikace, které si kladly za cíl informovat ženy o jejich zdraví, ale také ukázat jim cestu, kterou mohou (nebo by měly) následovat, aby byly krásné. Mezi autory bychom proto nezdíždka našli odborníky v otázkách tzv. hygieny těla a kosmetiky (kterou bychom v dnešním kontextu mohli souhrnně chápat spíše jako zdravotní vědu, neboť pojem kosmetika v dobových textech nezahrnuje pouze produkty na zkrášlování těla a tváře, ale jedná se spíše o komplexní péči o tělo). Více se tedy psalo o způsobech, jakými má o sebe žena pečovat nejen, aby byla krásná, ale (a to možná především) aby byla zdravá. Je tedy patrné, že tematika krásy se v dané době úzce prolíná s ideologií zdraví.

Tento ideál byl ve velkém šířen prostřednictvím stále se rozšiřujících reklamních tiskovin, které byly častou součástí magazínů pro ženy. Meziválečný tisk povzbuzoval ženy všech vrstev ke zvyšování vlastní krásy cvičením i kosmetickými produkty. Neodmyslitelnou součástí dámských magazínů byly v této době, stejně jako je tomu dnes, právě rubriky věnované módě, kosmetice a cvičení.⁷⁸

⁷⁵ Nedvědová, 2004 [online]

⁷⁶ *Ženské listy: časopis pro záležitosti žen a dívek československých*. Krásnohorská, Eliška, ed., Světlá, Karolina, ed. a Podlipská, Sofie, ed. V Praze: F. A. Urbánek, 1873-1926

⁷⁷ *Ženský svět: list věnovaný zájmům českých paní a dívek*. Praha: Vydavatelské družstvo Ženského světa, 1897-1930.

⁷⁸ Lipovetsky; Pokorný, 2000

Do 20. let 20. století můžeme datovat idealizaci ženské štíhlosti, která je podle některých autorů a autorek důsledkem promyšlené marketingové strategie módního a kosmetického průmyslu, který standard krásy bohatých průmyslových společností vytvořil.⁷⁹

Ženy byly nabádány k usilovnému cvičení a držení diet, aby získaly postavu typu “flapper”, tedy téměř chlapeckého těla s plochou hrudí. Americké soutěže krásy považovaly za standard míry 81-63-89 (ňadra-pas-boky). Ve 30. až 40. letech je naopak patrný značný odklon od takové štíhlosti a ideálem jsou plnější postavy, které symbolizují hollywoodské herečky Jean Harlow a Mae West.⁸⁰ Ačkoliv se může zdát, že americký standard krásy, který zde uvádím, není pro české prostředí směrodatný, je nutné si uvědomit, že časopisy vycházející ve 20. a 30. letech na našem území, navazovaly z velké míry nejen na tradici francouzských módních žurnálů, ale rovněž amerických časopisů pro ženy, z jejichž článků také čerpaly, což přímo ovlivňovalo ideál krásy, který je v nich čtenářkám prezentován.

Krása těla proto nabízí několik různých podtémat, jako jsou fyzické aktivity, dietetika či kulturní modifikace, které je možné hlouběji analyzovat, což si předkládaná práce klade za cíl.

⁷⁹ Srov.: BINKOVÁ, Pavlína. Feministická perspektiva v mediálních studiích. *Revue pro Média* č.9: *Média a Gender*. 2004. [online]. [cit. 1.5.2015]. Dostupný na [www: http://web.archive.org/web/20060507085825/http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue09/binkova_feministicka-perspektiva.pdf](http://web.archive.org/web/20060507085825/http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue09/binkova_feministicka-perspektiva.pdf). Nebo. Crook, Marion. *V zajetí image těla: jak chápat a odmítat mýty o vzhledu těla*. 1. vyd. Ostrava: OLDAG, 1995. Nebo. Grogan, Sarah. *Body image: psychologie nespokojenosti s vlastním tělem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2000. Nebo. Lipovetsky; Pokorný. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2000.

⁸⁰ Grogan, 2000

4. Dobové prameny

K tématu krásy, zkrášlování a péče o tělo lze ve vymezeném období najít nejrozličnější druhy publikací zejména příruček, které se věnují nejen kosmetice (tedy vnějšímu zkrášlování), ale také dietetice nebo pohybovým aktivitám. Opomenout nelze ani lékařské knihy zaměřující se zejména na hygienu a zdravotní osvětu, jako je tomu v případě publikace Bernarra MacFaddena s názvem *Dokonalá zdravotní věda pro praktický život*.⁸¹ Publikace tohoto typu nabízely čtenářům a čtenářkám nejčastěji encyklopedický přehled různých onemocnění a zdravotních problémů s popisem jejich projevů, radami pro prevenci a léčbu, ale také se zabývaly tělovýchovou a dietetikou (což je případ právě MacFaddenovy příručky, která je rozšířena o kapitolu věnovanou výhradně působení stravy na zdraví člověka). Mezi onemocnění je v případě MacFaddena zařazena rovněž „otýlost“, kterou doprovází obtíže jako dýchavičnost či choroby srdce. Některé lékařské příručky jsou věnovány výhradně čtenářkám, jako kniha *Žena, její krása a život pohlavní*,⁸² která se soustředí na zdravotní problémy ženy hlavně v dospívání, těhotenství a v souvislosti s porodem. Současně však také obsahuje jakýsi popis fyzické krásy ženy a čtenářky jsou nabádány, aby se krásné snažily být, pokud je to v jejich moci: „Všecky ženy nejsou sice od přírody obdařeny krásnými očima, ale v moci jejich jest, aby oči jejich krásnými se býti zdály. (...) Krása oka podmíněna jest tudíž jeho okolím. Z toho nejdůležitější jest obočí. (...) Za krásné platí obočí úzké, hladké, a v pěkném oblouku probíhající. Kromě toho jeho oba konce musejí se úžiti a končiti hrotem. Obočí nesmí býti nad nosem srostlé. Ošklivým dojmem působí obočí silně prořídlé anebo schází-li úplně.“⁸³ Ve zkoumaných pramenech se v různých článcích vyjadřují ke kráse ženského těla právě lékaři, kteří tak představují autoritu v definování fyzické krásy.⁸⁴

V období 20. let již běžně najdeme rovněž publikace zaměřené výhradně na stravování a jeho vliv na zdraví a vzhled. Požadavek na zdravý životní styl byl již v

⁸¹ MacFadden, Bernarr. *Dokonalá zdravotní věda pro praktický život: Macfaddenova encyklopedie tělesné kultury. Díl II*. Praha: Sfinx, 1924.

⁸² Malý, K. (ed.). *Žena, její krása a život pohlavní: [Ženy sebeochrana a pohlavní zdravotní věda]*. Šesté, značně rozmnnožené a přepracované vydání. V Praze: Rudolf Storch, 1928.

⁸³ Malý, 1928: s. 13-14

⁸⁴ Srovnání: Švestka, V., Účes „mikado“ a lékaři. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 9., s. 9. Nebo. Tajemství krásy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1928, R. I, č. 14., s. 24. Nebo. Červený, M., Nezanedbávejte pleti! *Žena: a její reforma*. 1935, R. II, č. 5, s. 6

průběhu 19. století ovlivňován zahraničními publikacemi a periodiky, které vyvolaly rozmach lázeňství, odtučňovacích kúr a podpořily propagaci sportu. Diety byly nejprve sestavovány lékaři za účelem odstranění nebo zmírnění projevů specifických chorob jako cukrovka nebo tuberkulóza. Teprve později spolu s objevy na poli výživy a jejího vlivu na zdraví se rozvíjel obor, který je dnes známý jako nutriční terapie.⁸⁵ Ve 20. letech se v Americe objevila nová metoda tzv. racionálního stravování, která z části navazuje na poznatky Gustava Gaertnera, z něhož vychází v první polovině 20. století řada odborníků na výživu. Metodu počítání kalorií a určování optimální tělesné hmotnosti zviditelnila ve Spojených Státech zejména Lulu Hunt-Petersová, jejíž kniha⁸⁶ byla v Americe velmi populární a roku 1929 byla vydaná také v českém jazyce. I v české produkci však najdeme příručky o tom, jak se správně stravovat, pohybovat a cvičit, aby se člověk cítil lépe, nebo bylo jeho tělo výkonnější. Kniha *Za čtyři neděle o patnáct let mladší*⁸⁷ nabádá ke zdravému životnímu stylu ve stravování, které je podle autorů hlavní podmínkou dobrého vzhledu spočívajícím ve zdraví jednotlivce. Dokonce i některé kuchařky věnované racionálnímu stravování mohou obsahovat jakýsi teoretický úvod vysvětlující, jaké živiny jsou pro tělo správné a vhodné, aby se jedinec vyhnul obezitě. Propagátorkou v českém prostředí byla v první polovině 20. století například Marie Úlehlová-Tilschová, v jejíž knize se dočteme: “Lidé, kteří jedí příliš mnoho a jídla příliš hutná, trpí nadvýživou a jsou trestání nepohodlnou a nevzhlednou otylostí, ve stáří často dnou, cukrovkou aj. chorobami.”⁸⁸ I takové publikace tak předkládaly určitý ideál, co se týče postavy, do kterého tloušťka nespádala a odpovídají tak rozšířenému kultu štíhlosti. Takovým příkladem je i *Příručka denního tělocviku pro ženy*⁸⁹ od Běly Friedlándrové, která ve svých ilustracích nabízí konkrétní cviky pro udržení štíhlé postavy, přičemž se nejedná jen o cviky, které by měly být praktikovány ze zdravotních důvodů, ale také pro zvýšení fyzických půvabů.

Vedle formování těla je neméně zásadní otázka vnějšího zkrášlování – tedy péče o pleť, vlasy či nově také manikúra. Právě ve vymezeném období vycházela řada publikací, které měly pomoci ženám v otázkách zvýšení vlastní krásy. Jednak jsou to knihy, které si

⁸⁵ Oddy, Petráňová, 2005: s. 107-119

⁸⁶ Hunt-Peterson, L., *Haló? Kolik vážíš?: zdraví! Přiměřená váha! Dieta! Kalorie!* V Praze: B. Kočí, 1929. 95 s. *Knihy k ozdravení lidstva*; sv. 32.

⁸⁷ Monar, Karel Ludvík; Böhm, Alwin. *Za čtyři neděle o patnáct let mladší!: nové obrození.* V Praze: B. Kočí, 1923.

⁸⁸ Úlehlová-Tilschová, 1924: s. 9

⁸⁹ Friedlándrová, Běla. *Příručka denního tělocviku pro ženy.* Praha: F. Topič, 1928. 51 s. *Žena*; 5.

kladou za cíl pomoci ženám při získání potencionálního životního partnera, jako například publikace příznačně nazvaná *Okouzující ženskost aneb umění získávat muže*,⁹⁰ která sice neklade důraz na způsoby zkrášlování těla, ale zaměřuje se na povahové rysy a chování, které si má žena osvojit, pokud chce získat manžela. Vedle toho vycházely knihy orientující se již výhradně na módu, kosmetiku a způsoby jak ji používat (například publikace Jana Kesslera⁹¹ nebo Mileny Jesenské⁹²).

Pomineme-li ovšem výše uvedené literární žánry, téma krásy je předmětem zájmu dobového tisku. Jak již bylo rozebráno v kapitole věnované médiím, ženy se do jisté míry ztotožňují s obrazem, který dané periodikum vytváří. Přesto však informace, které v takovém tisku nalezneme, nelze považovat za přesný odraz hodnot jednotlivce, neboť dochází k určité interpretaci samotných čtenářů. Tisk může nicméně posloužit jako jeden ze zdrojů pro pochopení dobových kulturních představ o estetice těla. Jako výzkumný soubor jsem se proto rozhodla použít tisk orientovaný na ženy, a prostřednictvím vzájemné komparace vybraných titulů se zaměřením na to, jak s tematikou ženského těla a jeho zkrášlování a pěstění nakládají, ať už z hlediska obsahu nebo stylu, kterým se o kráse ženy pojednává. Tím je myšlena míra autority, zvolený jazyk nebo forma, kterou jsou texty věnované tomuto tématu psané. Zásadní roli proto představuje, kdo byli autoři, kteří k dané tematice do periodik přispívali (zejména z hlediska profesního zaměření, pohlaví atp.), případně z jakých publikací nebo jiných periodik magazíny čerpaly. Určení zdroje je však v některých případech obtížné, jelikož bibliografické údaje nebývají vždy přesně uváděné a omezují se obvykle pouze na autora textu. Přesto se snažím při analýze zohlednit, v jaké oblasti autoři, jejichž články se objevují v magazínech opakovaně, nebo kteří vedou konkrétní sekci či rubriku časopisu, působili.

Na základě typologie současného tisku pro ženy podle Barbory Osvaldové (viz výše, kapitola 1.4. Presentace ideálu ženské krásy v médiích), kterou podle mého názoru lze do určité míry aplikovat na magazíny pro ženy vycházející již v první polovině 20. století, jsem se rozhodla zvolit taková periodika, která by byla svým zaměřením (zejména obsahem a cílovou skupinou čtenářek) od sebe odlišná, ale přesto se zabývala nebo nějakým způsobem reflektovala krásu ženy a její tělesnost. Vybrané magazíny jsou:

⁹⁰ *Okouzující ženskost, aneb, umění získávat muže: praktický kurs lekcí o základních zásadách, jimiž ženy získávají muže, vedoucí k nabídnutí ruky a vrcholící sňatkem. I-II.* Praha: Sfinx, [1923]. 2 sv.

⁹¹ Kessler, Jan. *Kosmetika*. Praha: F. Topič, 1930. 99 s. Knihovna Žena; Sv. 10.

⁹² Jesenská, Milena. *Člověk dělá šaty*. Praha: F. Topič, 1927. 117 s., 1 list. Žena; 2.

*Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých,*⁹³ *Eva: ženský vzdělávací měsíčník,*⁹⁴ na něj volně navazující *Eva: časopis moderní ženy,*⁹⁵ a *Žena a její reforma: nezávislý společenský měsíčník pro kulturu, umění, tělovýchovu a život.*⁹⁶

První z jmenovaných, měsíčník *Moderní dívka*, vycházel mezi lety 1924-1926, tedy pouhé dva roky. Jedním z důvodů krátkého trvání může být v první řadě malý zájem, kterému by nasvědčovala poloviční cena čísla časopisu druhého ročníku, stejně jako opakování se některých článků a změny redakce. Tento magazín byl také orientovaný na relativně úzkou skupinu čtenářek – ženy mladé, neprovdané a z vyšší společnosti. To lze usuzovat z obsahu článků, které se zabývají zejména tématy jako kosmetika, móda, zdraví, volnočasové aktivity nebo partnerské vztahy, zejména pak způsoby, jak může žena nejvíce zapůsobit na potencionálního partnera; naopak absentují texty věnované zaměstnání žen či politice. Články zobrazují ženy především jako budoucí manželky, matky a ženy v domácnosti.⁹⁷ Redakce k příležitosti vydání prvního čísla oslovuje čtenářky: „Vydáváme tento nový časopis, vedeni snahou, dáti do rukou našim dívkám list všestranně poučný a výchovně vzdělávací, odpovídající zcela modernímu duchu dnešní doby.“⁹⁸ Oslovení „dívký“ namísto „ženy“, které se v časopise také objevuje relativně často, podporuje předpoklad o věku cílové skupiny čtenářek. Redakce časopisu byla i přes krátkou dobu jeho trvání nestálá a většina příspěvků je psaná hostujícími odborníky na danou tematiku, tedy lékaři a lékařkami v případě článků věnovaných péči o pleť, kosmetičkami nebo tanečnicemi v případě témat týkajících se formování postavy. V *Moderní dívce* nenajdeme pravidelné rubriky, ale některé články mají svá pokračování v několika číslech. Časopis lze z hlediska výše uvedeného členění podle Osvaldové zařadit mezi magazíny konzervativního proudu (ženě je vymezena především soukromá sféra domácnosti, zdůrazňována je její role manželky a budoucí matky) a časopisy o životním stylu (najdeme články věnující se módě, kosmetice a také inzertní sekci orientující nabídku mimo jiné také na kosmetické produkty, punčochové zboží atp.).

⁹³ *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. Praha: Alois Koniček, 1924-1926, R. 1-2

⁹⁴ *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. Nový Jičín: Karel Dostál Lutínov. 1924-1925, R. 21-22

⁹⁵ *Eva: časopis moderní ženy*. V Praze: Melantrich. 1928-1934, R. 1-6

⁹⁶ *Žena a její reforma: nezávislý společenský měsíčník pro kulturu, umění, tělovýchovu a život*. Plzeň: O. Žalud, 1933-1936, R. 2-3

⁹⁷ Srov.: Vyučování nauce o potravinách a výživě na dívčích odborných školách rodinných. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 7., s. 7

⁹⁸ Našim čtenářkám! *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1., s. 0

Druhým je časopis *Eva*, který vycházel ve dvou sériích. Z první, vycházející mezi lety 1904-1925 jsem se rozhodla zařadit pouze poslední dva ročníky, které se vyznačují nejen změnou podtitulu časopisu, ale také obsahu, do kterého byly od tohoto roku zařazovány ve větší míře právě články zabývající se mimo jiné účesy, formováním postavy či zdravím. Naopak ročníky předcházející tato témata nijak výrazně nereflektují a obsahují hlavně literární ukázky z vybraných děl (zejména se jedná o poezii a ženské romány). Časopis byl znovu oživen sice až o tři roky později, vycházel mezi lety 1928-1943, ale svým zaměřením volně navazuje na předcházející sérii (resp. její poslední ročníky), pouze jeho periodicitu se změnila na čtrnáctideník. Cílovou skupinou čtenářek byly patně ženy vzdělané a samostatně výdělečně činné. Věková skupina není obsahem striktně vymezená, některé články jsou směřovány k matkám, jiné k mladým neprovdaným ženám. V úvodníku k vydání z roku 1924, kdy došlo ke zmíněné proměně časopisu, se nicméně uvádí: „Sokrates sám pravil, že ženská přirozenost není o nic horší než mužská a že tudíž žena má takové duševní schopnosti, jako muž; jest pouze třeba vycvičit ji v ohledu duševním i tělesném. Kdyby konečně ženy byly uvědomělé a hrdé na svou důstojnost (...) pojem nám takto zcela abstraktní, stal by se logickým důsledkem osvěty. Nechť se tedy „Eva“ dostane do rukou nejen ženám uvědomělým, ale i těm, které je nutno vychovati dobře.“⁹⁹ Nejen na základě tohoto prohlášení, ale zčásti také obsahem (některé články přímo nabádají ženy ke vzdělání a zaměstnání a naopak se staví proti tomu, že by se žena měla pouze vdát, mít děti a zůstat v domácnosti¹⁰⁰) lze odvodit, že magazín je orientovaný na ženy emancipované, vzdělané, a výdělečně činné. Podobně jako v případě *Moderní dívky* i zde najdeme příspěvky nejrůznějšího charakteru: od literárního koutku, přes módu (která je zde poměrně silně zastoupená a zejm. ve druhé sérii je jí vždy věnovaná řada rubrik) až po zdraví a sport. Tomu do značné míry odpovídají i příspěvatelé, mezi kterými jsou muži i ženy, velmi často považovaní za odborníky a autority v dané oblasti. Najdeme tudíž autory z oborů lékařství, kadeřnictví, dále profesionální sportovce a sportovkyně atp. Jelikož druhá série tohoto magazínu byla vydávána až do roku 1943, rozhodla jsem se vybrat pouze čísla spadající do vymezeného období první republiky, kterému odpovídá i poslední z vybraných pramenů.

Tím je magazín *Žena a její reforma* s podtitulem *Nezávislý měsíčník pro kulturu, tělovýchovu, umění a život*, vycházející mezi lety 1933-1937, který se rovněž obracel ke

⁹⁹ *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1924, R. 21., č. 1.

¹⁰⁰ Srov.: Jednoho jest potřebí. *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1924, R. XXI., č. 4, s. 125. Nebo. Kam s dcerou? *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1924, R. 21., č. 5-6, s. 191

čtenářkám vzdělaným a emancipovaným: „My, mladé ženy, jsme dnes ve výhodě. Nemusíme si vzít prvního, který přijde. Nevzdycháme v koutku u plotny po muži „od Berouna“, jak tomu bylo dříve. Zaplat' Pánbůh za to. Většina z nás stojí na vlastních nohou a třeba bychom se rády vdaly, řekněme si to upřímně – všechny přece jen se nemusíme do toho překotně hnát a můžeme si vybrat. (...) Muž pokrokový a ne zaostalý je zárukou šťastného manželství.“¹⁰¹ Z ukázky je však patrné, že i přes zdůrazňování snah o rovnoprávnost pohlaví i tento měsíčník stavil na tradičních hodnotách rodiny. Najdeme zde například rubriky jako „Tělesná kultura“, která byla vedena ředitelkou tělovýchovného ústavu H. Weisbartovou-Svobodovou, „Co ženy zajímá“ zabývající se tématy z oblasti zkrášlování a módy nebo „Kosmetika“ řízenou lékařem M. Červeným a věnující se péčí o pleť a tělo. Skladba článků je tak velmi různorodá a je patrné, že časopis se snažil cílit na širší skupinu čtenářek z různých vrstev společnosti, k čemuž poukazuje také plánované rozšíření o regionální vydání a rovněž nízká cena (pro srovnání třetinová než v případě *Evy* a *Moderní dívky*).

Eva a stejně tak *Žena a její reforma* jsou příklady magazínů pro ženy, které lze zařadit na pomezí magazínů o životním stylu a těch, které se trochu více soustředí také na pozici ženy ve veřejném dění, ačkoliv ani v jednom nenajdeme čistě politická témata či informace o aktuálním společenském dění.

¹⁰¹ Jen toho – a ne jiného. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 5, s. 8

5. Norma krásného těla

5.1. Krása

Hledali bychom význam pojmu krása v dobových pramenech, *Ottův slovník naučný*¹⁰² nás odkáže k pojmu „aesthetica“ neboli věda o kráse či jednoduše krasověda a doslovně se zde uvádí „O věcech sem spadajících zajisté už od pradávna bylo jednáno“¹⁰³. Fyzická krása tak není na obecné rovině prakticky vůbec problematizovaná a je vnímaná jako předmět oboru estetiky.

Pro námi sledované téma je však pojem „krása“ jednou z ústředních analytických kategorií a jedním z hlavních cílů, které si tato práce klade je zjistit, s jakými charakteristikami je v případě ženského těla spojována. Ve vybraných magazínech je krása spojována takřka výhradně s ženami, avšak určení jednotné definice na základě dobových pramenů je obtížné. Proto se v této úvodní kapitole k analytické části nejprve zaměřím na to, jak se se samotným pojmem pracuje, s čím je spojován a jaký má v člancích obsah.

5.1.1. Co je podstatou krásy ženy?

Z hlediska vymezení toho, v čem spočívá krása ženy, můžeme v periodikách sledovat dvě různé roviny. Na jedné straně se magazíny vyslovují v tom smyslu, že krásu nelze definovat, jelikož její hodnocení je zcela subjektivní, s čímž se pojí také stanovisko, že každá žena je krásná. Současně však autoři krásu vymezují více či méně konkrétními popisy toho, v čem spočívá, čímž krásu implicitně definují.

Přesto se většina autorů a autorek vyhýbá explicitnímu vyjádření a přesně stanovené definici krásy. V *Moderní dívce*, se například uvádí: „Pojem krásy závisí úplně na hledisku jednotlivce. Snad je to definice poněkud neurčitá, vyslovme se určitěji! To, co tvoří krásu v očích jednoho, jest lhostejno druhému.“¹⁰⁴ Podobně jako v tomto případě najdeme i u jiných autorů pouze obecná konstatování o tom, že krása a její vnímání závisí plně na hledisku hodnotitele.

¹⁰² *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. První díl* Praha: J. Otto, 1888

¹⁰³ *Ibid.*: s. 293

¹⁰⁴ *Dar krásy. Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých.* 1925, R. I., č. 7., s. 12

V časopise *Eva* se v článku s příznačným názvem „Krása ošklivosti“¹⁰⁵ píše, že krása není zbožím, které by se dalo přesně popsat, a jež by mělo být pro všechny stejné, ale naopak je individuální. Jeho autorka si však do značné míry protiřečí, jelikož ačkoliv nechce uniformitu a přímo ji kritizuje a vítá „ošklivost“ (jejíž hodnocení je podle ní také zcela vlastní každému jednotlivci), zdůrazňuje, že každá vada lze odstranit a vzhled tak dovést k dokonalosti. V jiném článku se dočteme: „Celým světem jde vlna podivuhodné touhy – snahy po individualitě. A právě není dokonalejší krásy než *individuální*. Každá žena vytvoří svoji, vlastní krásu. Vedenou vkusem, ale také přirozenými podmínkami, s nimiž přišla na svět a s nimiž vstupuje v soutěž.“¹⁰⁶ Článek opět volá po osobitosti a jedinečnosti krásy, ale co je zajímavější, samotné její dosahování již individuální není, protože jak se dočteme, je to *každá* žena, která *vytváří* krásu. Krása tak není v tomto pohledu univerzální, či samozřejmá, ale je něčím, co lze *získat*. Navíc tento článek navádí k tomu, že krása je předmětem soutěživosti mezi ženami nebo případně prostředkem k dosažení jiných cílů. Přestože to článek přímo neuvádí, připadá v úvahu například získání partnera.

Stejně stanovisko najdeme i ve zbývajícím magazínu *Žena a její reforma*, kde se v článku *Která je ideální postava ženy*¹⁰⁷ dočteme, že je mnoho typů žen, a záleží na osobním vkusu, zda je daný typ hodnocen jako krásný. Stejný článek však uvádí o několik odstavců níže relativně striktní vymezení ideální postavy z hlediska poměru výšky a váhy, a ještě je doplňuje obecným popisem krásného ženského těla, které by mělo mít „dobrá ramena“ či „správný poměr údů“.¹⁰⁸ Nejde tak sice o přesné metrické vymezení fyzického vzhledu, nicméně už jen zmínka o něm vyvrací univerzalitu fyzické krásy, kterou článek zdůrazňuje ve svém úvodu.

Ačkoliv se tak magazíny na jedné rovině vyslovují k tomu, že krása a její vnímání není definovatelná, a autoři i autorky článků se výslovně vyhýbají její univerzální definici, popisy toho, jaká žena je krásná či jakým způsobem se může krásnou stát, se přesto objevují. Časopisy tak nejprve proklamují různorodost krásy a kritizují univerzalitu vzhledu, ale přitom na jiných místech petrifikují to, co je předmětem jejich kritiky.

Zaměříme-li se proto na články a ty pasáže, které krásu nějakým způsobem blíže charakterizují či implicitně definují, zjistíme, že v pramenech z 20. a 30. let jsou s krásou

¹⁰⁵ Colette. Krása ošklivosti. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. V, č. 1., s. 17

¹⁰⁶ Kazil, J. Kosmetika všedního dne. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 9, s. 15

¹⁰⁷ Která je ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 9

¹⁰⁸ Ibid.

spojovány rozličné charakteristiky. Někteří autoři například uvádějí a snaží se zdůraznit, že krása nespočívá pouze v upraveném zevnějšku, ale neméně důležitá je osobnost, charakter člověka a jeho projevy v chování. Ačkoliv to není hlavním předmětem mého zájmu v této práci, zdá se mi důležité krátce se zmínit a porovnat, jakým způsobem autoři v kontextu s krásou zevnějšku vyzdvihují právě charakter, který se podle některých z nich může v tělesnosti odrážet, jak ukazuje následující citace z magazínu *Moderní dívka*.

„Jaký člověk je nejmilejší a nejkrásnější? Přirozeně člověk dobrý! (...) Nejkrásnější proto, že krása jeho duše prozařuje do rysů obličeje a do výrazu očí a připoutává k němu naše pohledy ve větším a trvalejším obdivu, než chladná krása člověka nedobrého.“¹⁰⁹ Zde je znatelná určitá snaha autora naturalizovat spojení dobra a krásy, které označuje za *přirozené*. Důležitost dobroty člověka a její projev ve fyzickém vzhledu jsou v tomto případě genderově neutrální a uplatnitelné tak na ženu stejně jako na muže. Tím je čtenářům vedle přirozenosti projevu povahy ve vzhledu předkládaná také jistá univerzální aplikovatelnost tohoto přístupu, tedy bez ohledu na pohlaví hodnoceného.

Podobný postoj odráží v *Moderní dívce* i jiný článek, v němž se uvádí: „Myšlenky tvoří charakter, tvář je zrcadlem mysli, praví Mary Pickfordová. (...) Vzhledem k osobní kráse nemyslím, že krása vztahuje se tak příliš na osobní vzezření jako na charakter. Ovšem neříkám tím nic nového. Domnívám se, že krása spočívá v myšlenkách. Nemíním tímto výčtem činit závěr, že snad může býti pohrdáno zevnějškem. Avšak, opačně, vážit si příliš svého vzezření jest jistě pochybené.“¹¹⁰ Stanovisko se tak shoduje s výše uvedeným v tom, že je vnitřní, duševní krása (rozumějme povaha) důležitá a odráží se ve vzhledu člověka, přičemž je to opět prezentováno jako cosi obecně známého. Stejně samozřejmě je zde prezentováno, že kladení velkého důrazu na vzhled je negativní. Dobrý charakter člověka je tak tímto magazínem explicitně prezentován jako velmi důležitý aspekt, pokud mluvíme o kráse jedince. Povaha je však důležitá nejen výhradně pro ni samotnou a její projev v chování. Projevuje se totiž také ve fyzickém vzhledu (v tomto případě zejména ve tváři). Ačkoliv je důraz kladen na osobnost, vzhled jako takový rozhodně není odsunut stranou, neboť je podle autorů na povaze závislý.

Imperativ dobrého charakteru podmiňujícího krásu najdeme rovněž v magazínu *Eva*, který se také více zabývá otázkou, v čem takový charakter spočívá. Milada Strassová

¹⁰⁹ Pěstujme dobro v sobě. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 5, s. 1

¹¹⁰ Dar krásy. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I. č. 7., str. 12

například ve svém článku uvádí: „Až budu mít kouzelný proutek Dobré víly Popelčiny, můj milý, půjdu vedle tebe velkoměstskou ulicí. (...) Kostým bude bezvadně ušit, tak jak to vídáš ve všech mondénních časopisech na hranatých, dlouhých dámách, tvářících se trochu blaseovaně a oplývajících gesty příslušníka velkého světa. A když to móda předepíše, věř mi, že budu umět nasadit stejný velkosvětský výraz. (...) Kouzelný proutek patří do pohádkového, neskutečného světa a dnes právě by ho bylo tolik zapotřebí pro celé lidstvo, pro tisíce hladových tváří, pro tisíce úpěnlivě prosících dětí o kousek slušného jídla. Proto, když půjdu vedle tebe ve svém starším, obnošeném kostýmku, jehož jediný přepych bude živá blůza a stužka na jednoduchém klobouku, proto, můj milý, budeš mě mít rád. Neboť dnes není čas na to, aby se člověk nechal unášet mondénností.“¹¹¹ Hlavní poselství, které se dle mého názoru tento článek snaží čtenářkám předat, je podobné ukázkám z *Moderní dívky* - je jím kritika *přehnaného* zájmu o vlastní vzhled, spočívajícího v jeho upřednostňování před potřebami ostatních, což je ještě umocněno tím, že autorka zmiňuje chudé děti, čímž implicitně poukazuje na roli pečovatelky a matky, která je součástí stereotypního obrazu ženy. Autorka vedle sebe staví dva zřetelně oddělené světy. Na jedné straně je to svět zevní krásy, který je v tomto článku v rozporu s dobrým charakterem ženy, a je proto doprovázený projevy s negativním podtextem (*blazeovaný, velkosvětský výraz, mondénnost*, která zde má pejorativní akcent). Na straně druhé je to svět vyznačující se primárně zájmem o druhé.

Časopisy také přímo nabádají k tomu, že na vlastní osobnosti je nutné neustále pracovat a zlepšovat ji. Odměnou bude nejen duševní naplnění člověka, ale pozitivně se to projeví také v jeho vzhledu: „Dobrým a ušlechtilým jednáním roste a krásní člověk na duši i na těle. Ovšem býti dobrý, to znamená tvrdou sebevýchovu. (...) Dobro není slabostí. Je nejjistějším zušlechtěním a zkrásněním člověka. Učte se mu!“¹¹² Silný morální obsah je dokreslen apelativním charakterem výpovědi a působí tak takřka výchovně.

Na základě těchto přístupů by se snad mohlo zdát, že krása na fyzickém vzhledu takřka nezávisí, a spočívá především v *čistotě charakteru a dobré povaze*. Protože však články vedle těchto postojů zobrazují a popisují, jak má krásné tělo vypadat, nebo čím má disponovat, narážíme na určitou protichůdnost. Ve strategii explicitního nadřazování povahy nebo charakteru fyzické kráse, které se v magazínech objevuje, můžeme hledat

¹¹¹ Strassová, Milada. *Móda pro mne a pro tebe. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 14, s. 11

¹¹² Pěstujme dobro v sobě. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 5, s. 1

souvislost s kulturní a hlavně morální tradicí dané společnosti, ve které je honba za vzhledem viděna jako povrchní a neodpovídá některým rolím, které jsou ženám na základě rozdělení na soukromou a veřejnou sféru připisovány – jedná se o roli matky, pečovatelky, manželky. U uvedených autorů je vzhled nepodstatný, pokud u osoby chybí žádoucí projevy osobnosti. Patrně proto se také texty vyjadřují ve smyslu že „nesprávným“ charakterem je vzhled znehodnocen a naopak žádoucí charakter a osobnost mohou vyzdvihnout nedostačující fyzický zjev.

Přesto se autoři popisu fyzické krásy nevyhýbají. Často ji spojují s požadavkem *přirozenosti*, a ačkoliv tento postulát do značné míry koresponduje s prosazováním subjektivity při hodnocení krásy, je současně *přirozenost* objektivně uchopitelná.¹¹³ „Co není přirozené, jest zároveň směšné. Proč smějeme se v kinu, vidíme-li na plátně německý parádní krok? Nebyl přirozený – svým držením těla, svou nepřirozenou balancí těla v záklonu. Tak tedy chodit nebudeme, ale osvojíme si ladnou přirozenou chůzi bez jakýchkoliv chyb a bez směšnosti.“¹¹⁴ Jedná se tak spíše o jakousi iluzi přirozenosti, které je využíváno pro docílení osvojení si předkládaných norem, které jsou za tímto účelem přirozenými nazývány a tím čtenáři předávány jako samozřejmé.

Co je v souvislosti s krásou ženy považováno za přirozené, vychází z představ o femininitě záviselých na genderové ideologii dané doby vymezující role muže a ženy. Polarizovaný je také obraz mužského a ženského těla, což je nejzřetelněji zastoupeno v *Moderní dívka*: „Každý skutečný muž hledí na pravé ženy jako na něžné, křehké a jemné bytosti, které jako krásné květy potřebují všechnu péči a ochranu, kterou jim může muž poskytnouti; a nejpříjemnější pocit, jehož může skutečný muž zakusiti, jest jeho vědomí, že může dáti tuto mužnou péči a ochranu. Olupte ho o tento pocit vyšší síly a schopnosti a oloupíte ho o jeho mužnost. (...) Co se stane, když průměrný muž přijde do styku se ženou statnou, rozumnou a schopnou, která je zjevně neodvislá od jakékoliv pomoci, již může poskytnouti pouhý muž a která může utkati se s ním nebo poraziti ho na jeho vlastním oboru práce nebo činnosti? On se prostě necítí již mužem.“¹¹⁵ Hierarchizace pohlaví je zde zjevná – žena je slabá, křehká (připodobňována ke květině) a potřebuje ochranu silného muže; pouze *skutečný* muž a *pravá* žena odpovídají předkládané představě o maskulinitě a

¹¹³ Nejčastěji se v souvislosti s krásou o přirozenosti zmiňují texty zabývající se tvář. Magazíny tímto označením shodně vyjadřují stav pleti, na které buď není použito zkrášlovacích prostředků vůbec či způsobem, který není pro okolí na první pohled znatelný.

¹¹⁴ Singer, R. Umíte chodit? *Eva*. 1932, R. IV., č. 18, s. 11

¹¹⁵ Vlastnost jež vnuká lásku. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925. R. II, č. 3, s. 34

femininitě. Ženskost je vymezena v protikladu k mužnosti a bývá spojována s pojmy jako křehkost, něžnost, jemnost, někdy i slabost.

Tyto představy spojované s ženskostí byly na přelomu 20. a 30. let v pramenech, patrně zejména pod vlivem první vlny feminismu, také napadány a důraz byl kladen na samostatnost a ženskou autonomii, což se nejvíce projevuje v *Evě* a *Ženě*, kde femininita nemusí nutně odpovídat charakteristikám křehkosti nebo slabosti. „Den, kdy žena omdlévala při sebemenším rozčilení, již minul; dnes fyzická námaha a zdraví dobře vybavují ženu pro její svět a její zaměstnání.“¹¹⁶

V *Moderní dívce* je kritika výše uvedených představ ženskosti naznačena naopak jen velmi vágně, což reprezentuje článek zabývající se rozbořením hlavních hrdinek z románů *Jarmark marnosti* od Williama Makpeace Thackeraye a *Dělníci moře* Viktora Huga. Tito autoři své hlavní ženské postavy vykreslují právě charakteristikami jako je jemnost, něžnost, slabost, připodobňují je k cvrlikajícím ptáčkům a ačkoliv je autor článku dává čtenářkám za vzor, uvádí rovněž, že „ženy většinou považují za urážku jemnocitu, očekáváme-li od nich, aby hrály úlohu poletujícího a cvrlikujícího ptáčka, jehož naši autoři tak obdivují. Věří vytrvale, že skutečně rozumní muži, takoví muži, jaké hledají, byli by spíše odpuzeni než přivábeni takovým dětinským tvorem.“¹¹⁷

Vkus veřejnosti se v průběhu času vyvíjí a články tuto okolnost, která má na vnímání ženskosti a krásy přímý vliv, reflektují. „Osobní vkus jednoho jedince může také mít vliv na vkus jedinců jiných. V některých letech jsou předmětem obdivu vysoké a štíhlé ženy, jindy opět ženy malé nebo prostřední, silnější postavy. To je ovšem jen vkus, vyvolávaný na promenádách, pouličními heroldy lásky. Vtiskuje však ráz době a směr výběru.“¹¹⁸

Proměnami žádoucího typu ženské postavy se zabývá časopis *Eva*, podle kterého se ženy velmi rychle dokáží vkusu doby přizpůsobovat.¹¹⁹ Tyto proměny jsou navíc podle autorů stále rychlejší a ženské tělo je v důsledku toho hodnoceno podstatně kritičtěji, než tomu bylo například před první světovou válkou: „Rok od roku stoupají nároky na fyzickou zdatnost a estetickou hodnotu ženského těla. Ještě před nějakými 10 roky byla každá mladá žena nebo dívka průměrné výšky a síly považována za dobrou postavu. Dnes

¹¹⁶ Ort, Miroslav. Jak dicíli krásy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1929-1930, R. II, č. 12, s. 22

¹¹⁷ Které ženy muži skutečně zbožňují. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1926, R. II., č. 5-6, s. 62

¹¹⁸ Vkus v lásce. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 3, s. 14

¹¹⁹ Colette. Módní rozmary. *Eva: časopis moderní ženy*. 1934, R. VI, č. 16, s. 22

je ženské tělo posuzováno s daleko větší kritikou, každý detail, právě tak, jako vzájemné poměry jednotlivých údů jsou znalecky odhadovány a je-li již dívka typována jako dobrá figura, znamená to, že její fysikum je vybroušeným dokonalým dílem.¹²⁰ Citát dokládá, že v dané době narůstá kritická reflexe nároků, které jsou na ženy z hlediska jejich vzhledu kladeny, a modernita tak v magazínech není nahlížena pouze v pozitivním smyslu. Přestože některé články reflektují, že ženám jsou otevřeny širší oblasti působnosti (viz výše), co se týká jejich vzhledu i vystupování jsou stále svázány představami, které magazíny předkládají. Evidentní je to v příspěvku otisknutém v *Evě*, který uvádí, že „i když žena zasahuje stále více do panství mužova, není to ještě důvodem k tomu, že ztrácí svou ženskost. (...) Není nutno, aby žena, protože si stvořila praktičtější oblek, ztratila na svém půvabu.“¹²¹ Všimněme si, že tyto protichůdné postoje jsou z jednoho a téhož periodika. Taková ambivalence je podle Osvaldové pro žánr ženských magazínů v současnosti typická¹²² a jak je patrné, v dobových periodicích je tato protichůdnost přítomná rovněž. Ačkoliv je tedy žena podporována ve svých snahách o emancipaci, časopisy současně stále reprodukují stereotypní představy o vzhledu ženy.

Mezi dalšími faktory, ve kterých podle pramenů krása zevnějšku spočívá, se objevuje zdraví, neboť „má-li žena dobré zdraví, má i klíč ke své kráse.“¹²³ Zdraví spočívá podle časopisů ve správné životosprávě, kterou určují tři hlavní oblasti: stravování, spánek a především pak cílená fyzická aktivita, v souvislosti s níž se zdravotní aspekt zmiňuje nejčastěji. Argumentem, který je pro dodržování zásad zdravého životního stylu využíván především v *Evě*, je potřeba silného a zdravého těla pro práci: „To je požadavek dneška. Život nepotřebuje zmalátnělého churavého člověka, ale jedince zdravého silného, ať muže, či ženu, schopného vykonat určitou práci.“ V tomto ohledu tak je patrný vliv nejen emancipace, ale také ekonomických představ, zejména kapitalismu s důrazem na výkonnost jednotlivce.

Sice méně výrazně, ale přece jen je zdraví vnímáno jako důležitý prvek krásného vzezření také v *Moderní dívce*: „Zdá se, že vnější krása je ceněna hlavně jako příznak skvělého zdraví; pokud oko, pleť, držení těla a způsoby činí dojem svěžího a veselého zdraví, jsou dokonalé rysy a tvary poměrně nedůležité. Tedy kterákoliv dívka, i když nemůže činiti nároky na krásu, může se učiniti okouzující pro muže, je-li pozhnána

¹²⁰ Mayerova, M., Cvičíme s dětmi. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 1, s. 23

¹²¹ Molyneux. Oblek budoucnosti. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 21, s. 19

¹²² Osvaldová, 2004: s. 76

¹²³ Ort, Miroslav MUDr., Jak docílit krásy *Eva: časopis moderní ženy*. 1929-1930, R.II, č. 12, s. 22

vzezřením a způsoby, které prozrazují skutečné zdraví, nebo když si zdraví získá.¹²⁴ Jmenovanými magazíny je tak krása definovaná jako projev zdraví, které se odráží ve vzhledu, a je také předpokladem pozitivního projevu jednotlivce: „dobré zdraví zdá se býti hlavní podstatou; ne tak pro zdraví samo, jako pro „svěžího“ a „veselého“ ducha, který udržován zdravím v dívčině zjevu, činech a duševním stavu.“¹²⁵ Jak je patrné z názvu článku, ze kterého je tato ukázka převzata, i přes zdraví, kterému je zde připisována značná důležitost, jsou s ženami spojovány stereotypní představy související se vzhledem. Měla by být krásná, přitažlivá a okouzující a časopis navíc modelové čtenářce ukazuje, v čem spočívá ona ideálnost vzhledu, která je v uvedeném případě závislá na zdraví. Možná právě to, že je zdraví viděno jako jeden z požadavků krásného zevnějšku, způsobuje, že mezi autory článků o kráse nebo kosmetice jsou často lékaři. Ti zastupují expertní vědění, které je součástí disciplinace a dodává jí legitimitu.

To má podle magazinů vliv rovněž na zachování krásy, neboť „trvalá krása má jeden požadavek: musí vyhovovati *zdraví*.“¹²⁶ Tím, že se autoři zmiňují o způsobech, jak si krásu uchovat, odkazují tím k dalšímu aspektu krásy, kterým je mládí, které ovlivňuje nejen vzhled pleti, formu těla, ale také pohyb, jelikož mladé tělo se vyznačuje pružností.

Mládí, coby faktor ženské přitažlivosti a krásy, je hlavním předmětem hned několika článků v *Moderní dívce*. Vystihuje to například nadpis článku „Proč mladé dívky vábí muže“, v němž se uvádí: „Je přirozenou věcí, že mladistvé dívky mají mnohem větší kouzlo pro muže, než ženy o deset nebo patnáct let starší. Dospělé ženy mají mnohem více zkušenosti a vážnějšího vzezření. Kdyby tyto ženy odložily vzezření síly, schopnosti a nebojácnosti a místo toho dodaly si vzezření křehké odvislosti od muže a jeho péče, byly by často tak roztomilé jako mladé ženy.“¹²⁷ Vyzdvihování mládí není překvapivé, pokud je platná hypotéza, že cílovou skupinou čtenářek byly právě mladé ženy před sňatkem. Autor či autorka zde narážejí na jednu z již zmíněných charakteristik, které jsou především v *Moderní dívce* na ženách hodnoceny pozitivně, a to je jejich křehkost (podobně jako na jiných místech bychom mohli najít odkazy také k něžnosti, jemnosti atp.). Ve stejném smyslu se o přitažlivosti mládí dočteme i o několik čísel dříve, kde tato křehkost evokuje

¹²⁴ Tajemství kouzla ženy a ženského půvabu. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1926, R. II., č. 5-6, s. 62

¹²⁵ Co činí ženu ideálně krásnou, vábnou a okouzující. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 5-6, s. 60

¹²⁶ Kazil, J., Kosmetikou všedního dne. *Eva: časopis moderní ženy*. 1931, R.III, č. 9, s. 22

¹²⁷ Proč mladé dívky vábí muže. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 3, s. 35

dětství, neboť se projevuje veselostí, a něhou mladých žen, která je důležitým faktorem pro hodnocení celkové krásy.¹²⁸

V *Evě* najdeme vedle adorace mládí také články zabývající se nejrůznějšími návody, jakými může žena svůj vzhled mladším učinit nebo si mladé vzezření udržet, ať už se jedná o rady kosmetické či módní.¹²⁹ Omlazování je spojováno výhradně se ženami, což je zcela evidentní v článku *Ženy jsou v nebezpečí*: „Ano, hlavně ženy! Neboť na nich, na jejich pleti je práce Času, toho největšího nepřítele ženské krásy a mladistvosti. Je to skutečný a opravdu zhoubný vliv, jímž Čas pracuje na hebkých ženských tvářích. Ošklivé vrásky tam vytváří, hyzdící záhyby umisťuje, skvrnami pokrývá – a nebrání-li se jeho zhoubné činnosti, z nejkrásnější, včera ještě mládím a krásou hýřící ženy takřka přes noc udělá stařenu. (...) Která žena nechtěla by se zúčastniti tohoto boje proti předčasnému stárnutí. Všechny, všechny v jeden šik.“¹³⁰ Článek vypovídá o stárnutí a jeho projevech ve tváři, jakoby se týkalo pouze žen, u kterých není žádoucí, což je zdůrazněno expresivní rétorikou. Zejména personifikace času, který je zobrazen jako *nepřítel* ženské krásy, proti němuž bojují *všechny* ženy, dává textu až bojový nádech burcování čtenářek k činnosti. Ačkoliv text negativně hodnotí předčasné stárnutí, není zcela jasné, co je jím míněno, či kdy by k němu mělo docházet, což nepřímou nabádá k závěru, že popsané projevy stárnutí mají být eliminovány bez ohledu na věk. O to více se tak obrací na všechny čtenářky jako jednu skupinu a ztráta mládí je tak magazínem předkládána negativně jako problém, se kterým se ženy obecně potýkají. Tak nápadná apelace na mládí v tomto případě souvisí s propagací krému, kterou v sobě tento článek v samotném závěru obsahuje, díky čemuž i samotná rétorika připomíná reklamní sdělení. Je tak zjevné, že obsah některých článků mohl podléhat zájmu firem, které měly v příslušném časopise inzerci.

Žena a její reforma se rovněž zabývá stárnutím, které podle jejích článků způsobuje pokles přitažlivosti vzhledu ženy: „bohužel však i mládí bývá často stíženo těžkými pohromami životními - a tak prchá, aniž by člověku přineslo radost a štěstí. Člověk bojuje se životními nesnázemi, čas prchá – a než se nadá, zjeví se mu v zrcadle první bílý vlas, první vráska vryje v hladkou líc své nesmazatelné přímo stáří.“¹³¹ V tomto článku je

¹²⁸ Které ženy muži skutečně zbožňují. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 5-6, s. 60

¹²⁹ Anglická móda. *Eva: časopis moderní ženy*. 1928, R. 1, č. 9, s. 16

¹³⁰ Ženy jsou v nebezpečí. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. V, č. 1, s. 29

¹³¹ Macháčková, Estetika v manželství *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 4

dokonce mládí postaveno z hlediska důležitosti pro krásu ještě výše než zdraví (což není pro jiné texty tohoto periodika příliš běžné).

Zatímco časopis *Moderní dívka* pouze konstatuje, jak je mládí pro krásu důležité, *Žena* i *Eva* v něm vidí zejména prchavý aspekt vzhledu, který je pro ženy nutné si udržet, co nejdéle je to možné. Na základě článků věnovaných tématu mládí lze proto podle mého názoru i lépe odvodit, na jakou věkovou skupinu čtenářek jsou jednotlivé magazíny zaměřené. *Moderní dívka*, jak jsme měli možnost vidět, nahlíží mládí jako cosi pro čtenářky samozřejmého a články se nezabývají tím, že by bylo potřeba zdání mladého vzezření prodlužovat. Opačné tendence se však vyskytují jak v *Evě*, tak také v *Ženě a její reformě*, které se zabývají způsoby, jak projevy stárnutí eliminovat a apelují na všechny čtenářky, aby si je osvojily, přičemž argumentují ztrátou štěstí v životě. Krása je nahlížena jako hodnota, která hlavní podmínkou štěstí, čímž je apelace na její udržení, či obnovení ještě silnější.

Eva a *Žena a její reforma* ukazují čtenářkám, jaké jsou projevy, které se s požadavkem mládí neslučují a které je z toho důvodu nutné potlačit. Skutečnost, že se toto v *Moderní dívce* neobjevuje, může vypovídat o tom, že modelová čtenářka na sobě tyto projevy pravděpodobně nebude pozorovat, zatímco například *Eva* se zaměřuje nejen na eliminaci již vzniklých projevů stárnutí, ale i na jejich prevenci,¹³² což může naopak poukazovat na širší věkovou hranici čtenářek, pro které byl časopis určen. I přes tyto rozdíly je však mládí chápáno jako základní hodnota krásy ženy napříč všemi časopisy.

Z předložených přístupů lze odvodit dvě základní roviny, které prochází všemi vybranými magazíny a které byly představeny na samotném začátku této kapitoly. Na jedné straně stojí odmítavý postoj autorů k jasnému definování toho, co je krása nebo co si pod ní sami představují, přičemž se odvolávají na míru subjektivity hodnotitele. Na straně druhé však s představou krásy spojují obecné charakteristiky, které se opakují, jsou ve všech magazínech stakřka shodné a jsou prezentovány jako hlavní předpoklady krásy.

Tyto popisy jsou však protichůdné pouze zdánlivě, pokud si uvědomíme, že minimálně od přelomu 19. a 20. století stále sílil vliv konzumerismu podporovaný četnými reklamami, které bývají nedílnou součástí magazínů pro ženy, což je ostatně případ všech periodik, ze které tato analýza čerpá. Články hlásající nedefinovatelnost krásy a její různorodost, tím tak do značné míry podporují konzumní filosofii krásy.¹³³ S tím se tak

¹³² Srov. Gymnastika obličeje. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R.V, č. 21, s. 22

¹³³ Lipovetsky; Pokorný, 2000: s. 149

přímo pojí nová role, která je připisována zejména ženám – role konzumentky. Vedle toho se v textech projevuje také vliv liberálního individualismu. Texty na jedné straně kladou důraz na individualitu každé ženy, ale současně předkládají do značné míry unifikovaný ideál krásy. Čtenářkám je tak magazíny sdělováno, že každá jedna je krásná, každá však rovněž může svůj vzhled zlepšit (o což by se měla snažit), a to nejen prostřednictvím rad, které jim poskytují články, ale také produktů, které jsou jim nabízené v reklamách. Inzerce je tak jedním z nástrojů (re)produkce ideálů vzhledu.

Zmíněné charakteristiky, které jsou s krásou spojované, ať už se jedná o určité povahové rysy, nebo aspekty fyzické krásy (zdraví, přirozenost, mládí, případně z něj vycházející křehkost, něžnost, jak jsme mohli vidět především v *Moderní dívce*), jsou tak součástí stereotypních představ o ženě a jejím vzhledu, které magazíny prostřednictvím svých textů reprodukuje.

5.1.2. Důvody, proč pěstovat krásu těla

Krásu podle magazínů určují (ať už vědomě či nikoliv) zejména muži: „Věci, pro které žena obdivuje jinou ženu, zřídka kdy vábí muže. Charakteristické rysy, které průměrná žena ignoruje nebo zavrhuje u jiné ženy, jsou někdy právě ony, které ji činí okouzlující pro muže. Poněvadž ženy jsou více méně slepé pro své vlastní vnady, první věcí, kterou musíte učinit, chcete-li nabýti hlediska mužského, je: zapuditi všecky předchozí pojmy, které máte o tom, co činí ženu vábnou pro muže. Tyto pojmy jsou beze vší pochybnosti nesprávné. Ženy na příklad se všeobecně domnívají, že jedním z hlavních půvabů je krása; nemají však nejmenšího ponětí o tom, co muž považuje za krásné.“¹³⁴ Pohled na krásu je podle magazínů ovlivněný pohlavím hodnotitele a v tomto ohledu je vždy heteronormativní. Pokud chce být žena krásná pro muže, pak je její jedinou možností zaujmout právě jeho hledisko, které časopisy do značné míry čtenářkám předávají a které z této citace vychází jako důležitější v porovnání s *nesprávnými* předpoklady, jaké má o kráse žena. Autor článku bohužel nesrovnává přímo ty charakteristiky, které jednotlivá pohlaví považují za krásné a čtenářky jsou zde přímo vybízeny, aby přejaly androcentricky určenou normu, která je tudíž jediným hodnotícím kritériem, které je bráno v potaz, což je

¹³⁴ Co činí ženu ideálně krásnou, vábnou a okouzlující. *Moderní dívka*. 1925, R. 2, č. 5, s. 60

nejvíce patrná v *Moderní dívce*, která se ke snaze přiblížit krásu z pohledu muže přímo hlásí.¹³⁵

Hodnocení krásy ženy muži pravděpodobně úzce souvisí s uvedenými argumenty časopisů, proč o sebe mají ženy pečovat a krásu pěstovat. „My muži objevujeme ženu třikrát. Po prvé, spatříme-li ji v její úplně výpravě, v oděvu, a šperku, zušlechtěnou vkusem a uměním. (...) A mnoho mužů nehledá dále, nýbrž spokojí se potěšením ze zevní schránky ženy.“¹³⁶ V této citaci se projevuje jeden z častých stereotypních modelů médií, jelikož na prvním místě je v případě žen zdůrazňován jejich vzhled, a žena je tak do značné míry objektivizovaná. Současně je zde naznačen také účel, který krása naplňuje – má být potěšením pro její mužské obdivovatele, z jejichž pozice je text psaný.

I v případě, že jsou články psané autorkami, hodnocení krásy ženy může být pojímáno z hlediska mužů. Výrazně je to vidět v případě článku „Co činí ženu ideálně krásnou, vábnou a okouzující“: „Než se budeme zabývatí tím, abychom z vás učinili dívku rozhodně cennou z hlediska mužova, je patrné, že musíme přesně určit, jaké to hledisko je. Jaké jsou vlastnosti, které muž považuje za nejroztomilejší? Jaký druh ženy má nejvšeobecnější přitažlivost pro muže? Co odlišuje dívku od nesčetného počtu jiných žen tak, že muž si myslí, že nemůže být šťasten s jinou než s ní? Proč nemají jiné ženy, právě tak krásné, právě tak obšťastněné povahou a okolnostmi, téže přitažlivosti pro něho? Jen studiem mužského stanoviska k ženám, rozbořením druhu žen, které idealisuje, můžeme dojít k odpovědi na tyto otázky.“¹³⁷ Mužský pohled je v článku, ze kterého byla ukázka vyjmuta, jakýmsi výchozím kritériem pro způsoby, které by si měla žena osvojit, aby zaujala muže, jelikož cílem, pro který žena pečovat o svůj vzhled je vidina manželství. Citace poukazuje na to, že hodnocení krásy nebo přitažlivosti je rozdílné z hlediska pohlaví hodnotitele, přičemž mužské stanovisko je, zdá se, to důležitější. Skupina mužů je v článcích obecně velmi často homogenizována a není zohledňováno, že by měli z hlediska hodnocení krásy muži navzájem odlišné preference. Krása je v tomto kontextu komodifikována, což se projevuje v jazyce textu – žena je pro muže cenná, pokud splní

¹³⁵ Srov.: Co činí ženu ideálně krásnou, vábnou a okouzující. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 5-6, s. 60. Nebo. Jaký oděv sluší dívce nejlépe a poutá nejvíce pozornost mužů. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1, s. 8. Nebo. Jak si představují dnešní muži ideální ženu. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1, s. 11

¹³⁶ Duchaplné ženy. *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 2.-3., s. 89

¹³⁷ Co činí ženu ideálně krásnou, vábnou a okouzující. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 5-6, s. 60

vymezená kritéria, vycházející v tomto konkrétním případě z patriarchalistického hlediska, které je určitou normou, podle které se vzhled posuzuje.

„Kolik žen ráno běhá neučesáno po kuchyni, „jen tak“, na boso či v sešlapaných trepkách, ve špinavém županu, v kterém třeba i vaří, což je vrcholem nevkusy. Každý muž má právo žádat, aby jeho žena byla vždy hezká, každé dítě má totéž právo, chtít, aby jeho matka byla vždy čistá a hezká.“¹³⁸ Žena o sebe musí pečovat nejen pro svého muže, ale neméně pro své děti, přičemž je to prezentováno jako její povinnost. Kategorie ženy je tudíž v tomto ohledu inscenována do role podřízené okolí (respektive zmíněným mužským kritériím vzhledu), které má *právo* vyvíjet na ni tlak ohledně toho, jak má vypadat. Dokládá to částečné setrvávání ideologie vymezující ženě privátní sféru domácnosti spolu s jejím povzbuzováním k zaujatosti vlastním vzhledem.

Muž hledá nejkrásnější ženu nikoliv ze svého osobního rozmaru, ale jeho výběr je vedený především účelem založení rodiny, jehož primárním cílem, který uvádí *Moderní dívka* je „přivést na svět co nejdokonalejší potomstvo.“¹³⁹

Ač je tedy pěstování krásy místy kritizováno, je současně zalíbení se opačnému pohlaví přijímáno jako jeho základní účel a to ve všech vybraných titulech. „Zdá se, že neštěstí je skutečně tím nejpůsobivějším prostředkem, který nutí ženu, aby věnovala všechny síly a důvtip svému zevnějšku. Má-li obavu, že ztratí mužovu náklonnost nebo zájem milence, snaží se oživit se a učinit se krásnější a působivější a užije všech možných prostředků, aby dosáhla cíle. Jistě by byli muži velmi překvapeni, kdyby věděli, co všechno v tom případě žena podnikne, aby zvýšila svůj půvab.“¹⁴⁰ Manželství je prezentováno jako hlavní cíl, pro který se ženy ideálu krásu podřizují. S krásou se zde opět pojí představa dosažení štěstí – bude-li žena krásná (bude-li se snažit krásnou být), získá pozornost mužů, předkládanou jako jádro onoho štěstí ženy a důvod důležitosti krásy.

5.1.3. Touha po kráse – povinnost každé ženy

Bez ohledu na to, zda žena disponuje *přirozenou* (tzn. odpovídá jakési představě krásy bez vlastního přičinění, od narození) krásou, kterou by mohl muž obdivovat, je podle

¹³⁸ Macháčková, Estetika v manželství *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 4

¹³⁹ Vkus v lásce. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 2, s. 16

¹⁴⁰ Ženy by mohly být krásné z devadesáti procent. *Eva: časopis moderní ženy*. 1928, R. 1, č. 17, s. 21

periodik přáním jí samotné krásnou být, jelikož „ženy touží po tom, aby se jim říkalo, jak jsou krásné,¹⁴¹ neboť „ode vždy je právem, ba povinností nás žen, líbiti se.“¹⁴² Autoři a autorky textů tímto způsobem staví na blíže neurčeném obecném povědomí společnosti, čímž jej dále přenáší a vštěpují čtenářkám (důraz je o to větší, že ženy jsou zde pojímány jako jedna skupina, jejíž jednotlivci jsou v rámci tohoto požadavku nerozlišitelní, podobně jako jsme to mohli vidět u mužů, viz výše).

Ve vybraných pramenech se předpokládá, že každá žena touží po dosažení krásy, objevuje poměrně často. Časopisy navíc zdůrazňují, že se ženy musí *snažit* o to, aby se úpravami zevnějšku ideálu přiblížily – je to přece, jak vidíme, jejich *povinnost*, - což opět odkazuje k souboru představ o ženskosti, v rámci něhož jsou čtenářky nabádány k zájmu o vlastní vzhled. Touha žen po kráse se objevuje jako obecně známý a platný fakt dokonce v takové míře, že pokud by jim byla odepřena, mohly by se u žen objevit těžké deprese. Uvádí to v jednom rozhovoru lékař, podle něhož „cítí-li žena, že kosmetických prostředků potřebuje, ať už jich potřebuje skutečně nebo jen proto, že „se to nosí“ – nechť jich užívá. Je to rozhodně menší zlo než duševní deprese, jež by se po násilných zákazech mohla dostavit. Žena musí mít pocit, že dobře vypadá.“¹⁴³

Na základě takových přístupů je znatelné, že magazíny prezentují zájem žen o vzhled jako vrozený, ale současně je péče o vzhled od žen vyžadována, jak je patrné v *Moderní dívce*: „Lépe uděláme, když poradíme se s vlastním vkusem, který se snažíme stále tříbiti a zdokonalovati. Jen tak se vkusně oblečeme a budeme se jistě každému líbiti, což je konec konců přece jen naší povinností.“¹⁴⁴ Apelativní forma je v tomto případě velmi zřetelná. Stejně jako v citaci výše se autorka obrací na všechny ženy jako jednotnou skupinu, kterou je sama součástí a zájem o vzhled se objevuje jako *povinnost* všech žen bez výjimky. Stejnou tendenci můžeme najít v měsíčníku *Eva*: „Žena má a musí dbáti svého zevnějšku. Má provozovati tělocvik, aby si uchovala pružnost, zachovala mládí.“¹⁴⁵ Zájem o vlastní vzhled je vždy veden konkrétním cílem, ať už se jedná o získání zdraví, krásy, mládí nebo partnera. Nutnost a důraz na zvyšování (případně udržení) atraktivity úpravami zevnějšku nebo formováním těla, je ženám nekriticky a automaticky připsána, bez reflexe toho, zda ji chtějí, či nechtějí naplňovat či jaký postoj k tomu sami zastávají.

¹⁴¹ Prošek, J., Kabelka paní. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 2, s. 14

¹⁴² Slipka, H. Kosmetická poradna. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 11, s. 5

¹⁴³ Lékař a kosmetika. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 2, s. 22

¹⁴⁴ Jak se volí a sestavují barvy. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 3., s. 32

¹⁴⁵ Štíhlé ženy. *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 2.-3., s. 89

5.1.4. Demokratizace krásy

Skutečnost, že se na krásu v jejím nejširším významu nahlíží jako na individuálně pojímanou hodnotu, neznamená, že se neobjevují tělesné formy, či prvky, které by byly opakovaně v textech za krásné považovány, jak jsem již naznačila. Přesto ale bývá zdůrazňováno, že krásnou může být každá žena, pokud bude sama chtít a vyvine dostatečnou snahu. „Celé tajemství je ve vás, jen chtít se přerodit, přetvořit, ovládati se!“¹⁴⁶ Ženy jsou tak (opět jako nediferencovaná skupina) nabádány, aby převzaly odpovědnost za své tělo, za svou krásu, čehož mohou docílit výhradně svou sebedisciplinací. Slova jako „přetvořit“, „přerodit se“ odkazují k představě, že žena sama o sobě není a nemůže být dokonalá, jelikož neodpovídá ideálu, který vyžaduje vlastní snahu po jeho dosažení. Je tak podle mého názoru patrné, že způsoby, které jsou čtenářkám nabízeny, je mají do jisté míry omezit.

„Je to neodcizitelným právem každé ženy, být krásnou! A každá žena může být krásnou, záleží to jen na ní samotné. Záleží to právě na tom, kolik péče věnuje svému zevnějšku, dovede-li použitím vhodných kosmetických prostředků zvýšiti přirozený svůj půvab, podtrhnouti nenápadně to, co opravdu krásného v ní je, a dovede-li naopak obratně zastříti to, co její kráse škodí a jí poškozuje.“¹⁴⁷ Znamená to tedy, že být žena není od svého narození zcela obdařená onou přirozenou krásou, může jí dosáhnout, pokud zakryje nedostatky a „vady“, které jsou s ní v rozporu. Krása není vymezena jen určité skupině žen (s prostředky, s dostatkem volného času atp.), ale zde opět je zdůrazněno (dokonce graficky), že každá žena má právo být krásná a může krásy dosahovat – krása je přístupná všem ženám. Mohli bychom v tom spatřovat jednak vliv republikanismu a demokratizace zdůrazňující v tomto případě rovnost přístupu žen k péči o vlastní vzhled stejně jako důležitost vlastní snahy v tomto ohledu, jednak rostoucí vliv marketingových strategií kosmetických firem, které se tímto způsobem snaží o zvýšení prodeje a tím, že v sobě magazíny obsahují inzertní sekce, je možné, že i obsah samotných článků je podřízen inzerentům.

Požadavek na přijetí zodpovědnosti za své tělo a za jeho vzhled je kladen samotnými periodiky: „Je to velmi zajímavé, měřiti se takto a pozorovati, jaké změny působí tělesné

¹⁴⁶ Umění líbiti se. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 5., s. 15

¹⁴⁷ Právo na krásu – právo na štěstí!. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 16, s. 27

cvičení. Ty, jimž schází málo, aby dohony ideální ženu, nabudou odvahy, ostatní znovu poznají, jak nezbytno je pravidelně cvičiti. Ve speciálních dílech mají tyto rozměry údů jméno velmi povzbudivé: rozměry, které lze měnit. Záleží tedy jedině na Vás, abyste byla dokonalá.¹⁴⁸

Jeden z článků dokonce využívá argumentaci na základě příkladu z minulosti,¹⁴⁹ což má funkci určitého stvrzení přirozenosti žen o svůj vzhled pečovat a zlepšovat jej.

Na základě dosavadních zjištění lze usuzovat, že krása autory není považována za jakousi vlastnost, kterou člověk (resp. žena) objektivně vykazuje či nikoliv bez ohledu na vkus toho, kdo ji hodnotí. Přestože je zdůrazňovaná nutnost individuálního přístupu ke kráse, jsou magazíny předkládány určité její normy, které se sice neobjevují jako definice krásy, ale současně jsou v periodících opakovaně uváděny. Jak tato kapitola ukázala, mezi ty nejobecnější patří zdraví a mládí, které se mohou vzájemně ovlivňovat. Kromě toho jsou zdůrazňovány také povahové rysy jedince.

Zda čtenářka dosáhne předkládaného ideálního vzhledu, záleží přitom výhradně na ní samotné a je tak nabádána, aby převzala plnou zodpovědnost za své tělo. Péče o zevnějšek jako činnost typická pro ženu se v časopisech ukazuje jako pevně zakotvená stereotypní představa, které má jasný účel v podobě působení na opačné pohlaví, které je předpokladem pro následné manželství a založení rodiny, což pravděpodobně souvisí také s důrazem na zdravotní aspekt krásy. Výraznější rozdíly přitom v těchto jednotlivých ohledech mezi magazíny nenajdeme.

Pokud o sebe žena nedbá, jak je jí předkládáno, a pokud nemá o tuto sebek péči sama zájem, neodpovídá normě, protože se tím liší od *každé* ženy, která tak činí (vystupuje tak z uzavřené a jednotné skupiny, ve které je kategorie ženy magazíny často zastoupená). Ani pokud o sebe naopak pečuje příliš, neodpovídá ideálu spojenému naopak s tradiční rolí ženy, která je jí připsána v důsledku její příslušnosti v rámci genderového rozdělení mezi privátní a veřejnou sférou.

Tím, že magazíny hlásají nedefinovatelnost krásy a její různorodost, ale současně předkládají vzory krásy a nabádají k jejich následování, podle mého názoru alespoň z části vychází z ideologie konzumerismu související s novou rolí, která je od první poloviny 20. století připisována zejména ženám - role konzumentky.¹⁵⁰ Čtenářkám je za tím účelem magazíny sdělováno, že ačkoliv je každá z nich krásná, může (a má) svůj vzhled také

¹⁴⁸ Auclair, M. Moderní Venuše. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 5, s. 12

¹⁴⁹ Colette, Krása ošklivosti. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. V, č. 1, s. 17

¹⁵⁰ Lipovetsky, Pokorný, 2000

každá vylepšit. Deskribce krásy implikují požadavek na jejich dosažení a určují fyzický ideál dané doby. Texty tak nejprve vzbudí určitý pocit nedokonalosti, o které ale prohlašují, že lze eliminovat, přičemž nabízí způsoby, kterými toho lze dosáhnout.

5.2. Fyzická krása: Ideální ženské tělo a jeho proporce

V následující kapitole se již zaměřím na konkrétní aspekty, kterými se ideální ženské tělo ve vybraném tisku vyznačuje a také s jakými normami je spojované.

Ideál ženské krásy z hlediska tělesnosti se ve vybraných pramenech objevuje zejména v textech zabývajících se sportovními aktivitami a kosmetickými otázkami. Z toho také vychází základní rozlišení v rámci něhož budu k představám o těchto ideálních rysech a proporcích přistupovat. Je to z toho důvodu, že se často pojednává zvlášť o postavě a zvlášť o tváři. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že tělo je lépe měřitelné, a tak tedy i norma pro krásné tělo nabývá přesnějších hodnot. Oproti tomu krása obličeje není vymezena ani v poměrech jeho jednotlivých částí k sobě navzájem příliš striktně.

5.2.1. Tvář

O tom jaký obličej je autory považován za krásný se tedy nejlépe dozvíme na základě článků, které se tematicky orientují na kosmetiku. Důvod je prostý – kosmetické preparáty se soustředily v této době zejména na péči o pleť a jejich nabídka byla daleko rozmanitější nežli u produktů k péči o zbytek těla, jak je patrné z reklam. Kosmetice jsou v časopisech věnované celé rubriky, což je případ magazínů *Žena a její reforma* stejně jako *Eva*, které oba vedou pravidelnou rubriku s názvem „Kosmetika“, kde nalezneme články zabývající se pěstěním pleti pomocí kosmetických přípravků, ale také rady lékařů, jak správně o pleť pečovat, aby zůstala zdravá. Rovněž *Moderní dívka*, přestože nevyhradila pro téma kosmetiky specifickou sekci, nabízela svým čtenářkám řadu textů, týkajících se kosmetiky a péče o pleť. Zejména z takových článků lze odvodit, který obličej (nebo lépe, které jeho prvky) je považován za krásný.

Podle magazínu *Žena a její reforma* „to, čemu se říká pleť (...) určováno jest hlavně dvěma činiteli; prvním z nich je fond vlastností vrozených, druhým jest zdraví. (...) Základní ráz pleti záleží na poměru a stupni těchto vrozených vlastností.“¹⁵¹ Vedle vrozených rysů tváře se zde tedy opakuje faktor zdraví, které je pro vzhled pleti považováno za zcela zásadní i ve zbývajících magazínech, jelikož podobně se vyjadřuje i *Moderní dívka*, která rovněž zdůrazňuje, že pleť je krásná, pokud nemá viditelné

¹⁵¹ Červený. Zázračné kosmetické krémy *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 9

choroby.¹⁵² Ve čtrnáctideníku *Eva* se můžeme dočíst, v čem tak výrazně zdraví ovlivňuje krásu obličeje: „Tak například při ohromných bolestech žaludečních a zánětu podbřišnice, má obličej zvláštní výraz – zkřivené tahy, vpadlé lesklé oči, prohloubené rysy tváří. (...) Nemoci žaludku se jeví v obličejí bledostí, vyčerpaností, oči bývají zapadlé, zamžené, nebo zase lesklé jako při horečce. (...) Zdravé tělo, klidná a spokojená mysl, zračí se v tváři pročervenalou barvou, červenými rty, vyrovnanými liniemi a jasným přímým pohledem. To je požadavek dneška. Život nepotřebuje zmalátnělého churavého člověka, ale jedince zdravého silného, ať muže, či ženu, schopného vykonat určitou práci.“¹⁵³ Zde jsou skutečně jasně uvedené projevy zdraví ve tváři, které jsou hodnoceny autorkou jako krásné a které jsou v přímém rozporu s projevy těla, které zdravím nedisponuje. Důraz na výkonnost spojenou s prací pravděpodobně opět souvisí se změnami probíhajícími sice už od 19. století, ale projevujícími se výrazně po první světové válce. Jednak je to stále rostoucí vliv emancipace, která napomohla rozšíření pole působnosti žen i mimo tradiční privátní sféru domácnosti. Rozvoj společnosti pod vlivem kapitalismu umožnil ženám vstoupit na trh práce, do akademické sféry, vědy i politiky. Ženy se tak kromě plnění povinností spojených s domácím prostředím (reprodukce, mateřství, manželství, starost o domácnost a manžela), více uplatňovaly také v pracovním procesu. O to méně je pak překvapivý důraz na jejich zdraví, sílu a výkonnost, které se v článcích dobového tisku objevují. Člověk tedy nemá být zdravý pouze kvůli tomu, aby byl krásný, ale rovněž (a možná především) aby byl výkonný, což je požadavek moderní doby.

Co se týká rysů tváře, ty už jsou spíše otázkou oněch vrozených genetických dispozic, přičemž: „Obličej je krásný jedině dokonalou harmonií všech svých součástí.“¹⁵⁴ V čem ovšem taková harmonie spočívá? Za nejvýraznější prvky obličeje jsou shodně považovány oči, brada, nos, uši a případně krk, které by měly mít určitý tvar, rozměr a být v onom harmonickém poměru k sobě navzájem. Za vzor těchto proporcí tváře bývají zejména v *Ženě a její reformě* využívány herečky. „Pro dokonalou fysiognomii filmovou nos musí býti malý. Aby osvětlení bylo snazší a stíny pravděpodobně menší. Špička ucha musí být v jedné rovině s obočím, místo mezi očima musí býti velké, ale ne širší než délka jednoho oka. Oči musí býti velké a ústa malá, hlavně při úsměvu. Celý obličej musí býti

¹⁵² Pěstění pleti. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 2., s. 19

¹⁵³ Světníčková, Marie. *Studie kosmetiky Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 23 č. 1 s. 28

¹⁵⁴ Péče o bradu a o krk *Eva: časopis moderní ženy*. 1929-1930, R. II, č. 7, s. 20

oválný, povrch hladký a rovný.¹⁵⁵ Tento popis ideální tváře, která je očekávaná od herečky, se na první pohled sice jeví jako vycházející z určitých měřitelných poměrů jednotlivých částí obličeje k sobě navzájem, ovšem jeho aplikovatelnost v praxi je přinejmenším obtížná. Rozměry nejsou dány v číselných mírách, ale jsou vyjádřeny přidanými adjektivy (malé rty, štíhlý krk, drobné uši, velké oči atp.) která jsou do určité míry relativní a mohou být čtenářkami vykládaná různě, což je pravděpodobně autorovým záměrem. Budou se tak moci s tímto vzorem sami lépe porovnat, bude jim bližší. Pro jednotlivé části obličeje tak přece jen můžeme najít určitou normu (i když nepřesnou), která ovšem způsobem, jakým se o ní píše, příliš nekoresponduje s onou individualitou hodnocení krásy, kterou v obecné rovině magazíny proklamují - oči *musí* být velké, obličej *musí* být oválný atd. Zde můžeme mluvit o „mýtu krásy“, který potlačuje individualitu a naopak prosazuje umělý, unifikovaný vzhled, který je na ženě hodnocen na prvním místě.

V souvislosti s předpoklady pro rysy obličeje hodnocené jako krásné, najdeme na jedné straně aspekty, které jsou žádoucí, v kontrastu k těm nežádoucím, „nehezkým“ formám. To je vidět v článku věnujícímu se péči o bradu v magazínu *Eva*: „Dokonalá brada má být jemně oblá, s pokožkou naprosto hladkou, bezvadnou. (...) Také někdy vidáme lidi s bradou dlouhou, špičatou a dopředu trčící, jejíž znetvoření jest zaviněno příliš vystouplou čelistí. Tuto deformaci by mohl zmírnit jedině zákrok chirurgů.“¹⁵⁶ V jiném článku *Evy* se mezi „vadami“ tvaru obličeje objevuje dvojitá brada, vpadlé tváře, vrásky a opět nerovnosti pleti.¹⁵⁷ Podobné zmínky bychom našli i v článcích zbývajících titulů. V *Moderní dívce* jsou za nehezká označovaná například velká ústa, pihatý obličej,¹⁵⁸ plet' aknózní,¹⁵⁹ dále pak skvrny jakéhokoliv původu, bradavice, opary, či bledost.¹⁶⁰ Měsíčník *Žena a její reforma* mezi „nedostatky“ zařazuje také jizvy.¹⁶¹ V položkách tohoto výčtu lze najít dva společné rysy – buď jsou v rozporu se zmiňovaným požadavkem zdraví a nebo je samotné magazíny spojují s projevy stárnutí.

¹⁵⁵ Cesta k filmovému úspěchu *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 12

¹⁵⁶ Péče o bradu a o krk *Eva: časopis moderní ženy*. 1929-1930, R. II, č. 7, s. 20

¹⁵⁷ Gymnastika obličeje. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 21, s. 22

¹⁵⁸ Tajemství kouzla ženy a ženského půvabu. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 5-6, s. 62

¹⁵⁹ Pěstění pleti. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 2, s. 19

¹⁶⁰ Pěstění pleti. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 3, s. 22

¹⁶¹ Krása filmových hvězd v Hollywoodu. *Žena: a její reforma*. 1936, R. 3, č. 6, s. 1-5

Ženská krása tudíž tkví nejen v harmonii obličeje, ale vychází také z modelu krásné pleti, která je dána mládím. To se vyznačuje několika prvky, v nichž se autoři článků v *Evě* shodují: „Krásnou pleť mají děti. Pomyslení, že i my jsme měly před více nebo méně lety také takovou jemnou, hladkou a matnou pleť bez jakékoli vady, musí v nás vzbuditi lítost. Na ničem jiném nevidíme tak zřejmě, že stárneme, jak na pleti. (...) Nádherná pleť dětí zůstala ideálním cílem, kterého nemůžeme docela dosáhnouti, kterému však se můžeme trvalým a pečlivým pěstěním přiblížiti.“¹⁶² Je zde tak opět zdůrazněna důležitost vlastní snahy k dosažení, respektive přiblížení se, ideálnímu stavu pleti obličeje. V kontextu tváře se tak mnohem více, než je tomu v případě celého těla, objevuje stárnutí, které je samo o sobě vnímáno jako mající negativní vliv na krásu, a jehož projevy jakéhokoliv druhu je nutné v případě žen eliminovat, pokud je to možné. Právě kvůli vyzdvihování mladistvosti pleti jsou nežádoucí projevy, které stáří evokují, přičemž prameny se nejvíce soustředí na vrásky, s výjimkou *Moderní dívky*, což i v tomto případě může odrážet cílovou skupinu recipientek – mladé dívky, které na sobě vrásky pravděpodobně nebudou pozorovat, by se s takovým obrazem patrně neztotožnily.

Krásná je pleť opálená, v tomto smyslu se alespoň vyjadřují magazíny *Eva* a *Žena a její reforma*. Zcela nepochybně to souvisí se stále rostoucí zálibou ve sportu, který konkrétně časopis *Žena* výrazně propagoval: „Sport ovšem radikálně změnil pojem krásné pleti. Ideálem přestala být ona liliově bílá, porculánově průsvitná, jen na lících růžově nadechnutá pleť, k jejímuž vypěstění bylo nutno úzkostlivě varovat se vzduchu a slunce, nemluvě ani o mrazu, větru a dešti. Moderní sportující žena zakládá si na své ne sice tak jemné, ale daleko odolnější osmahlé pleti.“¹⁶³ Autor dále v článku naráží na skutečnost, že podle pleti již není možné na první pohled poznat, kdo patří do vyšší vrstvy společnosti a kdo naopak nikoliv.¹⁶⁴ Zatímco ještě v 19. století byla opálená pleť znakem pracující dělnické třídy a alabastrově bledá pleť u žen značila jejich vysoké postavení, pro které bylo úzkostlivé chránění pleti před slunečními paprsky samozřejmostí, s přelomem 20. století se tento postoj v důsledku proměny společenského uspořádání mění a bledost je naopak příznakem slabosti a vyčerpanosti.¹⁶⁵

Pohyb na čerstvém vzduchu a přímém slunci tak proměnil celé pojetí pleti a opálení spojované se sportovní aktivitou je tedy v časopisech znakem nejen krásy, ale také zdraví.

¹⁶² Derblichová, Jarmila, O výživě pleti. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 15, s. 20

¹⁶³ Sport a kosmetika. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 4, s. 9

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Etcoff, 2002: s. 117-118

Čtrnáctideník *Eva* takový přístup ostatně potvrzuje v článku „Jaro a kosmetika“: „Naším přáním jest krásné stejnoměrné zbarvení do hněda, jež známe ze zdravého moderního typu ženy, „sportsgirl“. Dosáhnouti tohoto zbarvení naší pleti jest především nutno, počátkem omeziti užívání slunce a pomalu jej stupňovati. Býti do hněda opálenou není nic jiného než silné pigmentování pleti, které chrání proti pozdějšímu, silnějšímu působení slunce a chrání nás před dalšími škodami.“¹⁶⁶ Adjektiva, která obraz opálené sportovní ženy doplňují, zřetelně udávají směr, kterým mají na modelovou čtenářku působit – opálení je *krásné* a sportující žena je *zdravá*. Tím se mezi těmito charakteristikami vytváří určitá vazba: žena, která sportuje, je zdravá a krásná, přičemž pozitivní zdravotní aspekt opálené pleti je ještě posílen vysvětlením jeho ochranné funkce. Použitý anglicismus může být dokladem amerického vlivu na rozšiřování fyzických aktivit v tisku.

Za zmínku stojí také chrup, jemuž věnují pozornost nejen články ale i reklamy inzerující nejrůznější produkty pro péči o něj. Zuby by měly být dle magazínů jednak zdravé a hlavně bílé (což, vzhledem k tomu, že zuby žloutnou s věkem¹⁶⁷, opět poukazuje na žádoucí mladistvost). Docílit tohoto stavu chrupu lze především preventivní denní hygienou úst.¹⁶⁸ Zubům je věnována taková pozornost také z důvodu jejich důležitosti pro úsměv, který by měl být přítomný na tváři každé ženy, na čemž se shodují všechna tři periodika.

Magazín *Žena a její reforma* zmiňuje v článku o hollywoodských herečkách také požadavek rovných zubů, které jsou u nich vyžadované: „Jindy se přihodilo, že půvabná hvězda měla křivé zuby, které bylo nutno ihned vyrovnati, třeba jen dočasně. Zubní lékař, dal zhotoviti vyrovnávací pásku, kterou měla v ústech celou noc.“¹⁶⁹ Jak by mohly rovných zubů docílit samy čtenářky, tento časopis neuvádí. Protože pravděpodobně nebylo vyrovnávání zubů v dané době běžně dostupné, neobjevuje se výrazně ani sám požadavek rovných zubů a omezuje se pouze v tomto ojedinělém článku.

Shrneme-li postoj časopisů ke krásné tváři, bez větších rozdílů se shodují v otázce zdraví, které je pro krásu pleti vnímáno jako její důležitý předpoklad. V souvislosti se zdravím jsou zmiňované nejen žádoucí aspekty krásné tváře, ale především takové projevy

¹⁶⁶ Derblichová, Jarmila. Jaro a kosmetika. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 14, s. 11

¹⁶⁷ Je to způsobeno postupným obroušováním vrstvy enamelu na povrchu zuby a odkrývání dentinu, který má nažloutlou barvu. Na povrchu zubů také ulpívají pigment produkující substance z jídla a vytváří se plak, který žloutnutí napomáhá.

¹⁶⁸ Tyburec, Zdravé zuby – první kosmetický požadavek. *Eva: časopis moderní ženy*. 1934, R. VI, č. 20, s. 22

¹⁶⁹ Krása filmových hvězd v Hollywoodu. *Žena: a její reforma*. 1936, R. III, č. 6, s. 1-5

pleti, které s ní nejsou v souladu a na které může mít vliv právě zdravotní stav (týká se to barvy pleti, skvrn, pupíků, propadlých tváří nebo naopak dvojitou bradou atp.). Znakem zdraví jsou v případě pleti červené tváře a opálení, které odkazují ke sportovním aktivitám a pohybu na čerstvém vzduchu, což plně odpovídá představě zdravého životního stylu.

Přestože jednotlivé magazíny kladou různý důraz na jednotlivé prvky tváře, z hlediska jejich vzájemných proporcí se rovněž příliš neliší. Jsou popisovány velmi obecně, což umožňuje potencionální čtenářce snadno se s předkládaným obrazem porovnat a ztotožnit.

Vedle jakési proporcionální harmonie jednotlivých prvků tváře tkví podle periodik krása ženského obličejě také v jeho mladistvosti, projevující se pružnou svěží a hladkou pletí, která je podobná dětské. Od toho se pravděpodobně odvíjí také upřednostňování velkých očí, malých úst a drobného nosu, které jsou spojované s fyziognomií obličejě nejen dětského, ale rovněž právě ženského. Navíc odpovídají charakteristikám, které magazíny tradičně přiznávají ženám jako je drobnost, něžnost, jemnost. Důraz na krásu mládí podle mého názoru podporuje i nabádání čtenářek k eliminaci projevů stáří v podobě vrásek, které jsou za tímto účelem označovány za „ošklivé“.

Aby žádoucí aspekty krásy z tváře s postupem času nezmizely, jsou čtenářky nabádány k vlastní snaze o jejich udržení nebo případnému zakrytí nedostatků již vzniklých, přičemž jim magazíny nabízejí způsoby, jak toho docílit, což bude podrobněji probráno níže.

5.2.2. Tělo

V souvislosti s tělesnou stavbou se více, než tomu je v případě tváře, objevují tendence přesněji vymezit „normální“ a krásné tělo. Jednak pomocí ideální váhy a pak také měř, které by neměly být překročeny, pokud má být tělo považováno za krásné. Takové vymezení napomáhá šířit ideální fyzický obraz ženy, který však není v magazínech zastoupen ve stejné míře.

V kontextu tělesné konstituce najdeme v magazínech do určité míry požadavek iluze křehkosti ženy, přetrvávající z minulých let, ovšem samotné přístupy k ní se liší. Nejvýrazněji je zastoupen v časopise *Moderní dívka*, který na tradiční model genderové ideologie separovaných sfér produkující stereotypy mužnosti a ženskosti navazuje nejvýrazněji. Popisuje křehkost jako delikátní až slabé vzezření ženy, která vede muže k tomu, že má potřebu ji ochraňovat, což mu dodává pocit vlastní potřebnosti a že žena je

na něm závislá. Proto, ačkoliv je žena silná a zdatná, měla by se to snažit zakrývat, jelikož to není v souladu s představou krásy, kterou muži vyhledávají.¹⁷⁰ Stejně jako v předchozí kapitole je patrné, že krása je určena představami, které o ní mají muži (respektive jaké představy u nich autoři a autorky předpokládají).

V *Evě* najdeme požadavek křehkosti spíše ve smyslu ladnosti v pohybech, nežli slabosti, což je nejvýrazněji zmiňováno u sportovkyň, zejména tanečnic: „Sama Chládková představuje sličný taneční zjev, který má cosi z líbivosti vídeňského porculánu (...) pod tímto křehkým povrchem pevná soustava poslušných svalů dovolujících tanečnici velkolepý rozlet prostorem při patrné ekonomii sil.“¹⁷¹ Přirovnání tanečnice k porcelánu je výmluvné – vyjadřuje dokonalost, a křehkost, které jsou v obou případech krásné. Zdání křehkosti tudíž i v tomto případě zůstává do určité míry přítomné, ale není již žádoucí, aby byla skutečná, ve smyslu těla fyzicky slabého. Cvičením se má docílit zejména ladnosti. Ženské tělo, které by však mělo výrazně utvořenou muskulaturu, již tímto magazínem není za krásné považované, neboť je s křehkostí a ladností, které jsou součástí představ spojené s ženskostí, v rozporu.¹⁷² Stejný přístup zastává časopis *Moderní dívka*, který varuje před cvičením vytvářejícím pevné svaly, které neodpovídají představě ženského půvabu, ale naopak se přibližuje tělu mužskému.¹⁷³

Na zcela opačném konci postoje ke křehkosti stojí časopis *Žena*, který zdůrazňuje důležitost vyvinutého svalstva: „Každá dobře urostlá dívka je poněkud atletkou. Její vývin těla blíží se poněkud mužskému; nepřipomíná nijak onen bezmocný typ ženy. Je zdatná, při tom silná, ale při tom ženská.“¹⁷⁴ Svaly tak podle časopisu nejsou na překážku ženskosti, jak to hlásá *Moderní dívka*. Zde je naopak striktně kritizována jakákoliv slabost, což je dané právě onou silnou orientací tohoto magazínu na tělesné zdraví. To může žena získat a udržet zejména aktivním pohybem, díky kterému se jí vyvine svalstvo, nezbytné pro dobré pohyby i proporce jednotlivých partií. Atletickým tělem je zde míněno tělo dostatečně svalnaté, nikoliv však se svaly hypertrofovanými, v čemž se tento magazín částečně shoduje s pohledem zbývajících titulů – existuje tedy míra, do jaké jsou čtenářky

¹⁷⁰ Krása, kterou vidí muž. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 3, s. 34

¹⁷¹ Siblík, Emanuel. Rosalie Chládková čili most mezi Dalcrozem a Duncanovou. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V. č. 8, s. 10

¹⁷² Fischer, B., Eva se zbraní *Eva: časopis moderní ženy*. 1929-1930, R. II, č. 7, s. 18

¹⁷³ Pěstění pleti (dokončení). *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 4., s. 12

¹⁷⁴ Která je ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 9

ke cvičení nabádány. „Nepotřebujeme kuželovitých svalů na lýtkách ani na pažích – to ženské kráse vždy více škodí, nežli prospěje. (...) Cílem cvičení Vám nebud'těž mohutně vyvinuté svaly, nýbrž pružné, zdravé tělo s jemně harmonicky vypěstěným svalstvem.“¹⁷⁵ Svaly, které by byly na ženském těle zřetelně viditelné, neodpovídají představě femininity, kterou časopisy předkládají. Nepřímo tím vymezují ženské tělo jako opozitum těla mužského, jelikož zdůrazňují, že kuželovité a výrazné svaly nejsou krásné, právě pokud by byly na těle ženy.

V 1. polovině 20. století byl pohled na ženské tělo značně ovlivněn sportovními aktivitami, v důsledku čehož se proměnil celkový pohled na fyzickou krásu těla – ideálem se stále více stávala žena štíhlá, pevná a mladistvá.¹⁷⁶ Není však podle mého soudu pravděpodobné, aby se tento pohled radikalizoval tak výrazně v průběhu necelých 10 let, jak je to patrné, pokud srovnáme přístupy vybraných periodik. Rozdíl proto připisuji spíše zaměření těchto časopisů – *Moderní dívka*, jež zastávala v tomto ohledu velmi konzervativní představu o aktivitách vhodných pro ženu (rozlišuje například sporty, které jsou pro ženu „vhodné“ a ty které nikoliv), se tak nemůže shodovat s pohledem magazínu *Žena*, který se orientuje na čtenářky moderní a emancipované, participující i v činnostech do té doby ryze mužských jako je šerm nebo box.

Jak bylo naznačeno v kapitole věnované obecným představám o kráse, někteří autoři vysoké nároky na fyzický vzhled žen explicitně kritizují, stejně jako snahy žen které se jich snaží za každou cenu dosahovat, což je zřetelné v případě článku Huga Slipky: „Proto radím toto: v nejbližším sportovním závodě si kupte hustilku, kterou se plní gumové duše míčů nebo pneumatik a požádejte svého manžela, nebo druha o přátelskou službu, aby vám nahustil dutinu ústní. Postupným přibýváním vzduchu do úst a do útroh se přebytečná kůže lehce napíná, vrásky mizí a vy nabýváte opět mladistvého vzhledu.(...) Abyste si udržely pleť svěží k jakémukoliv utkání, nedejte se zjara zlákat voláním raket a hřišť a nevycházejte příliš na slunce, jste-li však již tak pošetilé a účastníte se závodu s přítelem ve Stromovce, číňte tak večer a před vstupem na hřiště vetřete do kůže několik uncí motorového oleje, který vaší pleti dodá exotického zbarvení a uchrání ji před lišeji. Když ze Stromovky přiběhnete domů, setřete olej krepovým papírem.“¹⁷⁷ Kritika je autorem vedená formou ironického zesměšňování zkrášlovacích procesů, které hyperbolizuje a dovádí ad absurdum. Tento článek nicméně odkrývá praktiky, které časopis v jiných

¹⁷⁵ Schneiderová, Milada. Po prázdninách. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 8, s. 9

¹⁷⁶ Lipovetsky; Pokorný, 2000: s. 127-133

¹⁷⁷ Slipka, H. Kosmetická poradna. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 11, s. 5

textech sám rozebírá, ale již zcela vážně (redukce a prevence vrásek, užívání kosmetických produktů aj.), což ukazuje protichůdné tendence, které jsou vlastní nejen časopisu *Eva*. Jejich cílem podle mého názoru je navázání pomyslného kontaktu se čtenářkami – ostentativně odmítá vyžadování dokonalosti vzhledu, ale současně nabízí jeho vzory a způsoby, jak jej dosáhnout.

Tělesný vývoj je podle periodik nutné sledovat a vést k ideálnímu stavu od útlého dětství, jelikož v nich panuje přesvědčení, že od určitého věku - mezi 14. až 18. rokem¹⁷⁸ - již je na nápravu pozdě. Na toto téma byla v *Evě* zařazena speciální rubrika s názvem *Cvičíme s dětmi*, což s ohledem na její obsah poukazuje na skutečnost, že tělesný vývoj byl v tomto magazínu viděn jako určitý problém společnosti dané doby. Větší důraz je v tomto ohledu kladen na vývin dívek. „U hochů není se obvykle čeho obávat; téměř každé dobře živené tělo hochovo při možnosti volného pohybu na vzduchu, může se zpravidla pochlubit pěkně plasticky vystouplými svaly. U těl holčiček je to už rozhodně problém. Setkáváme se často s dvěma extrémy: buď přílišnou tloušťkou, tělíčkem obaleným zbytečnou vrstvou tuku, která dítěti jen překáží a zaviňuje těžší dýchání při pohybu, nebo je holčička hubená až do vyzáblosti, bez jakékoliv plastičnosti.“¹⁷⁹ Jak je tedy patrné, tělo dívky bylo pod dohledem již od velmi útlého věku, kdy je vystaveno srovnání s určitou normou (chlapeckou), jak by mělo vypadat. „Již v pěti letech napovídají těla holčiček své budoucí proporce, některá má poněkud tenké končetiny, některá vyšší ramena, kratší nebo delší krk, také ohebnost páteře a kloubů bývá v tomto věku již zcela různá.“¹⁸⁰ Jakékoliv nedostatky bylo potřeba odstranit a to pomocí cviků, které rubrika nabízela a které lze

¹⁷⁸ Mayerova, M., *Cvičíme s dětmi. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 1, s. 23

¹⁷⁸ Určit věkovou hranici, kdy se z dívky stane žena, není na základě zkoumaného tisku snadné. Ačkoliv to žádný z nich přesně nevymezuje, z některých článků lze odvodit, že se jedná o věk přibližně mezi 16. rokem až dobou, kdy se dívka vdá. K tomuto závěru mě přivádí jednak módní editoriaal, kde je na dvojstraně vyobrazená móda do tanečních pro dcery čtenářek, které se jich účastní, které jsou zde označovány jako „dívky“, a vedle nich jsou vyobrazeny vhodné šaty pro jejich matky. (Viz *Mladé maminky dělají gardedámy. Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 22, s. 17) Jiný článek věnující se etiketě zase uvádí: „Dáma nemusí vstávat, je-li ve společnosti a přijdou-li noví hosté. (...) Když dívka přestala počítati se mezi „mladé dívky“ (třebas ji nebylo dosud na př. dvacet jar“), platí pro ni pravidlo: zůstat sedět! i když zdraví pána sebe staršího. (...) Počítá-li se naopak mezi „mladé dívky“ (i když jí je na př. hodně přes třicet a „zůstala sedět“, jak se lidově říká, musí se řídit zásadou: povstati! před každým vyšším titulem, před každým zřejmě starým nebo – řekněme raději „stárnoucím“ pánem, před každou provdanou ženou (i když je mladší), nikdy však před svobodnými, mladými lidmi.“ (Viz Seifer, Viktor. *Mezi čtyřma očima. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 15, s. 20) Důležitým se pro přechod mezi dívkou (dítětem) a ženou stává její společenské uvedení v tanečních, dalším krokem, který z mladé dívky dělá ženu je pak pravděpodobně manželství.

¹⁷⁹ Mayerova, M., *Cvičíme s dětmi. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 2, s. 23

¹⁸⁰ Mayerova, M., *Cvičíme s dětmi. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 1, s. 23

rovněž nahlížet jako určitou disciplinační normu pro tělesnou výchovu dětí, respektive dívek. Otázce disciplinace těla pomocí cvičení se ovšem budu věnovat podrobněji v jedné z následujících kapitol.

Podle některých výroků autorů článků vybraných magazínů přineslo poválečné období nové nároky na ženské tělo a zejména jeho formování. Dokonce i *Moderní dívka*, přestože k tělesnému cvičení přistupuje s určitou rezervovaností, se vyjadřuje následovně: „Ve dvoutisíciletém skoro poddanství pozbylo lidské tělo téměř schopnosti mluvit srozumitelně rytmem své plastiky: za takového stavu úpadku musí začít znovu přísnou disciplínu svého pěstění, osvojit si zákony harmonických kroků, vzájemných pohybů údů atd.“¹⁸¹ Moderní doba je tak viděna v podstatě dvojsečně – na jedné straně může být nahlížena jako doba technického i společenského pokroku, ale na straně druhé s sebou nese i negativa. V tomto případě je spojována s obdobím tělesného úpadku například v podobě obezity či naopak podvyživenosti.

5.2.2.1. *Kult štíhlosti*

Norma štíhlé linie nebyla ve 20. a 30. letech patrně ničím neobvyklým. Propagovaly ji návrháři na svých modelkách i samotných modelech, módní rubriky na fotografiích a kresbách,¹⁸² tělocvičné skupiny i odborníci na výživu.¹⁸³ Že byla otázka štíhlosti v dané době nanejvýš aktuální, poukazují nejen články s návody jak zeštíhlit, ale také otázka od čtenářky v anketě časopisu *Eva*: „Co mám dělati, abych byla štíhlá, a kterého specialistu mi poradíte?“¹⁸⁴ Štíhlost je pro některé autory článků s krásou přímo spjata a proto se místy objevuje zcela samozřejmě, i když v jiných kontextech.

V magazínu *Žena a její reforma* je štíhlost například nejčastěji spojovaná se sportovními snahami a tedy jím odpovídajícím tělu. V článku který je volným zpracováním rozhovoru s americkým malířem Coles Phillipsem,¹⁸⁵ tento autor uvádí: „Mohu zcela dobře potřebovat model, který je o něco štíhlejší než ideál, má-li dosti vyvinuté svaly, na nichž možno stavěti. Na příklad dívka s tlustými pažemi se pro můj účel

¹⁸¹ Rytmika. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 3., s. 4

¹⁸² Grogan, 2000: s. 17-22

¹⁸³ Oddy, Petráňová, 2005

¹⁸⁴ Odpovědi na došlé dotazy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 12, s. 11

¹⁸⁵ Clarence Coles Phillips (1880-1927) byl významným americkým ilustrátorem, známým zejména pro své obálky časopisů *Life* a *Good Housekeeping*. Mimo to se věnoval reklamním ilustracím, např. pro firmu „Holeproof Hosiery“ specializující se na výrobu punčochového zboží. Jeho práce jsou singifikantní tím, že modely jsou atletického vzhledu a často zachyceny v pohybu.

nehodí, protože struktura paže není znatelná. Avšak dívka bez tuku, na níž je patrna stavba svalů, může být dobrým modelem, ježto konstrukce těla je dokonale zřejmá, a chci-li, mohu na ní stavěti, a vyplnit tvary tak, že dosáhnu ideálních linií.¹⁸⁶ Mírné svalstvo je na ženě krásné, a vypracovat jej lze cvičením, na což upozorňují především články v rubrice jemu věnované.¹⁸⁷

Zatímco časopis *Žena a její reforma* nahlíží ideální ženské tělo zejména jako tělo atletické, v *Moderní dívce* je tomu naopak: „vzhled mohutný a silný, jakkoliv přispívá k vznešenosti, je neslučitelný s krásou. Pro tuto je podstatné vzezření delikátní, hraničící až s křehkostí. Nepovažujeme za krásný obrovský a mocný dub lesní, ale delikátní myrtu, křehkou fialku, skromnou pomněnku. Z téhož důvodu se nám líbí více štíhlý chrt, než hřmotný hafan a útlý arabský oř, než silný tažný kuň. Těmto vlastnostem dlužno přičísti též značnou část ženské krásy.“¹⁸⁸ S krásou je štíhlost přímo spjatá a kromě opětovného opěvování křehkosti a ladnosti si nelze nevšimnout ani jazykových prostředků, které autor citace využívá – pro popis štíhlé postavy je to útlost, pro silnou postavu naopak hřmotnost. Krom toho, aby byl postoj samotného autora patrný, je patrně cílem takového popisu, aby se s ním lépe ztotožnila sama potencionální čtenářka a přijala výpověď jako samozřejmou, čemuž napomáhá i to, že autor vyjadřuje své hodnocení postavy způsobem, jako by byl obecně platný.

Označení „tučnost“, „tloušťka“ případně také „otylost“, kterou autoři označují nadváhu (nebo postavu neodpovídající kultu štíhlosti), je svorně hodnocena jako nehezká. Časopis *Žena* ji spojuje především s ideologií zdraví: „Žena má být ladná a dobře vyvinutá, ale nesmí být tlustá. Tloušťka je ošklivá. Tuk kazí krásu, není to zdravá tkáň, je to chabá, nezdravá.“¹⁸⁹ Jak můžeme vidět, tloušťka nejen že neodpovídá estetickému ideálu, ale je s ním přímo v rozporu. Rovněž neodpovídá představě o až atletickém těle ženy, kterou tento časopis zastává, jak jsme mohli vidět v předchozí kapitole. Využívá argumentaci v podobě dopadu nadváhy na zdraví jednotlivce. Tuk je „nezdravá tkáň“ a za tím účelem využívá lékařské autority, jako je tomu u článku věnovanému chorobám srdce: „Tvrdí to aspoň podle „Science Service: lékař dr. A. C’occo z John Hopkinsovy university v Baltimore. Vyměřoval pacientky v nemocnici a jakkoliv nenašel příčinný vztah mezi

¹⁸⁶ Jaká jest ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 11

¹⁸⁷ Přijde léto... *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 4, s. 5

¹⁸⁸ Krása, kterou vidí muž. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 3, s. 34

¹⁸⁹ Jaká jest ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 11

chorým srdcem a otylostí, tu přece když vybral libovolně dvě skupiny žen, jednu se srdcem zdravým a druhou s chorým, ukázalo se vcelku, že skupina se srdcem chorým je v celku otlejší.¹⁹⁰ Ačkoliv se v případě choroby srdce nejedná o nemoc, u níž by bylo zřetelně prokázáno (alespoň na základě tohoto článku), že má nadváha negativní dopad na srdeční funkci, je zde přesto chronické onemocnění srdce dáváno do souvislosti s tloušťkou a slouží podle mě jako jakési výstražné upozornění, že nadváha má vliv na zdraví, a také se tím opět předává představa normy ideálního těla, kterému neodpovídá „otlylost“.

Zdravotního hlediska, jako argumentu pro kritiku obezity, využívá také magazín *Eva*. Do článku o moderní gymnastice zařadil časopis citaci jistého Roy J. Hortona, autora knihy „Krása ženy“ a podle slov autora „světové lékařské kapacity“, který v článku prohlašuje, že „již dlouho není omluvy pro moderní ženu, je-li příliš korpulentní, nese-li své tělo unaveně, je-li málo odolnou, nervosní a nesnese-li jakékoliv námahy. Snaha čeliti těmto nedostatkům způsobila, že ve všech státech sejdeme se se školami rytmiky a s tělocvičnami pro ženy a děti.“ Zde už si můžeme udělat lepší představu o tom, s jakými charakteristikami je tloušťka spojována – v tomto případě je zdá se kladen větší důraz také na potenciál produktivity, který se s nadváhou snižuje, což není žádoucí. Pokud jsou proporce ženského těla obézní, pak je to způsobeno její nedostatečnou snahou, tento stav změnit. Tím že jsou v tomto úryvku hned vedle obezity postaveny projevy jako nervozita a únava, tak může vysílat čtenářkám zprávu, že se jedná o rizika, která se mohou projevit právě v důsledku obezity.

S rostoucí mírou informovanosti o dopadech praktik zeštíhlování (např. v podobě purgativ, a různých odtučňovacích kúr), se vedle obezity či korpulentnosti řešila také otázka hubenosti. Kult štíhlosti tedy neměl pouze své obdivovatele, jak ukazuje měsíčník *Eva*: „najdou se bláznivé ženy, které jen proto, aby byly tenké, připravují se o zdraví,¹⁹¹ a ještě výrazněji zde: „Všechna proroctví, že štíhlost ustoupí oblejší, tak zvané molet linii se nevyplnila, štíhlá linie trvá dále a tyranisuje mnoho žen, které by si toužebně přály, aby se na nich ono biblické tékel „zvážen býti a shledán lehkým“, doslova splnilo.“¹⁹² Autoři těchto ukázek kritizují kult štíhlosti, kterému podle jejich slov propadalo mnoho žen, které jako by ani neměly pod náporom jeho prosazování sílu se mu postavit – byly ideálem štíhlosti *tyranizovány*, což vedlo k následné extrémní formě v podobě hubenosti. Časopisy

¹⁹⁰ Co každý neví: Ženy s chorým srdcem mají sklon k otylosti. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 6, s. 11

¹⁹¹ Štíhlé ženy. *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 2.-3., s. 89

¹⁹² Štíhlé menu. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R.IV, č. 7, s. 15

už však nereflktují, v důsledku čeho byly ženy tímto kultem tak pohlceny, například kvůli magazínům samotným.

Časopis *Žena a její reforma* se k hubenosti staví rovněž silně negativně, jak ukazuje popis hubených žen, které jsou v jednom z článků označovány za „kokainové příšery“.¹⁹³ Takové přirovnání může odkazovat k typu těla, který byl spojován s uživateli návykových látek, případně by se nabízela také interpretace, že k hubnutí mohly být drogy tohoto druhu i užívány, nicméně takovou domněnku se mi nepodařilo s jistotou potvrdit. Praktiky, o kterých bylo souzeno, že podlamují zdraví, zmiňuje článek „Štíhlé ženy“ v měsíčníku *Eva*. „Bláznění spočívá v následujícím: Třeba byste šly spát o půlnoci, musíte v šest nebo dříve vstát, starost o domácnost, o děti, které jdou do školy, vám musí býti cizí, za to se oddáte různým tajemným procedurám, které záleží v divném tělocviku, který trvá dvě hodiny, po němž jste tak vysíleny a unaveny, že se stěží na nohou držíte. Poté vypijete šálek čistého hořkého čaje, celé odpoledne hladovíte a váš oběd, který nesmí nikdy ani spatřiti polévky jest příliš hubený. (...) O několika hodinové procházce, tělocviku, sportu ovšem ani nemluvím, to se rozumí samo sebou. Jisto je, že při takovém způsobu života bude z vás hubené strašidlo, jehož kosti chrastí, budete chic, moderní. Ovšem také, že vaše zdraví bude podryto, že budete chudokrevné, nervosní, věčně podrážděné, že vaše rodina bude ubohá, to vše nic nevádí, budete moderní. (...) Zapomněla jsem na nejdůležitější, vidíte, jak jsem zaostalá – na kouření. Musíte mítí stříbrné dámské cigaretové pouzdro a musíte denně vykouriti nejméně 20 cigaret.“¹⁹⁴ Všimněme si role, která je zde ženě stereotypně připsaná – role matky a pečovatelky o domácnost. Žena, která hubne, rodinu zanedbává; svou snahou nezíská krásu, nebude působit žensky a pozbude zdraví (což jsou, připomínám, hlavní charakteristiky, se kterými je ženské tělo spojováno); o to více pokud kouří. Krom toho, že jsou zde zmíněny zdravotní problémy, které praktiky hubnutí přináší, což je podobné časopisu *Žena a její reforma*, touhu po štíhlosti spojuje autor s moderní dobou, stejně jako ono nezdravé hubnutí, které zapříčiňuje nedostatečný zájem žen, které mu propadají, o domácnost a rodinu.

Nebezpečí takových praktik hubnutí je o to více zdůrazněno dopadem, který na celkové vzezření může mít. „Vaše oči budou vpadlé, vaše tahy ostré, pleť ubohá, kůže, vyplněná dříve svalstvem sesvraská, vlasy vypadají (...) a vaše paže, dlouhé kosti potažené kůží (...) A ty pošetilé ženy se hubnou, aby zase měly ta štvaná ňadra. Ale nevědí, že na

¹⁹³ Která je ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 9

¹⁹⁴ Štíhlé ženy. *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 2.-3., s. 89

hubeném těle není hezkých ňader. Nepředvídaly, že ňadra zbavená své měkoučké podložky, své rozkošné základny, svého nezbytného přepychu, jímž je tuk, se mění ve vyzáblé vemínko. (...) Pod crepe satinem výčnělek mrzáckých křidélek, tvrdé lopatky. Ne nevidím ráda, když má dřívější fragonardská kráska přechází salon a pod robou je zřetelně vidět pohyb pánevních kostí.¹⁹⁵ Autorka vyzdvihuje ty nejmarkantnější tělesné projevy, které podle ní nastávají u žen, které nezdravě hubnout, což povede k jejich stárnutí, jemuž odpovídá vypadávání vlasů, vrásčitá kůže. Hubnutí rovněž napadá ty aspekty ženské postavy, které jsou podle autorky právě výrazem ženskosti, tedy ňadra, boky, hýždě. Jedná se o partie, které ženy nejvýrazněji odlišují od muže v jejich tělesnosti a jsou na první pohled patrné. Propagovaný kult štíhlosti ale tyto charakteristiky ženám odebrává. Stranou nelze samozřejmě ponechat ani výrazy, které oba typy postav v textu popisují. Zatímco ženské tělo plnějších (dle autorky tedy ženštestějších tvarů) má *líbezná* kyčle, *hezká* ňadra plná *přepychu*, tělo modelky, která chce vyhovět požadované štíhlé linii má *mrzácké* lopatky, ňadra jsou nazvána posměšně *vemínky*, postava je *kostnatá*. Takový popis má ve čtenářce se vši pravděpodobností vzbudit nepříjemný pocit a má je od praktik hubnutí, které jsou autorkou považovány za nebezpečné, odradit. Samotná skutečnost, že je pro článek varující před nezdravým hubnutím jako argument použita ztráta krásy je pro téma této práce významné a jeho využívání i jinými autory poukazuje na to, že se patrně jednalo o argument široce sdílený a apelativní.

Jednou z argumentací, proč by ženy neměly vyznávat hubenost je spojen se zmíněnou ztrátou ženskosti a týká se poslání ženy být matkou (které je místy nahlíženo jako její nejdůležitější povolání¹⁹⁶) přítomného napříč časopisy s výjimkou *Moderní dívky*, která, jak již bylo několikrát uvedeno, mateřství výrazněji nereflektuje. „Ženy, ježto příroda určila pro mateřství, proto jeví se tu poněkud širší pánev a vyčnívající boky. (...) To však neznamena, že boky mají být vyvinuty nad míru, nebo že lze připustiti přebytný tuk na této části těla.“ Proto není hubenost, ani tloušťka pro ženu žádoucí. *Eva* v článku s názvem *Chvála tlustých žen*¹⁹⁷ (který je zde spíše nadsázkou, než že by měl vést k vyznávání tloušťky), dokonce poukazuje, že tato otázka byla aktuální i mimo české prostředí, čehož autorka využívá: „Dnes se tak velice rozšířil fanatismus štíhlé linie, že se Mussolini obává, aby moderní, příliš štíhlé ženy, nezanedbávaly svých povinností jako ženy a matky. Proto byla před nedávnem v Itálii provedena národní tisková kampaň

¹⁹⁵ Colette, O hubených ženách. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 17, s. 22

¹⁹⁶ Kapitoly o ženské otázce. *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 4., s. 126

¹⁹⁷ Drummondová, Chvála tlustých žen. *Eva: časopis moderní ženy*. 1934, R. VI, č. 21, s. 15

k oslavě plné ženské postavy. Uveřejňování fotografií a obrazů štíhlých žen v novinách a časopisech jest pod pokutou zakázáno. Musolini si přeje, aby Venuše milónská byla považována za ideální vzor ženské krásy.¹⁹⁸ Text, na který článek odkazuje je Prohlášení tiskového oddělení italského Úřadu předsedy vlády z roku 1931, který se vyjadřuje k tomu, jak má vypadat fašistická žena a zdůrazňuje zejména její mateřský potenciál, kterému je vzhled podřízen. Touto celostátní kampaní se měly vymýtit kresby “vyhublých, maskulinizovaných ženských postav, představujících typ neplodné ženy úpadkové západní kultury.”¹⁹⁹ Důvod jeho zařazení spatřuji především ve snaze i přes politické rozdílnosti obou států, podpořit jím kritiku hubnutí z důvodu rizik pro početí a péči o dítě.

„Ideál“ štíhlosti šířený zejména prostřednictvím módy a módních fotografií, je v *Evě* vystaven kritice zejména ve 30. letech: „Je to jistě částečně vinou módy samotné nebo jejích tvůrců, kteří jsou tak bezohlední a vytvořili módu pro několik málo vyvolených: jen pro ty, které mají vysokou a štíhlou postavu.”²⁰⁰ Časopis se zaměřuje na módní návrháře, které považuje za primární určovatele dobového ideálu, což je ještě zřetelnější v textu, který byl otištěn o několik let později: „Tyran upře na svou oběť a její toaletu pohled, který ji zbaví vší impertinence. „Dítě,“ přeruší ji. „Ani tuto toaletu ani ostatní. Protože příští sezonu ztloustnete.“ Já že-? Já že ztloustnu? A proč?“ Za řečí došli do šatny, tyran vzal sametový cape, přehodil si jej přes ruku, a otevíraje sám dveře ven otevřel své oběti, tu opeřenou, tam nahé perspektivu vlhkého větrného dvora. „Protože,“ dodal rozhodně, „protože to musí být.”²⁰¹ Tato ukázka se objevila v *Evě* v polovině 30. let a móda, respektive módní návrhář, je zde *tyranem*, který nutí ženu podvolit se nové linii těla. Je zde patrná postupná proměna ideálu postavy, kterou můžeme v časopisech dané doby registrovat. Nelze mluvit vyloženě o tloušťce, ta je i v této době kritizována, ale spíše o plnějších křivkách zejména v oblasti poprsí a boků. Jedná se podle mě o doznívající reakci na přehnané snahy o dosažení štíhlosti, v kontrastu s níž jsou oblé křivky těla, podle magazínů odpovídající lépe představě matky, vyzdvihovány. V měsíčníku *Žena a její reforma* tento „nový typ ženské krásy“ představuje americká herečka Mae West, o které se tento pramen zmiňuje poprvé v roce 1935 právě v souvislosti s převratem v přístupu k linii ženského těla. Herečka je vyobrazená v protikladu k herečkám, jejichž těla jsou

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ *Fašistická krása*, 1931. In: Eco, 2005: s. 372

²⁰⁰ Nová móda – nový nevkus. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R.IV, č. 8, s. 11

²⁰¹ Colette. Módní rozmáry. *Eva: časopis moderní ženy*. 1934, R. VI, č. 16, s. 22

připodobňována k „unaveným lianám.“²⁰² Mae West je jejich opakem – je živelná a plná zdraví. „Nemá sportovního a svalnatě vytrénovaného chlapeckého těla s malými ňadry; je robustní a silná, její tělo je bílé a rubensovsky měkké, její linie jsou oblé.“²⁰³ Na základě článků se zdá, že právě Mae West způsobila účinnou revoluci v přístupu k plnějším tvarům, jelikož podobně ji vykresluje také Colette,²⁰⁴ z jejichž článků čerpala *Eva*: „Zase jednou vidím, že se ženy mění. (...) Mají nyní tailli sevřenou, tailli vzadu plochou, vpředu prohnutou a plná ňadra, která schovávaly – bůhví kde – po celá léta. Boky se rozšiřují: Vypadám docela jako Mae West, že?“²⁰⁵

Odklon od štíhlé linie ke konci zkoumaného období je současně často popisován jako návrat k ideálu ženského těla v předválečném období. Pro Evu se k tomu vyjádřil Marcel Prévost: „Po válce se zrodila touha po typu dívčím, který však švadleny brzy zbavily vůbec všeho svalstva. Ideální linkou byla štíhlost, která se pomalu zvrhla v hubenost. Jako vždy, žena tíhla k extrému. Nejhubenější byla nejkrásnější. Ženy hubly s radostí, jsouce podporovány profesory a lékaři. Došly až ke stavu kostlivců. Bylo nejvýš na čase se zastavit. Proto se počíná ženská linie pomalu zaokrouhlovati. Amerika nám totiž formou svých kamer objevila nový typ ženy. Vtělil se do jedné filmové hvězdy, kterou nebudu jmenovati. (...) Linii nového typu představuje žena plné postavy s tvářemi přesahujícími značně čelistní kosti a dosti silným krkem a pažemi, bujnými ňadry, normální spodní částí těla s širokými boky.“ Přestože Prévost onu hvězdu nejmenuje, lze se po právu domnívat, že jí byla právě Mae West, která měla plnější ženské tvary, zejména v oblasti poprsí a boků. Ženy jsou podle něj snadno manipulovatelné dobovými ideály vzhledu, což sice příliš nekoresponduje s některými články, které vyzdvihují samostatnost a individualitu, nicméně můžeme v tom spatřovat stereotyp slabé ženy a částečně snad i určitou reflexi vlivu sdělovacích prostředků.

Štíhlá linie byla v magazínech zkoumaného období viděna dlouhou dobu jako žádoucí a současně také zdravá forma ženského těla a byla tak nahlížena jako přirozená a krásná. Někdy s ní najdeme spojovanou křehkost, přičemž nemusí jít o skutečnou slabost, ale jen o jakousi iluzi nebo zdání křehkosti, což podporuje stereotyp ženy potřebující ochranu silného muže, na kterém je tak do jisté míry závislá.

²⁰² Mae West čili nová ženská linie *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 11

²⁰³ Mae West čili nová ženská linie *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 11

²⁰⁴ Sidonie- Gabrielle Colette (zkráceně Colette) byla francouzskou spisovatelkou a redaktorkou, která přispívala ve 20. letech do časopisu *Le Matin*.

²⁰⁵ Colette. Módní rozmáry. *Eva: časopis moderní ženy*. 1934, R. VI, č. 16, s. 22

Jako naopak nezdravé jsou viděny „tloušťka“ a „hubenost“, u kterých jsou zdůrazňována nehezké tělesné projevy a zejména zdravotní nebezpečí, která by mohla ohrozit poslání žen být matkami. Jejich bližší metrická určení však chybí. Nezdravé způsoby hubnutí velmi silně kritizuje zejména magazín *Eva*, zatímco časopis *Žena* se soustředí spíše na vyzdvihování těch zdravých způsobů dosažení vytoužené postavy a těmi jsou zejména různé druhy sportu a cvičení. V souvislosti s hubeností se také objevují názory týkající se snížení produktivity těla, což může mít za následek nedostatečnou péči ženy o domácnost, která je tak stále přítomná jako jedna z hlavních charakteristik, které se u žen vedle vzhledu v časopisech hodnotí. Negativního hodnocení se zdržuje pouze časopis *Moderní dívka*, který hubenost nereflektuje vůbec.

Od 30. let se v časopisech objevuje postupný návrat k plnějším tvarům ženského těla (nikoliv však tloušťce), patrně v důsledku předcházející kritiky nezdravých metod hubnutí. Oblejší linie je autory dávána do souvislosti s hereckou hvězdou Mae West, která působí jako vzor tohoto tělesného ideálu.

5.2.2.2. Váha, míry a proporce

Přestože je mnohými autory v článcích zdůrazňována individualita v hodnocení krásy ženy, stejně jako její nedefinovatelnost, je čtenářkám nabízená určitá tělesná norma. V předchozí kapitole jsem se zabývala jejím nejobecnějším vymezením – zejména pomocí odkazů na tělesnou štíhlost – a nyní se zaměřím na její konkrétnější podobu, která je určena metricky a vychází ze dvou základních hodnot – tělesné hmotnosti a výšky.

Časopis *Žena a její reforma* nabízí svým čtenářkám jako pomyslný ideál postavu 174 cm vysokou s k tomu odpovídající váhou 59 kg, či nepatrně nižší. Takové míry podle autora totiž zajišťují správný poměr jednotlivých částí těla k sobě navzájem.²⁰⁶ Článek již neuvádí, jaká je hmotnost, pokud žena měří méně či více, ani s ohledem na to, že uvedená výška je pro ženu přelomu 20. a 30. let patrně nadprůměrná, pokud uvážíme, že dnešní průměrná výška ženy v 18 letech činí přibližně 166.2 cm²⁰⁷ a přidáme-li skutečnost, že tělesná výška se od prvního systematického antropometrického měření populace na území

²⁰⁶ Která je ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 9

²⁰⁷ Krásničanová, Hana. *Kompendium pediatrické auxologie*. 2005. Dostupný na: <<http://www.ojrech.cz/lesny/kompendium>>

Čech, tedy od r. 1895 kdy jej provedl Dr. Jindřich Matiegka²⁰⁸, neustále zvyšuje, jak uvádí například Michal Josephy.²⁰⁹

Magazín *Eva* již tělesnou hmotnost přizpůsobuje výšce postavy: „Jak je známo, obnáší normální váha dospělého člověka tolik kilogramů, kolik centimetrů převyšuje jeden metr jeho tělesné výšky. Tedy u výšky 175 cm obnáší normální váha 75 kg.“²¹⁰ Hodnoty o 5 kg nad takto vypočítanou váhou jsou již považovány za tělnatost. Magazín zde aplikuje tzv. Brocův index, který se již v dnešní době nevyužívá, protože má podle odborníků výpovědní hodnotu pouze u osob s absolutní tělesnou výškou mezi 155 až 165 cm.²¹¹ Jedná se nicméně o přímého předchůdce metod určování optimální tělesné hmotnosti, a jeho využívání je pokusem o exaktnější vyčíslení tělesné normy. Derblichová v jednom ze svých článků v *Evě* ovšem zmiňuje, že takto vypočítaná váha bývá záměrně snižována, a to výhradně u žen, pod vlivem módy.²¹²

Ani jeden z těchto přístupů se ale v jiných článcích věnovaným proporcím ženského těla nepraktikuje. Při sestavování „normální váhy“ není sledován příliš pevně ani zmíněný Brocův index, který je spíše jakýmsi opěrným výchozím bodem, nežli striktním postupem pro stanovení hmotnosti. Naopak jsou zohledňovány různé ovlivňující faktory, jako je váha tělesného tuku oproti svalové hmotě, a dokonce se v jednom z článků setkáme s názorem: „Je proto náramně choulostivé, nařizovati, aby žena, která měří na příklad 1 m 60, vážila 57 kilogramů. Znáám ženy, které měří právě tolik, váží 64 a přitom jsou dokonalé, jiné nemusí ani vážit 58 kg a nevypadají nikterak hubeně.“²¹³ Autorka čtenářky nenavádí k určitým mírám, právě naopak – tělesná hmotnost vzhledem k výšce postavy se nemusí striktně shodovat s normou, kterou někteří autoři uvádějí, ale tělo přesto můžeme považovat za krásné a dokonalé. To do značné míry odpovídá subjektivitě hodnocení krásy, která se s předepsanými tělesnými normami často prolíná.

Důležitější než váha jsou v *Evě* proporce, které jsou měřené v poměru k výšce: „Mnohem důležitější nežli vážit se, je, měřiti své proporce a přirovnávati je k proporcím ideální ženy. Obraz, který nám zaslal poručík Herbert, může vám sloužiti za základ. Takový obraz o správně rostlé ženě si sami snadno utvoříte, budete-li znát tyto údaje: Objem hrudi: U normální ženy tvoří objem hrudi maximálně 56% její výšky, minimálně

²⁰⁸ Kovařík, Martin, 2011: s. 13

²⁰⁹ Josephy, 2006: s. 25-30. [online]

²¹⁰ Derblichová, Jarmila, *Dieta a kosmetika. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 17, s. 22

²¹¹ Fetter. V. et al., 1967

²¹² Derblichová, Jarmila, *Dieta a kosmetika. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 17, s. 22

²¹³ Auclair, M., *Moderní Venuše. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 5, s. 12

52%, tedy u ženy, která měří 1 m 60 je tento objem maximálně 89 cm 6 a minimálně 83 cm 3. (Měřte pod pažím, paže při tělu, přes hroty ňader.) Objem pasu: Minimálně 38%, maximálně 40% výšky, tedy při výšce 1 m 60 činí objem 60 cm 8 až 64 cm.)²¹⁴ Takto pokračuje ideální objem krku, paže natažené i ohnuté, stehna, předloktí a lýtka. Vyjde tak tedy přesný obraz toho, jaké proporce jsou pro ženu určité výšky dle autora ideální, s těmi se má následně porovnávat, přičemž některé objemy jsou, jak autorka dodává, „měnitelné“ a je podle ní pouze na ženě samotné, do jaké míry se ideálním rozměrům chce přiblížit a nakolik se jí to povede – je zdůrazňována její samostatnost, nutnost vlastní invence v cestě za pomyslnou dokonalostí.

Vedle uvedeného ideálu výšky a váhy zdůrazňuje *Žena a její reforma* také důležitost určité vyváženosti poměrů jednotlivých částí těla k sobě navzájem. „V příčině poměrů těla najdete někdy ženu pod, nebo přes pět stop, šest palců²¹⁵ vysokou, která však vyhlíží právě tak dobře, protože má správnou poměrnou délku údů a trupu. Celková délka nohou má být polovina délky těla, celá délka těla má být asi sedm a půl délek hlavy, nebo méně. Jsou-li nohy dlouhé, může být délka těla rovna osmeronásobně délce hlavy, nebo více. Na některých módních obrázcích najdete ženy devět až deset délek hlavy vysoké. My však mluvíme o lidských bytostech, a ne o výstředních rozměrech. Má-li žena správné poměry těla, nezáleží na tom, je-li pod nebo nad pět stop šest palců. (...) Bude vždy vyhlížeti veliká, štíhlá a půvabná. Je-li její hlava příliš veliká nebo malá, nebo její nohy dlouhé, nebo krátké, takže je zdánlivě osm délek hlavy vysoká, nebo snad sedm a méně než sedm délek hlavy, teprve v těchto případech lze pozorovati, že nemá ideální postavy. Žena může být pět stop a dva nebo tři palce (163-166 cm) vysoká, ale má-li malou hlavu a vhodné poměry, bude působiti dojmem výšky. Naproti tomu můžete někdy viděti ženu, která v sedě vyhlíží dosti velikou, ale povstane-li, je jen o málo vyšší než v sedě. Tělo její je stavěno jako tělo kachny.”²¹⁶ Ačkoliv to autor článku přímo neuvádí, je zde patrná podobnost s antickými modely postavy – v tomto případě s ohledem na poměrování hlavy ke zbytku postavy patrně navazuje na Vitruviův zlomkový model proporcí (či případně některé z jeho pozdějších přepracování). Žádoucí tělesné poměry jsou dle citace především takové, aby postava působila vysokým a štíhlým dojmem. I v tomto případě tak, i když s výrazně menší přesností a striktností než tomu bylo v *Evě*, aplikuje autor poměry jednotlivých částí těla k sobě navzájem a určuje rozměry s ohledem na celkový tělesný

²¹⁴ Auclair, M. , *Moderní Venuše. Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 5, s. 12

²¹⁵ Což je přibližně 1.68 m.

²¹⁶ Která je ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 9

vzhled. Soustředí se přitom na nejvýraznější tělesné prvky, zejména tedy na délku trupu, nohou, a hlavy, což opět odkazuje ke způsobům, jakým postavu poměřovali umělci v antice a později v renesanci,²¹⁷ ruče z neznámého důvodu zcela opomíjí. Pokud si partie vzájemně neodpovídají, může to vést k disproporcí, kterou autor označuje jako nehezkou až směšnou.

Vedle tohoto popisu ideální postavy však hned v navazujícím čísle časopis otiskl „Správné rozměry jednotlivých částí těla ženy: krk na spodní části 31.25 cm, prsa 87.5 cm, pas 62.5 cm, kyčle 90 cm, stehno 58.5. cm, lýtko 36.25 cm, kotník u nohy 21.25 cm, zápěstí 15 cm, předloktí 22.5 cm, natažení paže 26.5 cm, paže u ramene 27.5 cm.“²¹⁸ Samotný uvozující popisek dává implicitně čtenářům (resp. čtenářkám) signál o tom, že cokoliv se těmto hodnotám vymyká, není *správné*, tedy optimální a krásné. Zařadit do takové skupiny musíme jak hodnoty vyšší, tak nižší. Poněkud paradoxní je, že tento seznam naměřených hodnot je zařazen bezprostředně za článkem, v jehož úvodu klade autor důraz na individuální pojmání krásy ženy. Jakým způsobem byly právě tyto rozměry vyhodnoceny, by bylo těžké zodpovědět, ale zdá se mi zde patrná podobnost s tělesnými rozměry, ze soutěží krásy, které vznikly již v prvních desetiletích 20. století a jak uvádí Grogan, průměrné míry královen krásy Spojených Států Amerických byly ve 20. letech přibližně 81-63-89 cm (ňadra, pas, boky).²¹⁹

Vybraný dobový tisk se z hlediska vymezení zájmu i přístupu k tělesné normě vzájemně liší. Magazín *Eva* v proměrování postavy více zohledňuje individuální faktory a rozměry uvedeného ideálu tělesnosti nejsou vymezeny zcela striktními hodnotami, ale intervaly, které slouží jako model, pro vlastní zdokonalování (zejména prostřednictvím správné diety a tělocviku). Časopis *Žena a její reforma* zastává z hlediska přístupu k proporcím ženského těla zcela opačný postoj. Uvádí, že krásnou může být žena s jakýmikoliv proporcemi, (alespoň pro toho, kdo takové proporce za krásné považuje), zatímco jsou současně časopisem nabídnuty relativně striktní hodnoty pro takovou představu, čímž se první předpoklad ruší. Je to pravděpodobně opět dáno záměrem časopisu dosáhnout co největšího počtu čtenářů, z toho důvodu najdeme tu nejobecnější možnou definici krásy (každá žena je krásná), se kterou se ztotožní každá potencionální čtenářka. Na druhé straně však, jak bylo ukázáno, předkládají autoři, jak má „krásná“ žena vypadat a spolu s návody dosažení ideálu v podobě například cvičení, kosmetické péče atd.

²¹⁷ Eco, 2005: s. 74-75

²¹⁸ Správné rozměry těla ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 11

²¹⁹ Gorgan, 2002: s. 22

docílí opakovaného zájmu (uvažovat bychom mohli také o uspokojení inzerentů, např. v případě kosmetických přípravků, k jejichž případné koupi by mohly články motivovat).

Zatímco *Eva* a *Žena a její reforma* nabízely svým čtenářkám možnost vlastního srovnání s představenými ideály krásného ženského těla, v magazínu *Moderní dívka* se s nijak podobně vymezeným ideálem autoři nezabývají a je tak vymezen pouze obecnými požadavky mládí, zdraví, ladnosti, křehkosti a štíhlosti (viz výše).

Od norem tělesného ideálu se odvíjí také snaha zakrýt tělesné nedostatky, které mu neodpovídají – zatímco u obličeje se zakrývají pomocí kosmetiky či volby účesu, u tělesných odchylek je to pomocí módy, alespoň v případě, že nebyla taková vada doposud odstraněna cvičením. V tomto směru se alespoň vyjadřuje MUDr. Kazil v magazínu *Eva*, který tvrdí, že se líbí ty ženy „které si našly *system*, podle něhož se strojí, chovají, mluví ba i spí.“²²⁰ Právě způsoby, jak zvýšit svůj půvab a krásu, jaké byly čtenářkám v periodikách nabízeny, se blíže budou zabývat následující kapitoly.

²²⁰ Kazil, Kosmetikou všedního dne. *Eva: časopis moderní ženy*. 1931, R. III, č. 9, s. 15

5.3. Disciplinace těla

Tělo je v průběhu života vystavováno disciplinačním praktikám, aby nabylo žádoucí formy či výkonnosti. Tyto praktiky probíhají na několika úrovních, mezi které lze zařadit rovněž různé formy “pěstění těla”, což jsou z hlediska relevance pro téma této práce zejména cvičení v podobě sportovní činnosti, dále dietetika a také tělesný projev v podobě určitých pohybů, chůze a chování.

5.3.1. Pěstění těla cvičením (sportovní činnost)

Pěstění těla cvičením spadala pod dobové označení *tělesná kultura*. Zařazovaly se sem nejen sportovní aktivity a doporučovaná cvičení, ale také ideální rysy tváře, tělesné proporce atp., které již byly probrány. Zkoumaná periodika se však tělovýchovou zabývala v odlišné míře. Nejvíce prostoru je sportu a dalším tělesným aktivitám podporujícím formování těla věnováno v titulu *Žena a její reforma*, který za tímto účelem zřídil pravidelnou rubriku s odpovídajícím názvem “Tělesná kultura”.²²¹ V ní byly mimo jiné uváděny doporučující cviky pro ženy s jednoduchými návodnými ilustracemi, na nichž je symbolicky vyobrazená postava obvykle ve výchozí pozici pro cvik a následně v jeho vrcholné podobě. V *Evě* sice nenajdeme samostatnou rubriku, nicméně ani zde články věnované sportovním aktivitám nechybějí.²²² Nejslaběji je toto téma zastoupeno v *Moderní dívce*, v níž sice také vyšlo několik článků o sportu, ale informují o něm zejména jako o volnočasové aktivitě. Magazín se o důležitosti tělesného cvičení zmiňuje spíše na obecné úrovni a neposkytuje čtenářkám praktické rady k jeho provozování. Považuje však i přesto tělesné cvičení za důležité, minimálně z toho důvodu, že jím žena může dosáhnout zvýšení svých půvabů a šarmu.²²³

Z hlediska pozitivního vlivu sportu na tělo se nevyhnutelně znovu objevuje otázka jednoho z hlavních předpokladů fyzické krásy - zdraví, které je sportem utužováno. Vedle

²²¹ Řídila ji Helena Weissbartová-Svobodová z tělovýchovného ústavu v Plzni. Mimo ni však do rubriky přispívali např. lékaři, věnující se zdravotním otázkám vlivu sportu na jedince a jeho zdraví.

²²² Mezi pravidelnými přispěvateli jsou významné osobnosti s praktickým uplatněním v dané oblasti (například Hugo Slipka, aktivní propagátor sportu a sám vlastník sportovního centra, dále Eliška Bláhová, ředitelka Dívčí Akademie, odborné školy rytmiky spolku Vesna nebo Běla Friedlándrová, prvorepubliková propagátorka sportu a autorka několika publikací o cvičení pro ženy), ale ani zde nechybí odborné rady lékařů.

²²³ Tělesná kultura – půvab ženství. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 7, s. 14

toho je hlavním přínosem tělocviku formování těla, což ukazuje *Žena a její reforma*: „V přítomné době nejde již jen o zdravé tělo, které je dnes pro každý druh tělesné kultury nutným předpokladem. V tělesné výchově – zejména dívek a žen – dospělo se k požadavku krásna. Tak jako muži docilují vyspělého a ztepilého těla sportem, tak naproti tomu mohou dívky a ženy nabýti tělesné krásy a pružnosti, která v první řadě spočívá v měkké a jemné linii.“²²⁴ Ženy na rozdíl od mužů mají provozovat tělocvik zejména proto, aby naplnily požadavek tělesné krásy v magazínech prezentovaný. I z toho důvodu právě tento časopis, tolik otevřený nejrůznějším sportovním aktivitám pro ženy, uvádí příkladné cviky, kterými lze získat postavu, kterou sám ve svých článcích zobrazuje jako ideální. Cviky se často zaměřují na konkrétní partie, a mají vést k jejich formování: „Dnes přidáme si zas dvě nová cvičení. Prvním samozřejmě potýráme břicho. Lehneme si na zem, ruce vzpažené, takže celé tělo tvoří jednu linku. Pak si sedáme, zdvihajíc současně napjaté ruce i nohy, až se dotknou – čili sklapujeme se jako „kudla“ a zase opět do lehu.“²²⁵ Rozpis cviků částečně odkrývá, jak měly jednotlivé části těla vypadat (v tomto případě vidíme zaměření na oblast břicha, u kterého můžeme použité deminutivum vnímat jako požadavek jeho plochosti a nevýraznosti). Autoři neskrývají, že jimi předkládané cviky vyžadují určitou fyzickou námahu, ale slibují za ni výsledky v podobě zvýšení přitažlivosti a krásy. Cviky jsou popsány stručně za pomoci rozložení těla na jednotlivé části, jakými jsou hlava, hrudník, paže, nohy, a vyjádřením směru jejich pohybu. Ačkoliv *Moderní dívka* rovněž zdůrazňuje pozitiva vlivu sportu na tělo, kterým lze docílit zejména žádoucí ladnosti a pružnosti,²²⁶ příklady samotných cviků, které by mohla čtenářka uplatnit, zde nejsou zastoupeny. Vedle zmíněného přínosu pravidelného cvičení je v *Evě* sport doporučován také jako prostředek pro udržení mladistvosti,²²⁷ s níž ostatně požadavek pružnosti úzce souvisí.

Metody disciplinace prostřednictvím pohybu a cvičení nemají dobrý vliv pouze na svalstvo těla, spalování tukových zásob či zvýšení ladnosti, ale jejich účinek se projevuje i zlepšením kvality pleti, jelikož dochází k jejímu správnému prokrvení.²²⁸ Vedle tělocviku nabízí *Eva* rovněž způsoby, které může čtenářka aplikovat, aby si její plet' zachovala

²²⁴ Tanec-Rytmika! *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 9

²²⁵ Weissbartová – Svobodová, Helena. Dámy, nedávejte vinu švadleně. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 7

²²⁶ Tělesná kultura – půvab ženství. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 7, s. 14

²²⁷ Štíhlé ženy. *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 2.-3., s. 89

²²⁸ Sport a kosmetika. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 4, s. 9

požadovaný mladistvý vzhled bez vrásek a to pomocí jak zcela prostých rad, jako například v podobě spaní naznak, nestahování koutků úst dolů²²⁹ atp., ale i nejrůznějších metod disciplinace pleti v podobě masáží, či speciálních cvičení obličeje: „Obličejová gymnastika uvádí svaly opět do normálního stavu a tím obličej zmládne. I když jsou jeho tahy již velmi opotřebovány, dá se docílit až o 10-15 let mladistvějšího vzezření. (...) Racionální obličejová gymnastika, která chrání obličej a léčí jeho vady, může v mnoha případech předejít operaci vrásek, již dnes mnozí považují za jediné kosmetické východisko.“²³⁰ Hlavním přínosem těchto cvičení je dosažení normy pleti obličeje, za kterou je považovaná pleť mladá. V *Ženě* se rovněž dočteme o způsobech jak odstranit nežádoucí projevy stárnutí a to pomocí masáže.²³¹ Tyto časopisy tak nejen ukazovaly ženám, jaké tělo je krásné, ale také poskytovaly návody, jak jej může každá čtenářka dosáhnout, bude-li chtít. Rozdíl je více patrný především v přístupech ke stárnutí, které již bylo zmíněno v kapitole 5.1.1. Co je podstatou krásy ženy (viz výše). Zatímco v časopisech *Eva* a *Žena* můžeme evidovat návody na eliminaci stárnutí, v *Moderní dívce* takové články zcela absentují, což opět poukazuje na odlišnou věkovou skupinu modelových čtenářek. Dívky, na které se orientuje měsíčník *Moderní dívka*, na sobě vrásky nemohly pozorovat, nebo alespoň podstatně méně než čtenářky středního věku, na které se naopak soustředily zbývající dva magazíny.

Možná i to je důvod, proč je právě v *Moderní dívce* přílišná tělocvičná snaha viděna jako pro ženy nebezpečná a to nejen z již zmíněného hlediska nehezké a *neženské* svalové hypertrofie, na níž se více méně shodují všechny tituly, ale také z hlediska zdravotního. Ne všechny sporty jsou tak pro ženy považovány za vhodné, přičemž základním měřítkem je uplatňovaná fyzická náročnost. V rozlišování mezi vhodnými a nevhodnými pohybovými aktivitami pro ženy v tomto magazínu hraje roli také genderová ideologie, podle níž je žena slabá a křehká. To má ve svém důsledku vliv na to, které sporty jsou čtenářkám doporučovány a od kterých jsou naopak odrazovány. „V první řadě musíme se však podívat, kolik těch sportů jest a který by byl pro nás nejvhodnější. Stává se totiž v poslední době, že ženy přiklánějí se také již ke kopané, ačkoliv tento sport je pro ženu nejméně doporučující. Máť plno nástrah, které mohou ženě těžce ublížit na zdraví, mohou

²²⁹ Tyburec, Krásno, tvé jméno je žena. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. VI, č. 5, s. 12

²³⁰ Gymnastika obličeje.. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 21, s. 22

²³¹ Masáž kolem úst a obličeje. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 16

ji i zmrzačiti.²³² Naopak procházka je považována za nejzdravější, nejjednodušší a tím i nejlepší způsob pohybu.²³³

Srovnáme-li to s přístupem ve zbývajících magazínech, *Eva* také varuje před přílišným provozováním sportu ženami a zdůvodňuje to podobně jako *Moderní dívka* – totiž nehezkými tělesnými projevy: „Stejně jako těžká práce fyzická může mít vliv na fyziognomii namáhavé cvičení tělesné. Strhané rysy v tváři, která při vrcholných výkonech značí pouze dočasné zvýšení úsilí ve vzestupné linii přes námahu, unavenost až k vyčerpání, vtisknou se do tváře trvale a vynikající závodnice ztratí tak neočekávaně a neodvolatelně pel mladosti. Současně s těmito strhanými rysy postupuje i vyniknutí kontur hypertrofického a mužsky hranatého svalstva pod úbytkem podkožního tuku, ztraceného při tvrdém nácviku a jemné oblé kontury ženského těla jsou ty tam.“²³⁴ Pokud se v tělocvičném snažení žena dostala za určitou hranici maxima fyzické náročnosti, která pro ni byla určena jako přiměřená, vedlo to k protichůdnému výsledku, než pro který je sport vyzdvihován – dosažení krásy, udržení mládí, posílení zdraví. Přepínání sil při sportu může ohrozit ženskost nejen z hlediska vzhledu (opět zdůrazňující rysy mládí, které přílišná námaha promění v *unavené* a *strhané*), ale i z hlediska mateřství, což ukazuje autor ve stejném článku na příkladu měření pánve u sportovkyň. „Když byly u těchto závodnic kontrolovány rozměry pánevní, seznalo se, že z počtu 1336 u 31% conjugata externa měřila pouze pod 18 cm až do 15 cm, u 35% nalezena byla délka 18-18,5 cm, a u 34% byla conjugata externa větší než 18.5 cm (Normální rozměr 19-20 cm).“²³⁵ Znamená to, že 2/3 měřených neodpovídalo normě tohoto rozměru a implicitně je to připisováno dlouhodobému fyzickému přetížení. Z hlediska konkrétních sportů však neklade *Eva* čtenářkám žádná omezení – žena může provozovat jakýkoliv sport, včetně např. šermu, boxu, jízdy na koni a řady dalších.²³⁶

Přestože *Žena a její reforma* je z vybraných magazínů největším propagátorem sportu pro ženy (což dokazuje už samotná sekce s doporučenými cviky), i zde se objevují varování před přetěžováním vlastních fyzických možností. „Hned na počátku uvádím, že

²³² Krása sportu. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 9, s. 7

²³³ Dar krásy. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 7., s. 12

²³⁴ Gruss, J., Žena a sport ze stanoviska lékařského. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. 4, č. 9, s. 18

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Drozdová, Vlasta. Chvála „Medizin-ballu“. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. 4, č. 13, s. 18

sport, jen rozumně prováděný se setkává s dobrým výsledkem, každé přehánění může ublížit či člověka trvale zmrzačit. (...) Které sporty jsou nejlepší - hlavně ty, které jsou prováděny na čerstvém vzduchu a za denního světla. Jsou to: chůze, běh, alpinismus, lyžaření, sáňkování, bruslení, plavání, jízda na kole, jízda a koni, tenis atd. a cvičení v tělocvičných jednotkách, hlavně venku.“²³⁷ Ženy mohou, stejně jako k tomu nabádá *Eva*, provozovat jakýkoliv sport, ale opět je důležité dodržet vhodnou míru tělocviku.

Pokud bych měla vybrat pohybovou aktivitu, na které se z hlediska její maximální vhodnosti pro ženu všechna periodika zcela shodují, je to bezpochyby tzv. *rytmika*, spojující gymnastiku a tanec, který do jisté míry zůstával v daném období především ženskou doménou. Za rozšířením tělocvičné rytmiky mezi širokou veřejnost stál zejména Émile Jacques-Dalcroze, zakladatel školy taneční rytmiky v Hellerau u Drážďan již roku 1903, které bylo od českých hranic vzdálené jen několik desítek kilometrů. Jeho metoda pohybu vzbudila v Praze velký zájem po sérii přednáškách, které do svého programu zařadil spolek Sokol, u kterého došlo prostřednictvím rytmiky k navázání na antický ideál, který je pro Sokoly typický. Důvodem, proč vzbudilo toto taneční cvičení takový ohlas, je podle Jitky Rauchové to, že bylo otevřeno komukoliv, jelikož postrádalo prvky elitářství a vstupní náklady byly zcela minimální.²³⁸ Organizátorem prvního představení v Praze byl Emanuel Siblík, který byl současně příspěvatelem časopisu *Eva*, pro který psal především o tanečních pohybových aktivitách.²³⁹ V období 20. a ještě počátku 30. let zejména v Praze probíhala řada kurzů a kroužků, které byly otevřené veřejnosti a do kterých se mohly ženy zapojit.²⁴⁰

„V ženské taneční rytmice byly to zejména sestry Isidora a Alžběta Duncanovy, později Dalcroze, kteří odmítali přenášení mužských systémů tělesné výchovy na ženské pohlaví. Hledali nové vlastní metody. (...) Zásadou však, na níž spočívá rytmická gymnastika, je, že pohyb člověka, nezkaženého dosud žádnou falešnou výchovou nebo metodou, harmonický a elastický, jako je tomu u dítěte. A při respektování této zásady, možno rytmickou gymnastikou také téměř všeho docílit, neboť činí člověka zdravým, silným, a krásným. Dodává mu tělesné i duševní pružnosti, posiluje jeho sebevědomí, dává

²³⁷ Morávek, A., Lékař ženě: O sportu žen. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 12

²³⁸ Rauchová, Jitka. 2009: s. 448-453

²³⁹ Srov.: Siblík, Emanuel. Universitánky v rytmice a baletu. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 11, s. 22. Nebo. Zdraví-krása-umění. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 16, s. 9. nebo. Rosalie Chládková čili most mezi Dalcrozem a Duncanovou. *Eva: časopis moderní ženy*. 1929, R. V., č. 8, s. 10

²⁴⁰ Rauchová, Jitka. 2009: s. 448-453

mu radost z práce, zvyšuje sílu jeho vůle a čerpá z ní nové síly pro život.²⁴¹ Zmíněné taneční školy zažívaly soudě podle častých zmínek v článkách v této době velkou popularitu a na našem území měly později četné následovatele. Důvod proč je právě rytmika tak vyzdvihovaná všemi tituly, nabízí i tato ukázka – zahrnuje v sobě pro tělo přirozené pohyby, což splňuje požadavek nesilového cvičení a navíc umožňuje rozvíjet ladnost v pohybech, čímž splňuje požadavek ženskosti. Slovy *Evy*: „Gymnastika zdokonaluje dnes tělesné tvary, které příroda neučinila dost ušlechtilými a elastickými.“²⁴²

Další výhodou gymnastické rytmiky bylo, že ji mohla vykonávat prakticky jakákoliv žena, což zmiňuje *Moderní dívka*: „je značný zájem o tento směr tělesně-estetické výchovy, ale dosud málo odvahy pocházející z bezdůvodného podceňování svých schopností. Jest slyšeti často stesk: „Já bych to nedovedla.“ Tot' mylný názor a snad i omluva jakési pohodlnosti.“²⁴³

Stále větší přístupnost sportu ženám způsobila, že byl doporučován všem ženám bez rozdílu věku: „Ty a tam jsou doby, kdy sport až na malé výjimky vyhrazen byl pouze mužům a to ještě mužům zcela mladým. Úžasný jeho rozmach v posledních letech přivábil i ženu, kterou dnes vidíme po boku muže zápolit snad ve všech sportovních disciplínách. A nejen ženu mladou. Zmizely ony náladové obrázky ženských časopisů let minulých, které vykreslily ideál 50leté babičky sedící v měkké lenošce v teplých bačkorách a v roztomilém čepečku, s košíčkem pletení na klíně a konvicí kávy v troubě. Kdepak dnes!“²⁴⁴ Věková hranice pro praktikování cvičení se tak v této době značně rozšířila a navíc vidíme změnu v celkovém pohledu na věk ženy pod vlivem rozšíření sportu. Zatímco dříve (resp. před zkoumanou dobou) byla padesátnice pletoucí babičkou, nyní (resp. ve 30. letech) může být díky nejrůznějším formám cvičení stále aktivní ženou. Je sice potřeba přizpůsobit náročnost takového cvičení jejímu věku, ale neznamená to, že by se měly ženy spolu se stárnutím sportu vzdát.²⁴⁵

Zásadami pro správný pohyb je vedle přiměřenosti také pravidelnost a pečlivost (u cviků prováděných dle otištěné předlohy o to více), které jsou pro účinek cvičení na tělesnou krásu podstatné. „Vaše ranní půlhodinka má jen tehdy smysl, provádíte-li cvičení správně a intenzivně. Jen tak docílíte výsledků a zpozorujete účinky své práce, na svém

²⁴¹ Tanec-Rytmika! *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 9

²⁴² Kosmetika. *Eva: časopis moderní ženy*. 1929, R. 2, č. 2, s. 22

²⁴³ Rytmika. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 3, s. 4

²⁴⁴ Sport a kosmetika. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 4, s. 9

²⁴⁵ Schneiderová, Milada. Po Prázdninách. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 8, s. 9

těle. I když neubýváte hned na váze, zpozorujete, že šaty jsou vám velké, že jste v pase víc probrané. (...) Některé dámy přijdou a tvrdí: „Cvičím doma denně, nic mi to nepomáhá, ani se nezapotím.“ Cvičím-li však s nimi v mém ústavu, jsou za půl hodiny zpocené a ubudou za hodinu 20-60 dkg. U mne ovšem musí každý pohyb přesně propracovat, snažte se i doma cvičiti s největší přesností a intenzitou čili vulgárněji řečeno: tempo, tempo, štvát se musíte! Vždyť sledujete všechny stejný cíl: své tělo potrainovat, udržet si je mladé, pružné a krásné.“²⁴⁶ Články nabádající čtenářky ke sportu jsou v *Ženě a její reformě* podobně energickou formou psané často – jejich cílem je přece jen probudit u žen snahu pro formování svého těla.

Témata a rubriky týkající se sportovních aktivit se proměňují cyklicky v průběhu roku a odrážejí změny ročních období. Proto je zejména v jarních měsících článků věnujících se pohybu a jeho přínosu více a apelují na čtenářky s větším důrazem než po zbytek roku. „Co jste dělaly v zimě, že jste v plavkách tak kulaté, že Vám nejkrásnější letní šaty nesluší? Ještě není ale pozdě; dohánějte rychle, co jste zmeškaly a cvičte poctivě svou ranní půlhodinku, ať jste v létě v plavkách pružné a štíhlé!“²⁴⁷

Cílem cvičení těla i pleti je tedy na základě předchozích ukázek pokud možno odstranit nebo alespoň eliminovat prvky, které nejsou hodnoceny z hlediska krásy (či zdraví) pozitivně.

²⁴⁶ Cvičte přesně, intenzivně. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2., č. 3, s. 7

²⁴⁷ Přijde léto. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2., č. 4, s. 5

5.4. Krása pohybu a postoje

Fyzická krása ženy podle zkoumaných magazínů nespočívá pouze v tělesných proporcích, ale rovněž je důležité, jak tělo působí v pohybu a jaký je jeho postoj.

„Krása spočívá také v ladných pohybech těla a v ladné chůzi, a to větší měrou, než se obyčejně soudí. I když má žena nejkrásnější obličej, nejsou-li její pohyby a chůze půvabné, ztrácí se její krása.“²⁴⁸ Podle článku časopisu *Žena a její reforma* je pohybový výraz pro hodnocení krásy natolik důležitý, že pokud nesplňuje určitá kritéria, může krásu zastínit. Jak je naznačeno, chůze má být *půvabná*, což poukazuje na charakteristiku spjatou v této době s představou ženskosti, jelikož podobný požadavek najdeme i v *Evě*: „Kdo jen trochu pečlivého pozorování věnuje chůzi, pozná, že pevná, ladná chůze záleží na určitém položení nohou, a na chůzi že závisí celé držení těla a vůbec postava člověka. Toto držení těla jest důležité nejen pro pěkný vzhled, ale hlavně pro zdraví dítěte, neboť při správném držení těla může i všecko ústrojí správně se vyvíjeti.“²⁴⁹ Jak autorka naznačuje, na chůzi je nutné zaměřit se už v útlém věku u dětí, aby se mohly jednotlivé části těla správně vyvíjet, jelikož chůze ovlivňuje celou postavu a to nejen z hlediska estetického, ale také zdravotního, která jsou i v tomto případě vzájemně komplementární. Proto článek dále ukazuje, jak přesně má *pevná* a *ladná* chůze vypadat: „Má-li krok plně odpovídati potřebám správného držení těla, musí noha při chůzi po rovné půdě nejprve našlápnouti na patu, pak opřít se o vnější okraj chodidla, na palec (...) taková chůze přirozeně vyžaduje semknutí pat a rozestoupení špiček asi v úhlu pětáctyřiceti stupňů. Jen při takovéto chůzi, kdy podstava těla jest dosti prostranná, může držení těla býti správné a ladné. Délka kroku při správné chůzi má se rovnati dvojnásobné délce chodidla. Příliš krátký krok vypadá nepěkně a činí dojem bojácnosti a malichernosti. Nepřiměřeně dlouhý krok opět činí chůzi kolébavou a prozrazuje nedbalost v pohybech.“²⁵⁰ Simerská nabízí v podstatě přesný návod, jak má být *ladná* chůze podporující zdravý vývoj těla prováděná, od nášlapu až po délku kroku. Důraz na správnou chůzi je navíc podpořen popisem jakési krátké typologie osobnosti podle stylu chůze, respektive jak člověk působí na okolí, pokud je jeho chůze nesprávná.

V *Moderní dívce* je ladnost pohybu nejvíce spojována s tancem, konkrétně s rytmikou, která jednotlivými cviky vede k žádoucí *grácii* pohybu. Cílem tohoto

²⁴⁸ Jaká jest ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 11

²⁴⁹ Simerská, A., Zdravé, krásné děti. *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 4., s. 121

²⁵⁰ Ibid.

specifického cvičení je si žádoucí pohyby osvojit, aby bylo jejich používání zautomatizováno a stalo se přirozeným. Právě obliba tanečních akademií je viděna jako důvod pro zvýšené nároky na pohyby ženy, které by měly být ladné a elegantní.²⁵¹

Podobně také podle *Ženy a její reformy* lze tyto pohyby získat sportem: „půvabu a krásy pohybů lze docílit dostatečným a systematickým pohybem a činností. Proto moderní dívka je poměrně krásnější, než žena předešlých generací.“²⁵² *Žena a její reforma*, coby časopis výrazně propagující sport, ho oslavuje pro jeho blahodárný účinek na tělesný vzhled. Žádoucí je konkrétně chůze „s hlavou vzpřímenou, nikoli sehnutou, ne s koleny skrčenými; chůze tato vyžádá si sice větší tělesné síly, ale je prospěšnější organismu.“²⁵³ Tím se vysvětluje důraz kladený v souvislosti s postojem a pohybem těla na sport. Správná chůze vyžaduje určitou fyzickou zdatnost. Postoj má být vzpřímený a s propnutými koleny. Tomu odpovídá také cvičení, které časopis uvádí jako účinný způsob odstranění špatného postoje: “Druhým cvičením srovnáme své zanedbané držení těla. Opřeme se rukama v toporném předklonu o postel nebo kliku a pérujeme lopatkami co nejnižše. Hlavu tlačíme stále nazad a prolamujeme též kolena dozadu. Po tomto cvičení vám zaručeně lépe bude slušet výstřih u vaší večerní toalety.“²⁵⁴

Popis správné chůze je v *Evě* velmi podobný, ale názor na současnou generaci je naopak rozdílný: „Nedávná móda naučila ženy kolébavé, ležérní *chůzi*. Svislá osa, jdoucí páteří, se při chůzi hadovitě prohýbá, kyčle jakoby se posunovala jedna po druhé. Jestliže na příklad podélná ozdoba toalety přiostrí tento dojem, působí chůze ženy velmi nevkusně. Při chůzi má být držení těla přímé, pevné, nenásilné. Zejména u mladých dívek shledáváme se s dosti častým typem chůze, kdy spodní část těla je silně vysunuta při chůzi vpřed, horní vzad. Takovéto poruše držení odnaučíme je hojným cvičením, rychlou, hbitou chůzí, vysokými podpatky.“²⁵⁵ Postava by měla v pohybu zůstat vzpřímená a jakákoliv odchylka, zde označovaná dokonce za *poruchu*, v podobě chůze kolébavé nebo nerovného postoje, si vyžaduje nápravu. K té nemusí sloužit pouze cvičení, ale jak je vidět také chůze na podpatcích. Důležité ale je, že správné chůzi je možné se naučit, což stvrzuje i další článek z *Evy*: „Krásná chůze, elegantní pohyby nejsou vždy majetkem těch největších krásek. Spíše naopak. Krásnou chůzi si však můžeme osvojit, dá se získati, nacvičiti. Jest

²⁵¹ Rythmika. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 3, s. 4

²⁵² Jaká jest ideální postava ženy? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 11

²⁵³ Morávek, A., Lékař ženě: O sportu žen. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 12

²⁵⁴ Dámy, nedávejte vinu švadleně. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 7

²⁵⁵ Kazil, J. Kosmetika všedního dne. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 9, s. 15

chvályhodné, že nová generace ženská má mnohem ladnější chůzi než měly jejich babičky. Jest to důsledek sportu a krátkých sukní. (...) Všimněte si, prosím, zohýbání kolen. Jak nepěkná jest chůze dámy, která neprohýbá kolena do přímky, nýbrž nechává je stále v mírném úhlu ohnuté. Kdyby věděla ta dáma, že tím ztrácí až 5 cm na své výšce tělesné, kdyby se mohla pozorovati v zrcadle, tu by si jistě přisvojila jiný způsob chůze. (...) Učte se a naučíte se poměrně brzo zapomínat na vrozené a získané nectnosti chůze, získáte na výšce, na kráse a zmizí ty druhy chůzí, které jsem raději nechtěl popisovati, tak jsou škaredé nebo směšné. (...) Osvojíme si ladnou přirozenou chůzi bez jakýchkoliv chyb a bez směšnosti.²⁵⁶ Nejprve si všimněme srovnání podle pohlaví – muž, který je podle autora obvykle více vystaven cílené fyzické aktivitě, má v důsledku toho lepší chůzi než žena, což tedy odpovídá předchozí ukázce v tom smyslu, že ženy musí vyvinout větší snahu, aby jejich chůze byla správná. I zde autor proto apeluje výhradně na ženy a argumentuje tím, že mají být vzorem krásy. Správnou chůzi je nutné si osvojit a zautomatizovat do takové míry, aby působila přirozeně, bez ohledu na to zda takovou pro jedince je. Vzpřímenost chůze, kterou uvedl časopis *Žena*, se jako žádoucí objevuje i zde, kde je spojována s tělesnou výškou. To může souviset s optickým dodáním dojmu štíhlejšího vzezření postavy, ke kterému odkazuje časopis i o několik let dříve: „Nikoliv poslední pro celkový zjev ženy je *držení těla*. Vlivem zaměstnání, tělesné tíže, cvičení či zanedbání určitých skupin svalových vytvoří se celkové tělesné držení. Od přímého až po zkroucené nalézáme řadu přechodů. Rozhodujícím je ovšem tvar kostry – pevného sloupu. Výživa rozhoduje pak tvarem měkkých částí.“²⁵⁷ Držení těla je opět důležité pouze pro vzhled ženy, přičemž jej ovlivňuje řada faktorů – jaké má zaměstnání, její tělesná váha, a pak samozřejmě zda cvičí; tělo přímé se může nahrbit, což není žádoucí. Na jiném místě tak Eva doporučuje například šerm, jehož základní postoj splňuje požadavek přímého držení těla s vypnutým hrudníkem, posiluje zádové svalstvo a postava se tak nehrbí.²⁵⁸

Osvojování si správného způsobu pohybu s sebou tak nese určitou míru sebedisciplíny: „Jedna věc však skoro vždy prozrazuje u žen nedostatek sebekázně a sebevlády, totiž že se kladou chodidla, někdy jen levé, poněkud dovnitř. To lze vysvětlit tím, že lidská kostra přirozeně stáčí kosti nohou dovnitř, a kosti rukou ven, čímž chodidla dovnitř se obracejí a dlaně ven.. (...) Člověk dospělý k tomuto přirozenému pohybu při chůzi vrací se při namáhavém stoupání do schodů neb do hor. Ženy mají přirozeně slabší

²⁵⁶ Singer, R., Umíte chodit? *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 18, s. 11

²⁵⁷ Kazil, J. Kosmetika všedního dne. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 9, s. 15

²⁵⁸ Fischer, B., Eva se zbraní *Eva: časopis moderní ženy*. 1929, R. 2, č. 7, s. 18

klouby nežli muži, a proto tento přirozený pohyb nesnadněji překonávají, spíše se mu poddávají. (...) Člověk může a má cvikem působiti na svoji chůzi, aby se stala ladnou a půvabnou. Mladí lidé snadně mohou to dokázati, aby všechny pohyby jejich byly půvabné, což zvláště u mladých dívek jest věcí velmi žádoucí.²⁵⁹ Chůze, během níž se chodidla stáčí přirozeně dovnitř, je nežádoucí a je nutné ji „přetvořit“, aby splňovala požadavek ladnosti a půvabu. Nedostatečná sebekázeň (zejména žen) ve snaze si takový pohyb osvojit je nahlížena jako slabost. Proto je podle Simerské důležité zaměřit se na chůzi v mládí, kdy je její přizpůsobení vyžadované normě snazší a požadavek celkového půvabu pohybů nejvíce vyžadován. Žena, jejíž chůze takovému požadavku vyhovuje, je pak z estetického hlediska viděna jako krásnější a hodná obdivu – přestože se tak správná chůze týká obou pohlaví, u žen je na její osvojení kladen podstatně silnější důraz, který je zde vysvětlován tím, že žena musí vyvinout větší míru sebeovládání a navíc se u ní od chůze a postoje odvíjí celkové hodnocení krásy.

Správné držení těla ovšem není předkládáno pouze za účelem dotvoření krásného vzhledu, jak ukazuje článek v *Ženě*, věnující se ortopedii: „Redakce požádala plzeňského pracovníka v oboru ortopedie, MUDra D. Polívku, o článek z tohoto odvětví medicíny, ježto nynější doba, respektující kult tělesné dokonalosti, plně chápe důležitost a blahodárnou činnost této vědy. (...) orthopedie, která se obírá léčením nemocí a vad soustavy pohybové, to jest všech ústrojí, která slouží držení a pohybu těla. (...) Jestliže je znetvoření a poškození anebo ztráta funkce hrubší povahy, takže snižuje u dospělého pracovní schopnost, nebo činí u dítěte školení obvyklou cestou nemožným, říkáme tomu stavu zmrzačení. Znamená tedy zmrzačení nejen trvalé poškození nositele po stránce zdravotní, ale i po stránce sociálně hospodářské.“²⁶⁰ Zvyšující se nároky na tělesnou dokonalost, o které se v článku píše, nesouvisí tedy pouze s estetikou a dokonce ani výhradně se zdravím, ale požadavek dobrého postoje a pohybu těla se zde týká především výkonnosti těla a jeho důležitosti pro hospodářský vývoj. Cílem je tedy „vycvičit“ tělo krásné, zdravé a schopné práce.

Pro dosažení správného postoje nemusí být využívány pouze cvičení, ale v magazínu *Eva* najdeme zmínku také o podpurném břišním pásu, který napomáhá držení těla se zastrčeným břichem, rovnými rameny a celkově postojem pevného, vzpřímeného, který je

²⁵⁹ Simerská, Volné kapitoly o slušnosti *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 7-8, s. 250-251

²⁶⁰ Polívka, Orthopedie. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 11

postaven vedle postoje ledabylého, který se vyznačuje naopak břichem vystrčeným a nahrbenou horní polovinou těla, zejména rameny.²⁶¹

Vedle rad, jak má žena chodit a jaké má být její držení těla, se Eva zabývá také dalšími tělesnými projevy a chováním, kterým lze půvabu docílit: „Kdo chce činiti nárok, aby chování jeho mohlo býti nazváno půvabným, musí dbáti i na zdánlivě nepatrné maličkosti. Sedá-li, nesmí zapadnouti celou vahou těla do křesla, nesmí nohou křížem překládati, zbytečně vpřed se nakláněti, nohy dovnitř obracet. Člověk půvabně se chovající, nikdy zbytečně nehřmotní, nesměje se hlasitě a nuceně, ale tiše a vlídně, jen když má k tomu skutečnou příčinu. Hlučný smích vytváří nepůvabnou vrásku kolem úst. Kdo se směje nevhodně, činí dojem člověka přihlouplého nebo nepřičetného. Mladí lidé často jednají právě naopak. Jako vítr a bouře vpadnou do společnosti, hlasitě se smějí, nesnesitelně štěbetají třebas o ničem, a všude vyvolávají jen neklid a zmatek, což zajisté není půvabné.“²⁶² Přestože to není z této ukázky patrné, článek je orientovaný výhradně na ženy a zejména pak mladé dívky, které ve svých způsobech podle autorky nemají ještě zcela osvojené půvabné způsoby. *Půvab* na základě článku spočívá zejména v míře projevu, proto je tak zavrhován hlasitý smích a naopak kladně je hodnocené tišší, klidné vyjadřování. Stejně tak pohyby jsou jemné a jaksi nenucené – žena si sedá pomalu a volně, nekříží nohy. Genderové normy chování jsou zde tak přímo propojeny s tělem.

²⁶¹ St. J. Pod přiléhavé šaty. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 8, s. 13

²⁶² Simerská, Volné kapitoly o slušnosti *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 7-8, s. 250-251

5.5. Kulturní modifikace těla

Abych završila výčet aspektů, na jejichž základě je krása ženy hodnocena, je nutné zaměřit se také na způsoby vnějšího zkrášlování. Jak jsem již avizovala v úvodní části této práce, řadím sem oblékání, kosmetiku a také úpravu vlasů. Jedná se tedy o soubor praktik, které pomáhají dotvořit celkový vzhled, aniž by docházelo k přetváření těla samotného, jako tomu bylo v případě fyzických aktivit, které jej měly za cíl formovat do podoby ideálu.

„Přirozená a dokonalá krása člověka nikdy nestačila a nestačí. Od pravěku již a všude na všech částech zeměkoule člověk hledal prostředky k ozdobování svého těla a řada dnešních ozdob naší ženy, jimiž chce svoji přirozenou krásu zvýšiti, je jen památkou na primitivní doby člověka.“²⁶³ Podle časopisu *Eva*, z něhož je tato ukázka, je krásu zvyšovat zcela nutné. Zkrášlování je zde opět prezentováno jako přirozený a samozřejmý způsob jednání ženy a navíc zcela nekriticky. Podle autora je tomu tak od počátku lidstva a všude na světě, v čemž lze spatřovat určitou strategii, jak daný jev esencializovat. Funkce využití tohoto argumentu spočívá v potvrzení a ještě většímu ukotvení stereotypu, že ženy se o sebe pečují, zajímá je jejich vzhled a chtějí být krásné.

Ve stejném smyslu vyznívá rovněž článek z *Ženy a její reformy*, věnující se problematice dospívání dívek a dávající rady matkám, jak se k dcerám, které se začínají o módu a kosmetiku zajímat, chovat. Matky by měly podle autorky dcery usměrňovat v jejich výběru, ale rozhodně neužívat přímé zákazy. Autorka zde doslovně uvádí: „Není snadné chtít, abyste se přizpůsobila dceřině vkusu, vím to. Také se bojíte, že kdybyste teď povolila, že si Vás později osedlá. Vše šmahem povolit nemusíte, ale vše zamítnout také ne. Trochu té parádivosti odpusťte, vždyť je to dcera Evina a chce se líbit.“²⁶⁴ Už jen proto, že se jedná o dívku, je dceři přisuzováno, že se *chce* líbit, a tento zájem je viděn jako zcela samozřejmý.

Móda či kosmetika a úprava zevnějšku však nemusí být vždy časopisy nahlížené jako pouhé zkrášlování, což ukazuje například článek *Moderní dívky* věnující se manikúře. „Ačkoliv pěstění těla jest staré zrovna tak jako člověk a civilisace, ještě do nedávna bylo považováno za marnotratnost, kterou si mohly pouze vyšší kruhy dovoliti, ovládlo však pole všeobecně a to nejen ze stanoviska krasocitného, nýbrž ponejvíce ze stránky

²⁶³ Brejnik, S.V., Od dědictví barbarů ke gentlemanství. *Eva: časopis moderní ženy*. 1928, R. 1, č. 12, s. 19

²⁶⁴ Š., Nina. Žába – pulec – co to je? *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 5, s. 9

hygienické. A tak sledujeme se s racionálním pěstěním jednotlivých částí těla, t. j. masáží obličej (pěstění krásy, kosmetika) vlasů, zubů, nehtů (manicura, pedicura) a těla vůbec (gymnastika, rytmika), což všechno se stránky hygienické je pro zlepšení a udržení lidského zdraví velice nutné.²⁶⁵ Tento text nejrůznější způsoby zkrášlování obhajuje a využívá přitom argumentace, že byly využívány již hluboko v minulosti a nejde tak o nic nového. V současnosti (resp. v době, kdy daný časopis vycházel) však už není a nemůže být snaha žen o sebe takovými způsoby pečovat nahlížena negativně a to zejména z toho důvodu, že tím podporují své zdraví. Taková péče o tělo zcela vyhovuje dobovým požadavkům hygieny – autor článku za tímto účelem využívá slova *racionální* péče o tělo, které je v této době spojováno se zodpovědností za vlastní zdraví z hlediska životního stylu (často tento výraz používají také dobové texty o výživě nebo cvičení). Ideologie zdraví je tímto způsobem využíváno jako legitimizace péče ženy o sebe samu.

Z těchto důvodů jsou ženy vybízeny, aby se svému vzhledu (a zdraví) prostřednictvím důkladného výběru oděvu, péče o tvář, ruce i vlasy věnovaly. Oddíly v rámci této kapitoly jsem se rozhodla rozčlenit podle oblastí, na které se časopisy z hlediska vnějších úprav těla nejvíce zaměřují a to oděv, kosmetika a účesy. Magazín *Žena a její reforma* a stejně tak *Eva* nabízí čtenářkám rubriky věnované odděleně kosmetice a módě. *Moderní dívka*, ačkoliv těmto tématům specifickou sekci časopisu nevymezuje, nabízí rovněž řadu článků, které se jimi zabývají.

5.5.1. Oděv

Téma módy je nejvíce zastoupeno v časopise *Eva*, který mu po celé zkoumané období věnoval vždy značnou část článků, v průměru přibližně jednu čtvrtinu čísla v každém vydání. Velmi patrný je v tomto ohledu vliv francouzských magazínů a francouzské módní scény obecně. Jednak tím, že jsou zde nabízené šaty stříhů podle pařížských módních domů, ale najdeme zde také několik komentářů a článků od významných francouzských návrhářů dané doby, jakými byl Molyneux, Paul Poiret nebo Jean Patou. Stereotyp, že se žena zajímá o módu, se v tomto magazínu projevuje i přes jeho částečně emancipační zaměření relativně silně: „Být dobře oblečena považuji za jednu z nejdůležitějších věcí v životě ženy. Vědomí, že vypadáte dobře, že vám to sluší, dodává

²⁶⁵ Manikura. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1., s. 18

klidu a sebejistoty ve vystupování.“²⁶⁶ V charakteristice ženy se vzhled objevuje na prvním místě. Ačkoliv autorka uvádí, že cítí-li se žena dobře oblečená, zvyšuje se její sebevědomí, což je žádoucí, je podle mě důležité uvědomit si, že si jej má zvýšit prostřednictvím vzhledu, na který jsou však kladeny vysoké nároky.

Stejně tak i v časopise *Moderní dívka* je módě věnován značný prostor. Na ženu je naléháno, aby se o módu zajímala, což je patrné také z hlediska jazyka, jakým jsou články psané – móda může být personifikována a „velet“ ženám, jak se mají oblékat.²⁶⁷ Tímto způsobem je tlak na ženy, aby o sebe pečovaly, ještě zesílen. Zájem o odívání je podobně jako v případě *Evy* viděn jako vlastnost, která je pro všechny ženy společná a za tím účelem se o ní píše jako o čemsi zcela samozřejmém: „K malým, vždy znovu povzbuzujícím a oživujícím radostem patří u nás žen – oblékání. Rozumíme-li tomu dobře, je pramenem, který se změní ve veliký proud životní síly, neboť cítiti se dobře oblečenou je pocit, jehož moc vyzařuje dále, nežli by mnohý uvěřil. Zajímavý je pohled na ženu, která je se svým zevnějškem spokojena. Její obličej ukazuje veselé napětí, její oči září a údy pohybují se hravě a lehce. Má-li ukázat nožku, pohnout rukou, může tak učiniti nenuceně, neboť její noha je pečlivě obutá a její ruka s láskou pěstovaná.“²⁶⁸ Oděv je popisován jako zdroj radosti a do značné míry také sebevědomí ženy, které jej nosí. Ženy jsou však současně nabádány, aby tuto „radost“ z šatů nedávaly příliš najevo, jak uvádí pokračování článku. Článek tak podle mého názoru nevypovídá ani tolik o vzhledu jako spíše o vlastnostech, které se pojí k představě o ideální ženě, a v tomto konkrétním případě jsou jimi skromnost a pokora. Odpovídá to předpokladu, který o ideálu krásy vyslovila Naomi Wolf, že jsou skrze požadavky ohledně vzhledu předávány také požadavky týkající se chování, které se od žen očekává.²⁶⁹

V měsíčníku *Žena a její reforma*, jsou články o odívání naopak zastoupeny velmi sporadicky. Obvykle mají podobu pouze krátkých komentářů a věnují se především oděvu pro sport, což koresponduje se zájmem o fyzické aktivity, který se v tomto magazínu objevuje nejvýrazněji ze zmíněných titulů. Od nejnovějších trendů v odívání je čtenářka odrazována z důvodu, aby nebudila přílišnou pozornost okolí „Tak prosím, malou upřímnou radu či připomínku, chceš-li: Žádnou poslední extravaganci módy. Draho ji

²⁶⁶ Burianová, Anketá. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R.3, č. 5, s. 13

²⁶⁷ Módní přehled. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1, s. 7

²⁶⁸ Žena a moda. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 5-6, s. 53

²⁶⁹ Wolf, 2000: s. 15

zaplatíš a na nic se opravdu nedá v tomto světě nepředvídaných náhod přísahat. Možná, že se zrovna neujmeme. A těch útrapně výsměšných pohledů pak! To si přece chceš ušetřit, že?²⁷⁰ Text se vyslovuje přímo proti nejnovějším trendům a nabádá ke střídmemu oděvu, spíše nevýraznému, což může mít podobně jako v *Moderní dívce* souvislost s jistým požadavkem skromnosti. Čtenářky jsou rovněž vyzývány k tomu, aby za šaty příliš neutrácely, v čemž bychom mohli vidět přesah do stereotypní představy ženy coby hospodyňky, která dobře hospodaří s rodinnými financemi. Jiné texty tohoto periodika doporučují čtenářkám, aby si pořizovaly méně kousků, které ale mezi sebou budou moci kombinovat.²⁷¹ Tomu odpovídají také reklamy nabízející nikoliv hotové šaty, ale stříhy a látky, z nichž si mohla žena šaty vlastnoručně ušít (opět se tedy projevuje vlastnost spojená s představou dobré hospodyně, a to i přesto, že časopis lze na základě některých článků považovat za emancipačně orientovaný), čímž se pro nakupující výrazně snížila pořizovací cena.²⁷² Na této ukázce je také zřetelně patrné využití tzv. „syntetické personalizace“, tedy přímého oslovení modelové čtenářky, čímž se navodí vztah s recipientkou textu (vedle první osoby je zde ještě použito singuláru, čímž je sdělení cíleno ještě konkrétněji) a tím se podle některých odborníků posílí účinek předávaného sdělení.

Rozdílné přístupy časopisů k tématu oděvní módy také napovídají, jaký má žena k módě zaujímat postoj a za jakým účelem má své šaty vybírat. Časopisy se shodují, že při volbě oděvu je důležitá sebekritika a magazín *Eva* například čtenářkám v tomto ohledu radí: „Chcete-li se na sebe podívatí hodně kriticky, pozorujte se v třídiálním zrcadle. Nepozorujte pouze obraz stojící vám tváří v tvář, nýbrž také ony, které vám vrací z troj – i ze čtyřnásobené plochy zrcadla. Pak snad, uvidíte objektivně, a tento obraz bude vám naprosto nový. Právě tak nemilosrdně, jak odsuzujete nedostatky jiných žen, posuzujte (...) všechny vady, které náhle odkryjete na své vlastní rozkošné osobě.“²⁷³ Kritický postoj k sobě samotné je významným zdrojem sebedisciplinační praxe. Ženy jsou tímto způsobem nabádány, aby na sobě hledaly nedostatky, kritizovaly se a v podstatě se sebou nebyly spokojené. Je tím v nich vzbuzen pocit nedokonalosti, což vidím jako součást určité strategie těchto magazínů spočívající v prvotním upozornění čtenářek na jejich nedostatky v porovnání s ideálem, aby mohly následně nabídnout způsob, jakým nedokonalost odstranit nebo zakrýt.

²⁷⁰ Jak se dělá elegance. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 2, s. 8

²⁷¹ Víte že: Praktičnost moderní ženy. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 4, s. 7

²⁷² *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 6

²⁷³ Více kritiky, milostivá paní!. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 4, č. 1, s. 14

Právě zakrytí nedokonalostí fyzického vzhledu je v *Evě* jednou z nejčastěji se objevujících funkcí, kterou může oděv plnit. „Tam, kde některý tělesný tvar vytvořil se neproporcionálně (široké boky, úzká ramena, silné paže, široké ruce a pod.), nebudeme vadu zdůrazňovati. U širokých boků tedy nikdy přiléhavý šat, naopak volný v horní polovině, u širokých rukou nikdy krátké rukavice. Otlé ruce neodkrýváme po ramena, silné nohy zakrýváme dlouhým šatem. Stopy po prodělaných nemocech či úrazech, jizvy po spáleninách, ranách zakryjeme jednak vhodnou volbou šatu, jednak šatem splývavým dlouhým.“²⁷⁴ V této ukázce je patrný vliv kultu štíhlosti, jelikož autor radí k zakrytí těch partií, které mu neodpovídají, a opět se projevuje také kategorie zdraví, která s krásným zevnějškem v magazínech úzce souvisí, jak jsme již viděli výše. Postava má tedy za přispění výběru vhodného šatu vypadat štíhle a zdravě. Jednou z možností jak docílit štíhlejší postavy je pomocí spodního prádla, konkrétně různých typů korzetů a břišních pásů: „Z pasů lze za nejzdravější pokládati celogumový. I přes to, že snad se tím nedocílí tentýž efekt jako u pasu látkového, nelze přehlédnout jeho zdravotní význam pro ženu poněvadž jedině dovede vésti ku správné poloze těla. (...) Uvážíme-li, že i ty nejhezčí toalety ztrácejí půvab, nemá-li tělo dokonale ladný tvar, nabývá zde pas plné účelnosti.“²⁷⁵ Této součásti oděvu je přikládáno hned několik funkcí: formuje postavu, vede ji k pohybu či postoji, který je považován za správný (či spíše zdravý) a celkově může zvýšit fyzickou krásu.

Moderní dívka na rozdíl od *Evy* nabízí modely takřka výhradně přímo pro štíhlé ženy: „Sukně kostýmů, jakož i pláště jsou nyní velmi krátké; taktéž i šaty. Móda připouští sice 30 čísel od země, ale to sluší jen postavám štíhlým nebo velkým. Postavy malé a silné vypadají strašně.“²⁷⁶ V jiném článku tohoto magazínu se zase dočteme: „Nejnápadnější značka nynější módy, totiž rovná a štíhlá linie, je jako stvořená pro většinu dnešních štíhlých žen, kdy rovné a volně spadající šaty jsou překrásným rámcem této štíhlosti.“²⁷⁷ Oba články jsou orientované výhradně oněm štíhlým ženám a nenajdeme u nich, jaké šaty se hodí pro ženy silnější nebo menší postavy, a ty jsou tak znevýhodněny. V tomto případě je podle mě nutné si uvědomit, že *Moderní dívka* vycházela v době, kdy byl kult štíhlosti v rámci zkoumaného období prosazován nejsilněji. Přesto však i v *Evě* najdeme popisy

²⁷⁴ Kazil, J. Kosmetika všedního dne. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 9, s. 15

²⁷⁵ Hadravová, Eva. Význam a nutnost ženského pasu. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 3, č. 2, s. 9

²⁷⁶ Modní přehled. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1, s. 7

²⁷⁷ Žena a móda. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 5-6, s. 53

francouzských střihů s poznámkami, že jsou vhodné pro štíhlé postavy: „Chanel jest nejoblíbenějším domem. (...) Zde vládne jednoduchost střihů, určených většinou štíhlým postavám.“²⁷⁸ Nebo zde: „Nejnovější, dosud nezavedený střih večerních šatů. Je to střih princessový, bez pasu, hodící se jen velmi štíhlým postavám.“²⁷⁹

Při výběru oděvu jsou ženy limitovány nejen svou postavou, ale také věkem: „Muž i žena – oba mají opatrovati svoji svěžest s rozumem a kriticky. Kratičké sukně na příliš sestárlé ženě a mladický oblek na starci působí nejen komicky, ale vzbuzují útrpnost s pošetilostí stáří.“²⁸⁰ Jak je patrné, omezení je v tomto případě kladeno nejen na ženu, ale výjimečně také na muže, přičemž v obou případech je směřován na starší osoby, které jsou z hlediska volby oděvu svým věkem značně omezeny (konkrétní příklady i bližší vymezení věku však článek bohužel postrádá). Věku je podřízena také barevnost šatů, jak ukazuje článek v *Moderní dívce*, který uvádí, že zvláště mladé ženě budou slušet šaty světlejších barev, zatímco o tom, co sluší ostatním věkovým kategoriím, magazín nevyovídá, ale lze se domnívat, že starším ženám naopak světlé barvy doporučovány nebudou. Skutečnost, že se výpověď omezuje pouze na mladé ženy, vychází dle mého názoru opět především z úzkého vymezení skupiny modelových čtenářek, které jsou mladé a neprovdané.

Eva rovněž uvádí, že světlé barvy jsou vhodné spíše pro mladší dívky, ale již neopomíjí starší ženy. V krátkém článku věnovaném výběru vhodných šatů do tanečních se uvádí: „Mají-li se dnešní maminky lišit od svých dcer, které doprovázejí do tanečních hodin, musí se obléknouti tmavě a nenápadně, protože barvou a nenápadností odlišuje se dnes v obleku věk. Nemusejí se přitom svým oblekem dělat starší, než jsou.“²⁸¹ To že magazíny dávají z hlediska barevnosti a střihu, větší volnost ve výběru mladým dívkám a neprovdaným ženám může být podle mého názoru dáno dalším účelem, za kterým jsou šaty vybírány a to, aby působily na muže, což navíc magazín *Moderní dívka* za jedno z hlavních východisek pro výběr oděvu dívek a žen.²⁸²

Barvě šatů je v časopisech věnovaná velká pozornost. Podle magazínu *Eva* je ji nutné vedle věku přizpůsobit také typu postavy, přičemž o světlých barvách uvádí, že rozšiřují a proto nejsou vhodné zejména pro silnější postavy. V jednom z článků *Evy* jistý vědec na

²⁷⁸ Podzimní přehlídka předních pařížských modelových domů. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 23 č. 1 s. 11

²⁷⁹ *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 17

²⁸⁰ Macháčková, L., Estetika v manželství. *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 4, s. 1

²⁸¹ Mladé maminky dělají gardedámy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 22, s. 17

²⁸² Jaký oděv sluší dívce nejlépe a poutá nejvíce pozornost mužů. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1, s. 8

základě optiky vysvětluje, podle čeho se barvy doporučované různým typům postavy vybírají: „Věda může prokázat módě dobré služby. Jen se jí včas zeptat. Tak by mohla věda fyziologické optiky dát dobré rady při volbě barev a udat, které barvy mají nosit malí a které velcí lidé. Vysvětluje, proč černě oblečená osoba vypadá štíhlejší, než tatáž osoba v bílém.“²⁸³ Postava vědce zde slouží jako autorita, která má potvrdit pravidla, která časopis ve svých módních článcích čtenářkám předává, čímž ženy podněcuje k jejich převzetí.

Dočteme se rovněž, že barvu oděvu je nutné přizpůsobit také barvě pleti, vlasů a očí, což velmi detailně popisuje článek „Jak se volí a sestavují barvy“ v *Moderní dívka*: „Jste-li bledé v obličeji, nevolte v žádném případě barvu zelenou nebo žlutou, vůbec žádné bledé odstíny, spíše tmavé barvy. (...) Ženy tmavých očí (hnědých) mohou voliti látku barvy hnědé, od nejsvětějšího do nejtmašího odstínu. Ony jsou to, které mohou jedině s prospěchem nositi barvu fialovou, ale, je-li jejich pleť tmavá, nemají nikdy nositi barvu růžovou nebo jasně modrou, kdežto zeleň mořská jim báječně sluší, dodává pleti pěkného olivového nádechu. Největší výběr mají ženy modrých očí, které vyjma barvy hnědé, mohou všechny ostatní s nejlepším výsledkem voliti. Je-li vlas světlý, tvoří barvy jasné a syté obzvláště pěkný obraz, kdežto tmavší vlasy souhlasí spíše se světlými barvami.“²⁸⁴ Takřka každá žena je tímto způsobem konfrontována se vzorem, se kterým se má srovnávat. Na této ukázce je však zajímavé, že i přes tento výčet rozličných barev, které mohou podle časopisu ženy podle odstínu svých vlasů, očí a pleti volit jsou ve většině článků nabádány spíše ke „střídmosti“. V případě oděvu na den by ženy bez ohledu na svůj věk neměly volit příliš výrazné barvy ani střihy, na čemž se *Eva* i *Moderní dívka* shodují. Tato jednoduchost je často spojována s „elegancí“, což je současně vlastnost, která je u žen považována v těchto časopisech v souvislosti s oblékáním za žádoucí.

V případě *Evy* je však patrný určitý rozpor v tom, že na jedné straně najdeme články, které jsou psány samotnými návrháři z Paříže, kteří prohlašují, jak je ve volbě oděvu nutná neustálá inovace, experimentování s barvami i střihy, což je případ například Paula Poireta v článku, který má navíc sám nadpis „Elegance“.²⁸⁵ Přitom se ovšem v jiných článkách tohoto periodika dočteme, že elegance spočívá spíše v umírněnosti barev, střihů i materiálů. Tato protichůdnost je patrná nejvíce z rozsáhlé ankety, při které se redakce ptala

²⁸³ Fraser-Harris. Věda a hygiena módy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 6, s. 16

²⁸⁴ Jak se volí a sestavují barvy. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 3, s. 32

²⁸⁵ Poiret, Paul. Elegance *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 12

významných českých žen, jakými byly například Hana Kučerová-Záveská, Františka Plamínková, Běla Friedlándrová nebo Milča Mayerová. V samotném námětu této ankety se tak projevuje generově stereotypní představa, jelikož magazín předpokládá, že se dotázané ženy o módu zajímají. Podle slov magazínu se tato anketa setkala u čtenářek s velkým zájmem, a proto byla otisknuta na pokračování v několika číslech z roku 1930. Z odpovědí respondentek vyplývá, že šaty nemusejí být podle poslední pařížské módy, ale důležitá je zejména jejich praktičnost. Dotázané ženy se ve svých odpovědích často shodují v tvrzení, že se o módu příliš nezajímají, ale sledují na šatech jejich kvalitu. V oblíbě je mezi dotázanými zejména anglický kostým a jejich vkus lze na základě popisů jejich garderoby považovat za střidmý, barevně umírněný, ale přesto vždy pečlivě upravený, tedy čistý, vyžehlený.²⁸⁶ Právě v praktičnosti oděvu, kterou tento magazín místy podporuje je patrný určitý vliv emancipace žen, jak dokládá článek Stanislavy Jílovské: „Krásně se to povídá a píše o nejnovějších výmyslech módy, o šatech vycházkových, odpoledních, malých večerních, velkých večerních, o přehozech a pláštích – v praxi přece jen vypadá šatník ženy trochu jinak. Většina mladých žen dnes pracuje skoro celý den, a k práci je třeba se obléci účelně a prakticky. A protože v pracovním obleku tráví žena většinu dne, musí její šatník obsahovat předně praktické pracovní obleky.“²⁸⁷ Najít můžeme i texty vysloveně kritické k módním návrhům: „Zdá se, že čím je móda výstřednější a nevkusnější, tím že jsou ženy rozumnější v jejím praktickém použití. Tedy se někde v Paříži vymyslí docela nové módní zákony, módní časopisy vzbudí poplach svými předzvěstmi, referáty a obrázky a kreslené návrhy požadují od žen, aby změnily nejen oblek, ale i proporce těla, nejen klobouk a účes, ale i obličej – a kde jsou pak ve skutečnosti všechny ty módní výstřední panenky z Vogue nebo od Drydena? Zůstávají z devadesáti procent jen na papíře.“²⁸⁸ Skutečnost, že ve čtrnáctideníku *Eva* najdeme na jedné straně články o vysoké francouzské módě a na druhé jsou ženy vedeny k výběru oděvu, který je v první řadě praktický a vhodný pro jejich zaměstnání, podle mého názoru vypovídá o tom, pro jakou skupinu žen byl tento časopis určen. Jednalo se o ženy výdělečně činné, vzdělané, ovšem rovněž se zájmem o módu. Ačkoliv se tedy jedná o magazín pro čtenářky do určité míry

²⁸⁶ Srov.: Anketa. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 23 č. 1 s. 10. Nebo. Anketa *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 4, s. 14. Nebo. Anketa. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 7, s. 19. Nebo. Anketa. *Eva: časopis moderní ženy*. 1931, R. 3, č. 10, s. 13

²⁸⁷ Jílovská, Do práce. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 7, s. 12

²⁸⁸ Jílovská, Chvála a hana nové módy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 13, s. 10-11

emancipované, některé stereotypní představy o charakteristikách a zájmech žen v tomto magazínu přetrvávají, což je v případě tématu módy evidentní.²⁸⁹

V souvislosti s tím si dovolím krátce zmínit také oděv, který není v magazínech české produkce ani v průběhu 30. let ještě pro běžné nošení mimo sportovní aktivity běžný, a to jsou kalhoty, o kterých se zmiňují ze všech výtisků, které byly podrobeny analýze pouze dva články v magazínu *Eva* a oba jsou k tomuto kusu oděvu značně kritické. „Odjakživa je ženský oblek z přání líbit se muži. A ať to vyvolávaly různé formy ženské ješitnosti cokoli, vždycky tato složka nejvíce ovlivňovala oblek, před sty, dvěma sty a před tisíci lety. Přes svou nově získanou svobodu a svou větší aktivitu ve světových záležitostech nezměnila žena nic na své roli v tomto směru, a také na ní nic měnit nechce. Nese roli krásy světa, a kdyby se musila této role zříci, zbyl by jí jen chaos. Před léty řekl Poiret v zoufalství nad moderními tendencemi, že budou ženy jednou nosit kalhoty. Tento den nikdy nepřijde, i když jistě bude stále více vystupovati praktický směr moderního obleku. (...) Neboť i když žena zasahuje stále více do panství mužova, není to ještě důvodem k tomu, že ztrácí svou ženskost.“²⁹⁰ Článek z pera francouzského návrháře Molyneuxe je ukázkovým příkladem, jakým jsou stereotypní představy o ženách reprodukovány v magazínu, který se v jiných svých textech vyslovuje současně ve prospěch emancipace žen. V ukázce je žena prezentována coby hlavní představitelka krásy, nebo použijeme-li Lipovetského slova, představitelka „krásného pohlaví“. Čtenářce je sdělován účel, kterému volbu oděvu podřizuje, a je jí zalíbení se muži, čímž je žena do značné míry opět vystavena objektivizaci. Autor argumentuje tím, že tomu tak navíc bylo takřka odjakživa a není důvodu to měnit, protože by to způsobilo nerovnováhu mezi pohlavími. Ideologie separovaných sfér je zde tak zcela zřetelně přítomná stejně jako snaha ji esencionalizovat. Role ženy je v článku omezena na objekt zájmu muže, na kterém je hodnocen pouze a výhradně vzhled. Podobně, ačkoliv méně radikálně, vyznívá druhý článek zmiňující kalhotovou módu, tentokrát v souvislosti s Marlene Dietrichovou: „Mužská móda, ztvárněná v Hollywoodu paní Marlene Dietrichovou, se objevila v Budapešti, kde na Korse budilo velkou pozornost několik mladých žen, které místo dámských rób měly na sobě kalhoty. (...) Nikdo nebude pochybovati o nevyrovnatelné

²⁸⁹ Všimněme si také, že Stanislava Jílovská, která je autorkou zmíněného článku, poukazuje na magazín *Vogue*. Ačkoliv se zde od něj do značné míry distancuje, skutečnost že jej v textu nijak blíže necharakterizuje, naznačuje, že čtenářky časopisu o něm patrně měly obecné povědomí. Rovněž to může vypovídat o vlivu modelu amerických magazínů pro ženu na produkci tohoto žánru v českém prostředí.

²⁹⁰ Molyneux. Oblek budoucnosti. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 21, s. 19

eleganci, s níž nosí paní Marlene Dietrichová frak a cylindr. Není-liž však záhodno strachovati se těch, kdož ji chtějí napodobiti? (...) Tato svoboda v oblékání, která je skutečným znakem ženské revoluce, není jediným výbojem nového silného pohlaví. (...) Zmatek mezi obojím pohlavím je již tak hluboký, že jsme velmi udiveni, že žena má opravdu ještě ženskou hlavu.²⁹¹ Kalhoty jsou zde přímo označeny za „mužskou módu“, která je sice viděna jako elegantní v rámci uměleckého představení na Marlene Dietrich, nicméně v běžném každodenním životě ženy pro autora článku nemá místo a narušuje rozlišení tradičních rolí muže a ženy, což je nežádoucí. Je patrné, že prostřednictvím módy mohou časopisy vyjadřovat stereotypní představy o vzhledu ženy, ale také o jejím postavení ve společnosti.

Zatímco časopis *Žena a její reforma* téma módy příliš výrazně do svého obsahu nezařazuje a zabývá se především vhodným oblečením pro sportovní aktivitu žen (nepodílí se tak na stereotypu, že móda je jedním z hlavních zájmů ženy), zbývající magazíny nabízely ženám různé články věnované právě módě. *Moderní dívka* vidí účel oděvu především v zapůsobení na protějšek opačného pohlaví, *Eva* prostřednictvím článků o módě na jedné straně přebírá a reprodukuje stereotypní představy o vzhledu ženy, ale současně najdeme i odkazy k proměnám šatů pod vlivem emancipace.

5.5.2. Kosmetika

Následující podkapitola je věnovaná souhrnně tématu kosmetiky, pod kterou pro potřeby této práce zahrnuji veškeré způsoby péče o tělo, zejména pak o tvář, jelikož kosmetické produkty jsou v této době určené především pro pleť.²⁹²

V dobových magazínech ovšem najdeme zřetelné rozlišení mezi tzv. „pěstěním“ pleti a jejím „krášlením“. *Moderní dívka* rozdíl shrnuje následovně: „Pěstěním pleti neznamená se také snad malování a líčení, to žádným pěstěním není, nýbrž doplňováním a krytím vad a nedostatků krásy. Nazveme je jednoduše krášlením. Pěstění rozumí se pouze uchování stále svěží pleti, zabránění různých vad a chorob, které v pozdějších letech vedou ku nemilým příznakům.“²⁹³ Z tohoto popisu je patrné, že zatímco „krášlení“ pleti se týká především použití dekorativní kosmetiky a je k němu zde zaujímaný takřka kritický postoj,

²⁹¹ Davis, André. *Móda „Marlene Dietrichová“*. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 16., s. 16

²⁹² Pojmem pleť je v magazínech označována výhradně pokožka obličeje.

²⁹³ Pěstění pleti. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 2., s. 19

„pěstění“ pleti je jakousi základní péčí o pleť, která má zajistit především její čistotu a zdraví. Kategorie zdraví je v tomto případě opět kladena na první místo, což je patrné také v případě zbývajících magazínů. *Žena a její reforma* dokonce čtenářkám poskytuje konkrétní návod, jak pravidelně postupovat při čištění obličeje, které je nedílným předpokladem zdravé pleti: „Je velkou chybou umývat obličej zastaralým způsobem, poněvadž současně s veškerou nečistotou smývá se i vrstvička tuku, kterou každá pleť vylučuje ku ochraně své. Správné pěstění obličeje však je: Ráno omyjte obličej kouskem vaty namočeným v kosmetickém mléce. Tím se pleť dokonale čistí, desinfikuje a zbývající vrstvička tuku obsaženého v kosm. mléce Lait La Belle nejen že ochrání pleť před vnějšími vlivy, ale také je nejlepším podkladem pod pudr. (...) Lait La Belle je mladé pleti skýtá stálou ochranu a uvadlé po pravidelném používání vrací svěžest a mládí.“²⁹⁴ Tato ukázka je pro rubriky věnované kosmetice typická v několika ohledech. Článek je psaný lékařem, což zajišťuje míru autority, která má přesvědčit čtenářky o postupu, který uvádí. Autor uvádí, jaký způsob mytí obličeje není správný (použití mýdla, pozn.), aby mohl představit lepší a „správný“ způsob, který zajišťuje udržení ideálu mladistvé a zdravé pleti. Článek v sobě obsahuje reklamu na konkrétní produkt, který je čtenářkám nabízen a je proto pravděpodobné, že byl psán na objednávku výrobce onoho čistícího mléka. Proto i samotná forma článku má čtenářky přesvědčit k jeho koupi.

Přestože jsou reklamy na kosmetické produkty (nejčastěji mýdla, krémy, laky na nehty) četně zastoupeny také v inzertních sekcích časopisů, najdeme články, které před nimi varují. Zatímco *Žena a její reforma* zdůrazňuje, že krása pleti spočívá především v genech a zdraví, které nelze získat pouze používáním konkrétního kosmetického přípravku²⁹⁵, *Moderní dívka* nabízí v jednom ze svých článků přímo alternativu, jak si kosmetický produkt může čtenářka vyrobit, přičemž jako hlavní výhodu uvádí nižší cenu, na kterou takový domácí výrobek vyjde a také jistotu v tom, jaký je jeho obsah. Hned za článkem samotným je ovšem reklama na tinkturu odstraňující akné.²⁹⁶

V péči o pleť je důležitá zejména vlastní snaha a pravidelnost jednotlivých ošetření, neboť „stejně jako úspěchu i krásy dosáhneme pouze vytrvalostí. Nedosáhneme

²⁹⁴ Červený, M. Nezanedbávejte pleti! *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 5, s. 6

²⁹⁵ Červený. Zázračné kosmetické krémy *Žena: a její reforma*. 1935, R. 2, č. 1, s. 11

²⁹⁶ Pěstění pleti. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 2., s. 19

pronikavého zlepšení, ošetříme-li jeden večer svou pleť a pak si ji celý týden ani nevšimneme.²⁹⁷

Podobně jako tomu bylo při volbě oděvu, rovněž v péči o pleť jsou čtenářkám dávány rady, aby se pozorovaly a kritizovaly. „Musíme se naučit pozorovati se detail za detailem. (...) Nutno provést přísnější prohlídku. Máte-li pána, používá dozajista při holení zvětšujícího zrcadla (...). Nemáte-li ho náhodou, nebo krášíte-li se o samotě, musíte mít takové zrcadlo, a nejméně jednou za týden se v něm podrobně prohlédnouti.“²⁹⁸ Ženy jsou tímto způsobem vedené k tomu, aby na sobě samy hledaly, v čem neodpovídají ideálu, který časopisy zobrazují. Navíc, jak se můžeme dočíst, by tak měly činit minimálně jednou týdně. Tímto způsobem může časopis v ženách vyvolat pocit vlastní nedostatečnosti a tím, že následně nabízí možnosti jak jednotlivé nedokonalosti, které na sobě modelová čtenářka vyzoruje, eliminovat, podpoří nejen zájem inzerentů, kterými jsou kosmetické firmy a ústavy, ale také tím pravděpodobně zajistí, že si taková čtenářka zakoupí časopis opakovaně. Jedná se tedy podle mého názoru o čistě marketingovou strategii.

Zatímco k „pěstění“ pleti nejsou časopisy nijak kritické, ani se nezmiňují o tom, že by mělo mít nějaká omezení například z hlediska četnosti čištění pleti, v případě líčení jsou postoje značně různorodé. Sida Volfová například ve článku „líčení“ píše: „Nejsem bojovnicí za nalíčené ženy, sama se také nikdy nelíčím, ale přiznávám poctivě, že ve společnosti dobře nalíčených dam vypadám jako moucha v mléce. Chci jen ukázat, že není hříchem být nalíčena, ale je hříchem být nalíčena špatně. (...) Líčit se mohou lidé z různých důvodů: buď aby opravili přírodu, jež bývá často nemilosrdně barbarská a krutě výsměšná, nebo aby ji pomohli tam, kde ani při vši své dobré vůli nestačila. (...) Je k tomu třeba, aby byl člověk sám k sobě nemilosrdně kritickým, (...) aby líčením nepokazil, co je na něm přirozeně půvabného, neskryl charakteristiku, pokud nás činí zajímavými a milými, anebo aby nešťastně nezdůraznil zrovna to, co chtěl skrýti.“²⁹⁹ Článek odkrývá jeden z hlavních přínosů, který bývá v případě líčení uváděn a to zakrytí nedostatků a zvýraznění těch rysů, které jsou naopak v souladu s představami o krásném obličejí. Opět je proto zdůrazněna důležitost sebekritiky, kterou mají ženy disponovat, aby mohly právě ony vady líčením napravit. Sebekritickou pozici ostatně zaujímá i sama autorka článku, ze kterého ukázka pochází, čímž může čtenářky ke stejné praxi motivovat. Ženy jsou tímto

²⁹⁷ Ženy by mohly být krásné z devadesáti procent. *Eva: časopis moderní ženy*. 1928, R. 1, č. 17, s. 21

²⁹⁸ Auclair, Marcelle. Pleť a roční období. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 21, s. 23

²⁹⁹ Volfová, Sida. Péče o ruce a nehty. *Žena: a její reforma*. 1936, R. 3., č. 3-4, s. 9-10

způsobem nabádány nejen ke kritice sebe samých, ale také k porovnávání se s ostatními ženami (ať už v magazínech nebo ve svém okolí).

Moderní dívka od líčení spíše odrazuje, přičemž argumentuje tím, že nalíčená pleť ztrácí na své přirozenosti: „Mladé dámy mají se varovati přílišného používání pudru; zde umírněnost je zcela na místě. Pro mladistvou tvář i s estetického stanoviska je žádoucí přílišně se nelíčiti, spíše přirozenou krásu hleděti!“³⁰⁰ Jinde se zase dočteme, že „pěstění pleti různými mastěmi a krémy u dívky, která má bezvadnou a čistou pleť, obzvláště pak líčení rtů, tváří, řas a obočí, jest trochu marnivé a přemrštěné! (...) Trochu pudru, aby se pleť neleskla postačí úplně!“³⁰¹ Nutno podotknout, že ve zkoumaném období se líčení pleti omezovalo výhradně na použití několika kosmetických produktů, jakými byl pudr, tvářenka, rtěnka a řasenka, přičemž jak je patrné z uvedených ukázek přehnané líčení se nehodí pro „slušnou dívku“. „Střídmost“, ke které magazín v líčení poukazuje, může být dána rovněž tím, že líčení je primárně viděno právě jako způsob maskování nedostatků pleti jakými jsou pigmentové skvrny, vrásky nebo nezdravý odstín pleti. V představě tohoto magazínu však pleť mladé ženy těmito projevy netrpí a proto není nutné, aby používala líčidel. Za tím účelem je také zdůrazněno, že líčidla mohou mít na mládí pleti neblahý vliv a mohou ji naopak učinit starší, což je nežádoucí.

Přístup Evy je místy opačný a mezi argumenty, které líčení podporují, najdeme v několika případech odkazování k minulosti, v níž bylo líčení součástí běžného života.³⁰² „Madame de Sévigné se zmiňuje v jednom svém dopise, že si čtrnáct dní nemyla obličej, aby si nepokazila líčidlo. To dokazuje, jak důležité připadalo našim předchůdkyním pomoci trochu přírodě. Můžeme se při tak slavných případech divit tomu, že se moderní žena snaží dodat své tváři těch předností, kterými ji příroda neobdařila?“³⁰³ Líčení je tímto magazínem viděno jako legitimní způsob, jak vylepšit svůj vzhled a naplnit tak představu o krásném zevnějšku. Přesto je zdůrazňováno, že pokud se žena líčí, pak by tak měla činit, aby nebyl make-up na první pohled znatelný, ale působil co nejpřirozeněji, tedy líčit se

³⁰⁰ Posnerová, Iška. O pudrech. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 1., s. 13

³⁰¹ Manikura. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1., s. 18

³⁰² Srov. Brejtník, S.V., Od dědictví barbarů ke gentlemanství. *Eva: časopis moderní ženy*. 1928, R. 1, č. 12, s. 19. Nebo. Erbanová. Co je dobré vědět o krémech. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. IV, č. 20, s. 23

³⁰³ Colette. Krása ošklivosti. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. V, č. 1, s. 17

způsobem, aby ve výsledku tvář vypadala jako by žádného líčidla nebylo použito.³⁰⁴ Líčení, které je na první pohled znatelné, je vystaveno přímo ostré kritice. V jednom z textů se dočteme, že ženy, které se líčí výrazně (konkrétně používají-li rtěnku), ze sebe dělají karikatury,³⁰⁵ v jiném se zase nalíčeným ženám nedá věřit, protože se dělají někým jiným, než jsou, když líčidla nepoužijí.³⁰⁶

Rubriky a články věnované kosmetice se vedle pleti zabývají také péčí o ruce. Primárně je sice důraz kladen zejména na jejich čistotu, avšak velká pozornost je věnovaná také úpravě nehtů, čemuž by se podle *Moderní dívky* měla věnovat každá žena, jelikož ji okolí podle toho mohou posuzovat.³⁰⁷ Nehty žen by měly být zapilovány, ideálně do tvaru oválu s upraveným nehtovým lůžkem, jak uvádí článek „Péče o ruce a nehty“ v časopise *Žena a její reforma*.³⁰⁸ Na upravený nehet se poté může nanést lak, který je již ve 20. letech běžně k dostání, jak ukazuje opakující se reklama v *Moderní dívce* na lak La Scène.³⁰⁹

Právě na široké nabídce kosmetických produktů je z témat, které tato práce doposud probírala nejvíce patrné, že se krása ve 20. a 30. letech stala předmětem obchodního zájmu a s ideálem ženské krásy je v médiích nakládáno jako se spotřebním artiklem.

5.5.3. Účesy

Posledním tématem, které je v rámci úprav zevnějšku v dobových časopisech probíráno, je úprava vlasů. Ve zkoumaném období zažívá svůj vrchol sestřih zvaný mikádo, který je ve 20. letech nejčastějším námětem článků věnovaných právě účesům. „Nynější móda krátkých vlasů vznikla v Paříži v posledních válečných letech. (...) Je jisto, že má tato móda pro život ve městě více výhod než nevýhod a proto sotva asi zanikne, jak

³⁰⁴ Srov. Ort, M., Tajemství krásy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1928, R. 1, č. 14, s. 24. Nebo. Hopper. New faces for Old. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, R. 4, č. 9, s. 26. Nebo. Auclair, Marcelle. Řasy a obočí. *Eva: časopis moderní ženy*. 1933, R. V, č. 10, s. 11

³⁰⁵ Simerská, Volné kapitoly o slušnosti *Eva: ženský vzdělávací měsíčník*. 1925, R. 22, č. 7-8, s. 250-251

³⁰⁶ Světničková, Marie. Studie kosmetiky *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 23 č. 1 s. 28

³⁰⁷ Posnerová, Iška. Manikura. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 1., s. 12

³⁰⁸ Šplíchalová, Žofie. Péče o ruce a nehty. *Žena: a její reforma*. 1936, R. 3., č. 2, s. 9

³⁰⁹ Našm čtenářkám. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 1., s. 10

rok od roku prorokují její nepřátelé. Dlouhé, stejně zbarvené vlasy jsou sice krásná věc, ale obtěžují a vyžadují tolik péče, že se jich každá praktická žena ráda vzdá.³¹⁰

Ještě v první polovině 20. let, jsou za krásné považovány spíše vlasy dlouhé, nicméně kratší sestřih je oslavován zejména pro svou praktičnost a menší náročnost na péči. Patrně z toho důvodu najdeme články a komentáře, kde se k tomuto typu účesu vyjadřují lékaři: „Přiznávám velmi rád, že dlouhý dámský vlas je překrásný, ovšem je-li čerstvě umyt. Pak takový dlouhý vlas vyhlídí pěkně, voní příjemně a může okouzlovati. Jak často však myje si majitelka dlouhého copu svou krásnou hlavu? Prohlašuje, že časté mytí vlasům škodí, že může je mýti nejvýš každých 14 dní, a je dokonce mnoho žen, jež myjí vlasy teprve po třech nedělích, ba i měsíci.“³¹¹ Že magazíny podporují účes, který je praktický, a jehož úprava je snadná, koresponduje se větším zapojením žen do sportovních aktivit, ale také zaměstnání. Krátké vlasy, jak bývá mikádo také označováno, nejsou v žádném z magazínů přímo kritizovány nebo hodnoceny jako nehezké. Účes střihu mikáda je v podstatě v případě žen nejkratším možným účesem, o kterém se magazíny vůbec zmiňují.

Vedle snazší a rychlejší úpravy je mikádo kladně hodnoceno pro schopnost omladit svou nositelku neboť „účes mikádo mimo to není jen mnohem čistší a pěstěnější než dlouhý vlas, ale omlazuje jak dokázáno v 90 ze 100 případů svou nositelku neporovnatelně.“³¹²

I přes opakování časopisů, že krátký sestřih je velmi praktický z hlediska jeho úpravy, autoři a autorky článků ženy upozorňují, že by měly být vlasy vždy upraveny s největší péčí: „Jeden vlas musí ležet vedle druhého a uzel v týle nesmí být pocuchán, ani se z něho nesmí každým krokem sypat vlásničky. (...) U účesu z delších vlasů záleží všechno na tom, aby byl stále upravený a dokonalý.“³¹³ Ukázka dokládá, že ženy mají o svůj vzhled dbát a snažit se o jeho úpravu, která bude co nejpreciznější.

Teprve v polovině 30. let se v některých člancích projevuje reflexe postupného návratu delších vlasů, což je patrné zejména v *Evě*. „Pak ovšem musí pomýšlet také na ty, které si vlasy daly dorůst a je jim líto znovu si je přistříhnout. Dorůst neznamená do délky, na jakou jsme bývaly zvyklé před krátkými vlasy. Copy by se z nich asi už nezapletly.

³¹⁰ Modra krátkých vlasů. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. I., č. 9., s. 4

³¹¹ Mikádo. *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1925, R. II., č. 3., s. 31

³¹² Ibid.

³¹³ Účesy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 6, s. 12

Takové vlasy jsou rozpuštěné dlouhé nejvýš k ramenům. Pak se ovšem nenosí rozpuštěné a načechrané, nýbrž se svazují vzadu v uzlu. (...) U účesu z delších vlasů záleží všechno na tom, aby byl stále upravený a dokonalý.³¹⁴

Již v polovině 20. let se v magazínech píše také o barvení vlasů. Přičemž lze pozorovat určitý vývoj přístupu magazínů v průběhu času. Zpočátku najdeme o barvení pouze zmínky v reklamách, které jej prezentují coby řešení zakrytí šedin.³¹⁵ Prvotním účelem barvy je tak zakrýt viditelný projev stárnutí a naopak se pomocí barvy na vlasy zdánlivě omladit. Od 30. let už najdeme články věnované barvení vlasů, ale je zdůrazňováno, aby žena, pokud se rozhodne pro barvu na vlasy, volila uváženě a vybírala barvy co nejpřirozenější.³¹⁶ Plně to odpovídá požadavku, který jsme měli možnost vidět v případě líčení – důležitá je přirozenost, tedy aby použití kosmetických přípravků nebylo na první pohled vlastně rozpoznatelné a působilo přirozeně. Magazín *Eva* využívá pro podporu barvení následujícího argumentu: „Také dnešní odbarvování vlasů není výhradním znakem dnešní módy. Barvení vlasů mořením vápnem jest známé u Malajců v Polynesie a Africe. Zlatožlutý odstín se dociluje v Orientě používáním barviva „henna“.“³¹⁷ Tím v podstatě z barvení vlasů činí cosi zcela běžného a přirozeného. V *ženě a její reformě* se o několik let později setkáme i s výraznějšími barvami na vlasy, přičemž často zmiňovaným vzorem jsou americké herečky. Jak uvádí článek „Krása filmových hvězd v Hollywoodu“, barvením vlasů se napomáhalo výraznější identifikaci postav, jelikož přírodní odstíny byly obvykle pro černobílý obraz málo výrazné. Vlasy se tak přibarvovaly na platinovou blond, kterou objektiv zachytil jako zřetelně světlou, sytě červenou, která ve výsledném obraze vycházela jako černá. Článek od barvení vlasů čtenářky neodrazuje, pouze upozorňuje na důležitost častého dobarvování odrůstajících vlasů, aby byl účes dokonalý.

Jak měla ukázat tato kapitola, texty věnované v časopisech vnějšímu zkrášlování jsou do značné míry řízené produkty, které ať už v inzertních sekcích, kde má reklama své místo, nebo případně i v samotných člancích, čtenářkám nabízí ke koupi. Je tedy patrné, že krása je v této době využívána k obchodním účelům, je sama předmětem komodifikace. Magazíny kladou na modelové čtenářky vysoké estetické nároky a produkty, které jim na

³¹⁴ Účesy. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 3, č. 6, s. 12

³¹⁵ *Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých*. 1924, R. I., č. 2

³¹⁶ Nové Účesy *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, R. 4, č. 1, s. 15

³¹⁷ Brejnik, S.V., Od dědictví barbarů ke gentlemanství. *Eva: časopis moderní ženy*. 1928, R. 1, č. 12, s. 19

svých stránkách nabízejí, slibují, že pokud si je čtenářka koupí, bude o krok blíže k prezentovanému ideálu – bude opět (nebo navždy) mladá, protože nebude mít vrásky ani šedé vlasy, veškeré nedostatky zakryje korektivní kosmetikou. Deskripce krásy jsou však příkazem, který v ženách vzbuzuje pocity nedokonalosti, a autoři článků čtenářky sami povzbuzují, aby se pozorovaly a kritizovaly a tím si své sebevědomí v podstatě ještě snižovaly, aby mohly poté uposlechnout rad, a za použití zkrášlovacích přípravků sebevědomí získaly.

6. Závěr

Ideál krásy je komplexní kulturní fenomén a výchozím předpokladem, z něhož tato práce vychází je, že se jedná o sociální konstrukt, který je kulturně i historicky podmíněný. V člancích dobových periodik bychom však jednotnou definici krásy hledali marně, jelikož autoři a autorky se jakémukoliv explicitnímu vymezení vyhýbají. Důraz kladou v tomto ohledu na subjektivitu toho, kdo krásu hodnotí, s čímž souvisí také stanovisko o tom, že každá žena je krásná, a krása samotná je tak magazíny prezentována jako obecně existující kategorie. Současně je však vymezovaná více či méně konkrétními popisy toho, v čem spočívá, čímž dochází k jejímu implicitnímu definování. Magazíny tímto způsobem podílejí na utváření „mýtu krásy“. Důvod toho, proč magazíny odmítají krásu definovat, můžeme spatřovat ve skutečnosti, že čím vágnější je samotná definice, tím větší se magazinům nabízí prostor pro vyvíjení tlaku na ženy z hlediska jejich vzhledu.

Skutečnost, že jsou v textech přítomné obě tyto roviny současně, souvisí dle mého názoru do značné míry také s konzumerismem a rozvojem reklamy. Články prohlašují, že každá žena je krásná, ale současně předkládají ideál, s nímž se má čtenářka srovnávat. Tímto způsobem je na ženu vyvíjen tlak, aby dobře vypadala, zajímala se o svůj vzhled a neustále jej kontrolovala. Přestože se v magazínech prosazuje ideál individuální autonomie, narůstá současně požadavek konformity s předkládanými vzory, který se projevuje právě posílením tlaku na ženu, která má za svou krásu převzít zodpovědnost.

Mezi charakteristikami, které jsou s krásou ženy spojované, se vedle fyzického vzhledu objevují také povahové rysy, vycházející ze stereotypních představ o rolích, které má žena na základě genderové ideologie separovaných sfér naplňovat. Týká se to především ženiny role v manželství, mateřství, stereotypu, že je jí vlastní péče o druhé nebo že se u ní objevují takové vlastnosti jako je pokora, nenápadnost nebo například skromnost.

V kontextu fyzické krásy se pak v magazínech shodně opakuje zejména požadavek mladého vzhledu, což je také důvod, proč jsou jako nežádoucí viděny projevy stárnutí, jakými je šedivění vlasů nebo vrásky. Za účelem jejich eliminace pak časopisy nabízejí různé způsoby, jak si mládí uchovat nebo jak vyvolat jeho zdání (například prostřednictvím kosmetických produktů nebo výběru vhodného oděvu). Fyzická krása bývá v dobových magazínech velmi často spojovaná také s konceptem zdraví. To je viděno jako základní předpoklad krásy a jakékoliv projevy, které zdraví neodpovídají, jsou

v důsledku toho nahlíženy jako neslučitelné s ideálem krásy. Vazba krásy a zdraví je ovlivněna kapitalismem a od něj se odvíjejícího důrazu na výkonnost jednotlivce, což je nejzřetelněji patrné v magazínu *Eva*, který zohledňuje zapojení žen do pracovního procesu.

S představou ženskosti spojují někteří autoři také křehkost, něžnost a jemnost. V pojmání, těchto vlastností se však již magazíny od sebe liší. Zatímco *Moderní dívka* v nich spatřuje až fyzickou slabost, v *Evě* a *Ženě a její reformě* je tento stereotyp patrně především v důsledku feminismu spíše napadán a objevuje se více požadavek ladnosti v tělesném pohybu, která je stereotypně spojována s představou feministy a je proto stavěna do protikladu hrubé síly a svalnatosti, která je naopak spojována s představami mužnosti.

Vedle obecných popisů aspektů krásy časopisy čtenářkám předkládaly, jaké vypadají ideální tělesné proporce, které lze považovat za krásné. Přesnější jsou z tohoto hlediska výpovědi týkající se postavy, což přisuzují snazšímu měření jednotlivých partií, než je tomu v případě obličeje. Zatímco u postavy tak najdeme několik velmi přesných popisů metrických rozměrů jednotlivých partií, ideální váhu nebo výšku, v případě obličeje jsou popisy velmi obecné, a krásná tvář není ani v poměrech jednotlivých částí k sobě navzájem vymezena příliš striktně. V případě krásy obličeje je největší důraz kladen opět především na zdraví, a nedostatky může pomoci zakrýt dekorativní kosmetika. Pokud ji žena používá, je však důležitá, aby tak činila decentně. Pomocí zkrášlovací kosmetiky má dle magazínů žena dosáhnout co nejpřirozenějšího vzhledu, tedy takového, který bude odpovídat zdravé pleti.

U tělesných proporcí, které v některých článcích magazíny uvádějí je patrný vliv kultu štíhlosti. V důsledku toho se z hlediska postavy setkáme s kritikou tloušťky. Štíhlost je spojována s mládím i zdravím, proto je prosazováno její dosahování pomocí cvičení. Zejména od poloviny 30. let se však v magazínech objevuje opačný jev a to kritika přehnané štíhlosti, neboli hubenosti, která je považována za nevhlednou, nezdravou a také nevhodnou pro poslání ženy být matkou.

Ideálních tělesných partií lze podle magazínů docílit především cílenou fyzickou aktivitou, která je výrazně propagovaná zejména magazínem *Žena a její reforma*. Přesto je však i v tomto periodiku u žen nežádoucí postava, která by měla výrazně vyvinutou muskulaturu, jelikož to neodpovídá představě femininity, která je v časopisech prezentovaná. Představa o tělesných proporcích souvisí do značné míry s charakteristikami, které jsou pro daný rod viděny jako žádoucí. Výrazné svalstvo je tedy i v tomto periodiku spojeno především s představou mužnosti a silného muže, zatímco u

ženy stále přetrvává představa křehkosti až slabosti, a to i přesto, že může být kritizována, pokud je faktická, ale její zdání je naopak nahlíženo veskrze pozitivně, což dokládá přetrvávání tohoto stereotypu. Druhou možností, jak se přiblížit ideální postavě je pomocí oděvu, který může opticky napomoci k přiblížení se tělesnému ideálu.

V otázce účelu, který má zkrášlování plnit se magazíny opět více méně shodují, a to v názoru, že ženy se zkrášlují především z důvodu zalíbení se opačnému pohlaví, což je nejčastější argument především magazínu *Moderní dívka*. Dáno je to patrně zejména cílovou skupinou čtenářek, na které se toto periodikum zaměřovalo, a to dívky mladé a neprovdané, ale hledající partnera a manželství je hlavním cílem, pro který se čtenářky tohoto periodika ideál krásy podřizují. Ženy jsou tímto způsobem vedené k tomu, aby na sebe pohlížely jako na estetické předměty a potvrzuje se tím teze Pierra Bourdieu, že ženy jsou vystavené objektivizaci skrze pohled okolí. Hlavním cílem zkrášlování je však především přiblížení se vzorům ideálu krásy a za tím účelem tedy prostřednictvím kosmetiky a oděvu zakrýt případné nedostatky a „vady“, které jsou s takovým ideálem v rozporu.

Magazíny pro ženy se často soustředí na témata, která jsou na základě dominantní ideologie společnosti stereotypně připisována ženám a mezi která patří zájem o vzhled, módu, kosmetiku, cvičení, partnerské vztahy, péče o domácnost, výzdoba interiéru nebo domácí práce. Prostřednictvím takových témat jsou udržovány tradiční stereotypní představy o ženách a jejich zájmech. Na základě toho jsou tato periodika prostorem, v němž dochází k utváření normativní femininity. Tisk pro ženy je vedle obsahové stránky neméně specifický také jazykovými prostředky, které používá. Typický je subjektivní přístup a použití oslovení modelové čtenářky (případně skupiny čtenářek), které má za cíl navázat s čtenářkou emocionální vazbu a vytvořit pouto mezi ní a magazínem, což je jedna z marketingových strategií, které využívají i současné časopisy pro ženy. V magazínech se opakují výrazy, které jsou stereotypně spojovány s ženskostí, což je v případě dobových pramenů přirozenost, ladnost, elegance nebo křehkost. Jazyk je často citově zabarvený a místy může nabývat až expresivní formy, což je patrné v textech zdůrazňujících nutnost ženy být krásná. Takové články mohou nabývat formy imperativu či až bojovnosti, čím se nátlak na ženu ohledně jejího vzhledu stupňuje.

Ideál krásy je tak již ve zkoumaném období nedílnou součástí a dominantním tématem ženského tisku. Média se tak již od počátku 20. století významně podílí nejen na prezentaci představ o kráse, ale také na jejich utváření a magazíny pro ženy můžeme považovat za prvořadě tvůrce normativů krásy.

Seznam použité literatury

A. Dobový tisk

Eva: časopis moderní ženy. V Praze: Melantrich. 1928-1934, R. 1-6

Eva: ženský vzdělávací měsíčník. Nový Jičín: Karel Dostál Lutínov. 1924-1925, R. 21-22

Moderní dívka: časopis věnovaný moderním snahám dívek československých. Praha: Alois Koníček, 1924-1926, R. 1-2

Žena a její reforma: nezávislý společenský měsíčník pro kulturu, umění, tělovýchovu a život. Plzeň: O. Žalud, 1933-1936, R. 2-3

Ženské listy: časopis pro záležitosti žen a dívek československých. V Praze: F. A. Urbánek, 1873-1926. ISSN 1802-7237

Ženský svět: list věnovaný zájmům českých paní a dívek. Praha: Vydavatelské družstvo Ženského světa, 1897-1930

B. Dobová literatura

FRIEDLÄNDROVÁ, Běla. *Příručka denního tělocviku pro ženy.* Praha: F. Topič, 1928

HUNT-PETERSON, Lulu. *Haló! Kolik vážíš?: zdraví! přiměřená váha! dieta! kalorie!.* V Praze: B. Kočí, 1929. 95 s. *Knihy k ozdravení lidstva*; sv. 32

JESENSKÁ, Milena. *Člověk dělá šaty.* Praha: F. Topič, 1927. 117 s., 1 list. *Žena*; 2.

KESSLER, Jan. *Kosmetika.* Praha: F. Topič, 1930. 99 s. *Knihovna Žena*; Sv. 10

MACFADDEN, Bernarr. *Dokonalá zdravotní věda pro praktický život: Macfaddenova encyklopedie tělesné kultury. Díl 5, Lidový slovník nejdůležitějších nemocí jako doplněk Dokonalé zdravotní vědy pro praktický život.* Praha: Sfinx, 1924. 391 s. *Nové cíle*; Sv. 142, 149

MALÝ, Karel. *Žena, její krása a život pohlavní: (ženy sebeochrana a pohlavní zdravotní věda).* 3., značně rozmn. a přeprac. vyd. Praha: Rudolf Storch, [mezi 1900 a 1916]. 160 s.

MAUSS, Marcel. *Techniques of the Body.* In. Crary, Jonathan – Kwinter, Sanford (eds.). *Incorporations.* 1992. New York: Zone

MONAR, Karel Ludvík a BÖHME, Alwin. *Za čtyři neděle o patnáct let mladší!: nové obrození.* V Praze: B. Kočí, 1923. 105 s. [*Knihy k ozdravení lidstva*; 4]

Okouzující ženskost, aneb, umění získávat muže: praktický kurs lekcí o základních zásadách, jimiž ženy získávají muže, vedoucí k nabídnutí ruky a vrcholící sňatkem. I-II. Praha: Sfinx, [1923]. 2 sv. Nové cíle; 93. Metoda; 6/7

ÚLEHLOVÁ-TILSCHOVÁ, Marie. *Moderní kuchařka: systém racionálního vaření.* Praha: Československý Kompas, 1930. 138 s.

C. Literatura

1. Monografie

ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918.* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 367 s. ISBN 80-7325-060-8.

BARTKY, Sandra Lee. *Femininity and domination: studies in the phenomenology of oppression.* NY: Routledge, 1990. 141 s. ISBN 0-415-90186-3

BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době.* Překlad Miloslav Petrušek. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 165 s. Post; sv. 1. ISBN 80-86429-11-3

BORDO, Susan. *Unbearable Wight: Feminism, Western Culture, and the Body.* Berkley: University of California Press. 1993. 398 s. ISBN 0520930711

BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů.* Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2000. 145 s. ISBN 80-7184-775-5

BUTLER, Judith. *Trampoty s rodem. Feminizmus a podryvanie identity.* Bratislava: Záujmové združenie žien Aspekt. 222 s. ISBN 80-85549-41-7

CROOK, Marion. *V zajetí image těla: jak chápat a odmítat mýty o vzhledu těla.* 1. vyd. Ostrava: OLDAG, 1995. 136 s. ISBN 80-85954-02-8

CURRIE, Dawn H.; RAOUL, Valerie (eds.). *The Anatomy of Gender: Women's Struggle for the Body.* Vancouver: University of British Columbia, 1992. ISBN 0-88629-156-9

ECO, Umberto: *Dějiny krásy,* Argo 2005

ELSHTAIN, Jean Bethke. *Veřejný muž, soukromá žena: ženy ve společenském a politickém myšlení.* Překlad Michaela Freiová. Vyd. 1. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1999. 373 s. ISBN 80-86130-07-X.

ETCOFF, Nancy L. *Proč krása vládne světem.* 1. vyd. Praha: Columbus, 2002. 260 s. ISBN 80-7249-112-1

FETTER, V. et al. *Antropologie.* Praha: Academia. 1967, 704 s.

- FIALOVÁ, Ludmila. *Body image jako součást sebepojetí člověka*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2001. 269 s. ISBN 80-246-0173-7
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000. 427 s. ISBN 80-86019-96-9
- GREBENÍČKOVÁ, Růžena. *Tělo a tělesnost v novověkém myšlení*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 1997. 107 s. Střed; sv. 18. ISBN 80-85190-65-6
- GROGAN, Sarah. *Body image: psychologie nespokojenosti s vlastním tělem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2000. 184 s. Psyché. ISBN 80-7169-907-1
- KUBÁLKOVÁ, Petra a WENNERHOLM ČÁSLAVSKÁ, Tereza. *Gender, média a reklama: možnosti (samo)regulace genderových stereotypů v médiích a reklamě*. Praha: Otevřená společnost - Centrum ProEquality, 2009. 89 s. ISBN 978-80-87110-15-7
- LENDEROVÁ, Milena; HANULÍK, Vladan; TINKOVÁ, Daniela (eds.). *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. 261 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7465-068-0
- LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. 430 s. ISBN 978-80-246-1683-4
- LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. V českém jazyce vyd. 2. Praha: Prostor, 2010. 425 s. Střed; 94. ISBN 978-80-7260-229-2
- LIPOVETSKY, Gilles a POKORNÝ, Martin. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2000. 287 s. Střed; sv. 36. ISBN 80-7260-030-3
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5
- NETTLETON, Sarah; WATSON, Jonathan. *The body in everyday life*. Taylor&Francis e-Library, 2005
- NODL, Martin a TINKOVÁ, Daniela. *Antropologické přístupy v historickém bádání*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. 268 s. Historické myšlení; sv. 38. ISBN 978-80-7203-923-4
- ODDY, Derek J., ed. a PETRÁŇOVÁ, Lydia, ed. *The diffusion of food culture in Europe from the late eighteenth century to the present day: eight symposium of the International Commission for Research into European Food History (ICREFH) "The Diffusion of Food Culture: Cookery and Food Education in Europe since the eighteenth century", Prague, 30*

- September - 5 October 2003*. 1st ed. Prague: Academia, 2005. 300 s. ISBN 80-200-1325-3.
- OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 155 s. ISBN 80-7277263-5
- RAUCHOVÁ, Jitka. „...A žižkovské sokolky svlékly punčochy a zuly cvičky...“. Počátky tělocvičné rytmiky v českých zemích. In. *Čas zdravého ducha v zdravém těle: Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: Společnost pro kulturní dějiny o.s., 2009. ISBN 978-80-87311-07-3
- RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2
- RŮŽIČKA, Jiří. Diskurz. In. *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*. Dolní Břežany: Scriptorium. 2014, s. 75-86. ISBN 978-80-87271-87-2.
- SARASIN, Philipp. *Geschichtswissenschaft und Diskursanalyse*. Frankfurt am Main, 2003. ISBN 3-518-29239-0
- STORCHOVÁ, Lucie (ed.). *Conditio Humana – konstanta (č) i historická proměnná?: koncepty historické antropologie a teoretické reflexe v současné historiografii*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2007. 200 s. ISBN 978-80-86971-36-0
- STORCHOVÁ, Lucie. Gender. In. *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*. Dolní Břežany: Scriptorium. 2014, s. 194-204. ISBN 978-80-87271-87-2.
- ŠUBRT, Jiří. *Civilizační teorie Norberta Eliase*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 106 s. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia, cl-1995. ISBN 80-7184-197-8
- WOLF, Naomi. *Mýtus krásy: ako sú obrazy krásy zneužívané proti ženám*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 2000. 337 s. Knižná edícia feministického kultúrneho časopisu Aspekt. ISBN 80-85549-15-8

2. Články a studie

- BINKOVÁ, Pavlína. Feministická perspektiva v mediálních studiích. *Revue pro média*. Brno: HOST. 2004, roč. 4, č. 9, s. 2-9, ISSN 1214-7494
- EATON, Marcia. Kantovská a kontextuální krása. *Aluze*. Olomouc: Hrabal, Jiří. 2008, roč. 12, č. 1, ISSN 1803-3784

FIRTH, K. T.; SHAW, P.; CHENG, H. T. The construction of beauty: A cross cultural analysis of women's magazine advertisements. *Journal of Communication*. 2005. Vol. 55, No. 1, pp. 56-70

KAŠČÁK, Ondřej; OBERTO VÁ, Zuzana. Školská etnografia tela, jej východiská, podoby a potenciály. *Český lid*. 2012, Roč. 99, č. 1, s. 1-22

KOVAŘÍK, Martin. *Antropometrický výzkum dospělé populace a jeho aplikace v oblasti interiéru a architektury*. Disertační práce. Brno: VUT. 2011

SOUKUP, Václav; BALCEROVÁ, Michaela. Antropologie těla. *Anthropologia integra*. 2011, roč. 2, č. 1

D. Elektronické zdroje

ANTAKI, CH et al. 2003. Discourse Analysis Means Doing Analysis: A Critique Of Six Analytic Shortcomings. In VAŠÁT, Petr. Kritická diskursivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi. AntropoWebzin [online]. 2008, 2-3/2008 [cit. 2015-06-05]. Dostupné na: <http://antropologie.zcu.cz/kriticka-diskursivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi>

BORŮVKOVÁ, V. *Ženy a jejich médium*. [online]. [citováno 6. 1. 2015] Dostupné na: http://www.vetrnemlyny.cz/rozrazil/online/clanek.php?clanek_id=21>.

JOSEPHY, Michal. Jak rostou Češi: o naší zemi a lidech. *National Geographic*. 2006, leden, s. 25-30. Dostupný na: <<http://www.lrz.de/~u5152ak/webserver/webdata/press/mozaika.pdf>>

KRÁSNIČANOVÁ, Hana. *Kompendium pediatrické auxologie*. [online]. 2005. [citováno 6. 1. 2015] Dostupný na: <<http://www.ojrech.cz/lesny/kompendium>>

NEDVĚDOVÁ, Anna. *Volební právo pro ženy se muselo vybojovat* [online]. 2004. [cit. 28.5.2015]. Dostupné na: <<http://www.feminismus.cz/cz/clanky/volebni-pravo-pro-zeny-se-muselo-vybojovat>>

VAŠÁT, Petr. Kritická diskursivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi. AntropoWebzin [online]. 2008, 2-3/2008 [cit. 2015-06-05]. Dostupné na: <<http://antropologie.zcu.cz/kriticka-diskursivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi>>